

**SA'ÛD ES-SEN'ÛSÎ HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ,
ESERLERİ VE SÂKU'L-BÂMBÛ ADLI
ROMANININ İNCELENMESİ**

Mehmet BARÇIN

**Yüksek Lisans Tezi
Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Prof. Dr. Sait UYLAŞ**

2019

Her Hakkı Saklıdır

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARAP DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

Mehmet BARÇIN

**SA‘ÛD ES-SEN‘ÛSÎ HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ
VE SÂQU’L-BÂMBÛ ADLI ROMANININ İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Sait UYLAŞ**

ERZURUM – 2019

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

28/11/2019

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “SA‘ÛD ES-SEN‘ÛSÎ (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Sâku‘l-Bâmbû Adlı Romanının İncelenmesi)” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim *.

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun makale için altı ay, patent için iki yıl süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

28.11.2019

Mehmet BARÇIN

* LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlerle ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

F-83/00/22.12.2016

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof Dr. Sait UYLAŞ danışmanlığında, Mehmet BARÇIN tarafından hazırlanan bu çalışma 28 / 11 / 2019 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından. Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Jüri Üyesi : Doç. Dr. İlknur EMEKLİ

Jüri Üyesi : Doç. Dr. İbrahim USTA

İmza:

İmza:

İmza:

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	V
TABLolar VE ŞEKİLLER DİZİNİ	VI
TRANSKRİPSİYON	VII
ÖNSÖZ.....	VIII
GİRİŞ	1
I. KUVEYT.....	1
II. KUVEYT'İN SİYASİ YAPISI.....	2
III. KUVEYT'İN TOPLUMSAL YAPISI VE ARAP BAHARİ ETKİSİ.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

KUVEYT EDEBİYATINDA ROMAN

1.1. ROMAN VE ROMAN TÜRLERİ.....	7
1.2. ROMANIN TARİHÇESİ VE GELİŞİMİ	7
1.3. MODERN ARAP EDEBİYATI'NIN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ	9
1.4. KUVEYT ROMANCILIĞI	19

İKİNCİ BÖLÜM

SA'ÛD ES-SEN 'ÛSÎ

2.1. HAYATI	31
2.2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ.....	34
2.3. ÜSLÛBU	36
2.4. ESERLERİ	38
2.4.1. Romanları	38
2.4.1.1. Secînu'l-Merâyâ (Aynaların Tutsağı).....	38
2.4.1.2. Fi'rân Ummî Hissa (Hişsa Annenin Fareleri).....	40
2.4.1.3. Hamâmu'd-Dâr (Evin Güvercini).....	40
2.4.2. Diğer Eserleri	41
2.4.3. Makale ve Araştırmaları.....	41
2.5. RÖPORTAJLARI	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÂKU'L-BÂMBÛ ROMANININ İNCELENMESİ

3.1. ROMANIN TANITIMI.....	51
3.2. OLAY ÖRGÜSÜ	53
3.3. ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI	64
3.4. ZAMAN	67
3.5. MEKÂN	70
3.6. KİŞİLER.....	75
3.7. ROMANA DAİR DİKKATLER, ELEŞTİRİLER.....	106
SONUÇ.....	116
KAYNAKÇA	119
ÖZGEÇMİŞ.....	124

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SA'ÛD ES-SEN'ÛSÎ HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ VE SÂKU'L-BÂMBÛ ADLI ROMANININ İNCELENMESİ

Mehmet BARÇIN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Sait UYLAŞ

2019, 124 sayfa

Jüri: Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Doç. Dr. İlknur EMEKLİ

Doç. Dr. İbrahim USTA

Kuveyt'te gerçek anlamda roman alanında edebî çalışmalar 1946 yılında petrolün keşfinden sonra ortaya çıkmıştır. Aslında bu ülkenin bulunduğu stratejik konum vesilesiyle pek çok devletin bu bölgeye hükmetme isteği ve yakın komşuları İran, Irak ve Suudi Arabistan'la olan ilişkileri küçük bir ülke olmasına rağmen yazarlar için roman alanında büyük kaynaklar teşkil etmiştir. Ancak söz konusu Irak işgali başta olmak üzere, ülkeye yapılan askeri saldırılar ve kaçak ikamet yerleşimleri pek çok edebiyatçının roman sayfalarında kendine yer edinmiştir.

Kuveyt, diğer Arap ülkelerine nazaran daha geç bir sürede roman sanatıyla tanışmıştır. 1950'li yıllarda ülkede basılı olan tek bir eser söz konusudur. Kuveyt romancılığının bir diğer özelliği ise kadın yazarların bu bölgede genişçe bir yer edinmiş olmasıdır. Kadın yazarlar toplumsal bir kalkınma neticesinde roman alanında pek çok eser kaleme almışlardır.

Çalışmamızda yer alan modern Kuveyt edebiyatının genç ve yeni yüzü Sa'ûd es-Sen'ûsî, 2012 yılında Saçu'l-Bâmbû adlı romanıyla Uluslararası Arapça Kurgu Ödülünü (Booker) kazanan ilk Kuveytli yazar olma unvanını elde etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kuveyt Romancılığı, Sâku'l-Bâmbû, Sa'ûd es-Sen'ûsî

ABSTRACT

MASTER THESIS

**THE LIFE OF SAUD AL-SANOUSI HIS LITERARY PERSONALITY, WORKS
AND THE INVESTIGATION OF HIS NOVEL SÂKU'L-BÂMBÛ**

Mehmet BARÇIN

Advisor: Prof. Dr. Sait UYLAŞ

2019, Page: 124

Jury: Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Assoc. Prof. Dr. İlknur EMEKLİ

Assoc. Prof. Dr. İbrahim USTA

Literally, literary works in the field of novel in Kuwait emerged after the discovery of oil in 1946. In fact, despite the country's strategic location, many of the state's desire to dominate the region and its relations with its close neighbors Iran, Iraq and Saudi Arabia have been small, it has been a great source for novelist. However, the military attacks and illegal residence settlements in the country, especially in the occupation of Iraq, have been found in the novels of many literary writers.

Kuwait was introduced to novel art later than in other Arab countries. In the 1950s, there was only one work published in the country. In the following years, this number has continued to increase in number and fold. Another feature of Kuwaiti novel is that women writers have a wide place in this region. Women have written many works in the field of the novel as a result of a social development.

Saud Alsanousi, the young and new face of modern Kuwaiti literature in our research, became the first Kuwaiti writer to win The International Prize for Arabic Fiction (Booker) in 2012 with his novel Sâku'l-Bâmbû.

Keywords: Kuwaiti Novel, The Bamboo Stalk, Saud al-Sanousi

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BBC	: British Broadcasting Corporation (Britanya Yayın Kuruluşu)
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BQFP	: Bloomsbury Qatar Foundation Publishing (Bloomsbury Katar Vakfı Yayınları)
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
IPAF	: The International Prize for Arabic Fiction (Uluslararası Arapça Kurgu Ödülü)
s.	: Sayfa
sav	: Salat ve selam onun üzerine olsun
SEFAD	: Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
t.y.	: Tarih yok
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
Yay.	: Yayınevi, Yayıncılık

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.1. 1948-2008 Arası Kuveyt Romanı Kronolojisi	24
Tablo 1.2. Yayınlanmamış Romanlar	28
Tablo 1.3. Yıllara Göre Roman Sayısal Verileri	29

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Foto 1.1. Sa'ûd es-Sen'ûsî	31
---	----

TRANSKRİPSİYON

Bu çalışmada aşağıda verilen transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.

Sesli harfler: ا، ى، “â”, ي، “î”, و، “û”, ـ، “e”, ـ، “i”, ـ، “u”

Sessiz harfler:

أ، ء	’	ز	z/Z	ق	k/K
ب	b/B	س	s/S	ك	k/K
ت	t/T	ش	ş/Ş	ل	l/L
ث	s/S	ص	ş/Ş	م	m/M
ج	c/C	ض	đ/D	ن	n/N
ح	h/H	ط	t/T	و	v/V
خ	h/H	ظ	z/Z	ه	h/H
د	d/D	ع	’	ي	y/Y
ذ	z/Z	غ	ğ/Ğ		
ر	r/R	ف	f/F		

Bazı dil bilgisel hususlarda şu yöntemlere başvurulmuştur;

- I) Harf-i tarifile başlayan kelimelerin başında bulunan şemsi ve kameri harflerin okunuşu belirtilmiştir. Harf-i tarifler cümledeki konumuna bakılmaksızın küçük harfle yazılmıştır. **el-‘Uşmân, es-Semâ’** gibi.
- II) Terkip halinde bulunan isim ve künyeler ayrı olarak değil bitişik olarak yazılmıştır. **Abdullah, Abdulaziz** gibi.
- III) Eser isimlerinin ilk kelimelerinin baş harfleri büyük, harf-i cerler ise küçük olarak yazılmıştır. **Huṭve fi’l-Hulm** gibi.
- IV) Ülke, şehir ve bazı yaygın olarak kullanılan isimlerde transkripsiyon uygulanmamıştır. **Irak, Basra, Halil, Muhammed, İsmail, Mendoza, Borakay Adaları, Lapu Lapu, İsa, Buda** gibi.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada genelde modern Kuveyt romancılığı özelde ise Kuveytli yazar Sa'ûd es-Sen'ûsî'nin hayatı, edebî kişiliği, eserleri ve kaleme almış olduğu Sâku'l-Bâmbû adlı romanının mekân, zaman, kişi, olay ve diğer özellikleri şekil ve üslup açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş bölümü Kuveyt'in etnik ve kültürel yapısıyla ilgili genel bilgiler içerir. Çalışmaya katkısı olacağı düşünülen giriş bölümünde üç başlık üzerinde durulmuştur. Bunlar: *"Kuveyt, Kuveyt'in Siyasi Yapısı, Kuveyt'in Toplumsal Yapısı ve Arap Baharı Etkisi"*. Bu bilgilerin verilme amacı Kuveyt'teki hiyerarşik düzenin, edebî çalışmalar başlığı altında roman sanatına olumlu veya olumsuz bir katkısı olup olmadığının incelenmesini kapsamaktadır.

Kuveyt romancılığıyla ilgili bilgiler birinci bölümde yer almıştır. Fakat romancılık ile ilgili bilgilerden bahsetmeden evvel romanla ilgili temel bilgilere kısaca değinilmiştir. Bu sebeple öncelikle *"Roman nedir? Romanın türleri, tarihçesi ve gelişimi nasıl olmuştur?"* gibi sorular üzerinden kısa ve öz bilgiler verilmeye çalışılmış, ardından *"Arap Edebiyatında Modern Roman"* ile ilgili temel bilgiler ele alındıktan sonra *"Kuveyt romancılığı"* maddesine değinilmiştir. Kuveyt romancılığı ile ilgili bilgiler araştırılırken şu sorular etrafında çalışma yürütülmüştür. Bunlar: *"Kuveyt romancılığı kaçlı yıllarda ortaya çıkmıştır? İlk yazarları kimlerdir? Kuveyt romanının gelişimi nasıl sürmüştür? Kuveyt'te romanın gelişimine hangi basın yayın organlarının katkısı olmuştur? Petrolün keşfi romanın ortaya çıkışını ve gelişimini nasıl etkilemiştir? Kuveyt'in ilk kadın romancıları kimlerdir? Kuveyt romanı neden diğer Arap ülkelerine göre daha geç ortaya çıkmıştır?"*

Kuveytli yazar Sa'ûd es-Sen'ûsî'nin hayatı, eserleri, edebî kişiliği çalışmanın ikinci bölümünde ve Sâku'l-Bâmbû adlı romanının incelemesi ise üçüncü bölümünde ele alınmıştır.

Bu çalışmaya başlarken bazı zorluklarla karşılaştım. Özellikle arama tarama faaliyetlerinde elektronik kaynaklara sıkça başvurmak durumunda kaldım. Ülkemizde Kuveyt romancılığıyla ilgili yeterli düzeyde bilgi ve belge

olmadığından dolayı genellikle kaynakların çoğunu yabancı dillerden tercüme ederek sentezledim. Özellikle yazar ile ilgili verilen bilgilerin pek çoğunu yazarla yapmış olduğum görüşmeler neticesinde elde ettiğimden dolayı ilgili bölümlerde temel kaynağımın yazarın kendi beyanları olduğunu belirtmem gerekir. Bu çalışmanın hedefi Kuveyt romancılığıyla ilgili temel bilgiler sunabilmek ve modern Kuveyt romanında 2013 yılı Uluslararası Arapça Kurgu Ödülü (Booker) kazanarak dünya çapında ün kazanan yazar Sa'ûd es-Sen'ûsî'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri ile ilgili temel bilgiler verilerek, akabinde yazarın Sâku'l-Bâmbû adlı romanının incelenmesi ile sınırlandırılmıştır. Bunun yanı sıra Kuveyt devletiyle ilgili siyasi, toplumsal vb. yönüyle ilgili ön bilgiler verilerek edebî çalışmalar ele alınırken bu bilgilerin destekleyici kaynaklar olması temenni edilmiştir. Nitekim toplumun içinde bulunduğu durum daima edebî sanatlara kaynak olmuştur. Araştırmada bahsettiğimiz pek çok yazar bu durumlardan istifade ederek eserlerini kaleme almışlardır. Bu durum ülke hakkında ön bilgiler verme gerekliliğini doğurmuştur.

Araştırma faaliyetlerinde manevi desteklerinden dolayı danışman hocam Prof. Dr. Sait UYLAŞ'a, araştırmayı tamamlamamda öğrettiği bilgilerden bolca istifade ettiğim İlknur EMEKLİ hocama, yardımı ve işbirliği için Kuveytli yazar Sa'ûd es-SEN'ÛSÎ'ye, katkılarından ötürü Abdussamed YEŞİLDAĞ ve Osman DÜZGÜN hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca kaynak temininde katkısı olan Dr. Cemîl HAMDÂVÎ ve Kuveytli yazar Hâlîfe el-VEKYÂN'a şükranlarımı sunarım. Bu çalışmamda her vakit yardımcı olan diğer hocalarıma, eşim Yağmur BARÇIN'a ve oğlum Huzeyfe'ye teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

GİRİŞ

I. KUVEYT

Kuveyt Devleti, Basra körfezi kıyısında 1961 yılında kurulmuştur. Başkenti Kuveyt'tir. Ülke adının anlamı Arapçada “*Su kenarındaki kale*” anlamına gelen Irak bölgesinde yaygın olarak bilinen ve kullanılan “*akvât*” kelimesinden gelmektedir.¹ Asya kıtasında yer alır. Yüz ölçümünü 17.818 km²'dir. Para birimi Kuveyt dinarıdır. Ülkedenin resmi dili Arapçadır. Ayrıca İngilizce de yaygın olarak konuşulmaktadır. Monarşi yönetim şekli hâkimdir. Ülkeyi Şabâh ailesi yönetmektedir. Günümüzde Kuveyt Emiri Şabâh es-Şabâh, başbakan Cabir el-Hamad es-Şabâh'tır. Nüfusu 2017 sayımlarına göre 4,453 milyon olarak belirtilmiştir. Komşuları; Kuzeyde Irak, güneyde Suudi Arabistan'dır.

Bölge tarihi kronolojik olarak incelendiğinde Büyük İskender, Sasaniler, Abbasîler, Emevîler, Portekizliler, İngilizler ve Osmanlılar bölgeye hükmetmiştir. Pek çok devletin bölgeye hükmetmiş olması bölgenin etnik ve kültürel yapısında farklılıklar meydana geldiği tezini doğrular niteliktedir. 1988 yılına bakıldığında ise Irak'ın kendisine ait olması gerektiğini iddia ederek Kuveyt'i işgal etmesi sonucu, ABD'nin 1991 yılında başlatmış olduğu “*Çöl Fırtınası*” operasyonu ile bölgeden çekilmek zorunda kalmış ve 1999 yılında İngiltere ile imzalamış olduğu anlaşmanın sona ermesiyle Kuveyt tam bağımsızlık elde etmiştir.²

Bölge halkının büyük bir kısmı Müslümandır. Hz. Muhammed (sav)'in daveti üzerine İslamiyet Arapların arasında yayılmaya başlamıştır. Hz. Peygamberin (sav) mesajını iletmek için yollara düşen elçiler Haliç'te bulunan Kâzîma bölgesine vardıklarında körfez kıyıları ilk kez Persliler ve Müslümanlar arasında bir çatışmaya tanıklık etmiştir. Miladi 633 yılında Ebu Bekir'in hilafeti sırasında meydana gelen bu muharebede Persliler

¹ Ya'kûb 'Abdulaziz er-Reşîd, *Târîhu'l-Kuveyt* [Elektronik Sürüm], Dâru Mektebeti'l-Hayât Yay., Beyrut 1978, 32

² Mehmet Zeydin Yıldız, “Bir Savaş ve Göç Coğrafyası Olarak Ortadoğu”, Zeki Taştan (Haz.), *Edebiyat Fakültesi Panelleri*, (s. 191), Hiperyayın, İstanbul 2017

Müslümanlar karşısında büyük bir hezimete uğramıştır. Daha sonra Haliç bölgesi ‘Umer b. el-Ḥattâb hilafeti döneminde Perslileri aşmak için bir rota haline gelmiştir. Akabinde Emevîler döneminde dünyada ticaret yolu olarak önemli bir yere sahip olmuştur. Abbasîler döneminde ise ticaret bu bölgede gelişmiştir. Bölgeye ağırlıklı olarak Müslüman devletlerin hükmetmiş olması bölge halkının Müslümanlığı tercih etmesine vesile olmuştur.³ Bölgenin stratejik bir konumda olması pek çok devlet tarafından tercih edilmesine sebebiyet vermiştir.

Kuveyt devletinin bayrağı dört renkten oluşmaktadır. Bunlar; beyaz, siyah, yeşil ve kırmızıdır. Rengini Şafiyuddîn el-Ḥillî'nin kasidesinden esinlenerek almıştır.⁴

İşlerimiz pak, savaşlarımız karadır

بَيْضٌ صَنَائِعُنَا، سَوْدٌ وَقَائِعُنَا

Meralarımız yeşil, kılıçlarımız ise kıızıdır

خَضْرٌ مَرَابِعُنَا، حُمْرٌ مَوَاضِينَا

1936 yılında petrolün keşfedilmesi ve 1946 yılında ticari üretime başlamasıyla ekonominin yanı sıra sosyal ve kültürel hayata katkı sağlamıştır. Petrolün bulunması Kuveyt için yeni bir başlangıçtır. Sanatsal ve edebî faaliyetler de bu dönemden sonra hız kazanmıştır.

II. KUVEYT'İN SİYASİ YAPISI

Kuveyt'teki siyasi yapıyı ele almadan önce şu gelişmeye değinmek gerekir. Kuveyt, Şabah ailesi tarafından monarşiyle yönetilmektedir. 1700'lü yıllardan beri ülkeyi Şabah ailesi yönetmektedir. Kuveyt anayasasına göre 1899 yılında Birleşik Krallıkla imzalanan anlaşmayla emirliğin Şabah ailesinde kalması öngörülmektedir.⁵ Yasama yetkisi 1962 Anayasasıyla meclise devredilmiş, yürütme yetkisi ise devlet başkanı olarak Emir'e verilmiştir. Seçim bölgeleri 2006 yılında yapılan değişiklikle beşe düşürülmüştür. Her dört

³ er-Reşîd, 105

⁴ er-Râi Digital, (t.y.), Erişim (18 Ocak 2019), <http://www.alraimedia.com/Home/Details?Id=a46104e6-89b1-4965-9e68-08c8665ade4a>

⁵ I. Dünya savaşına kadar Kuveyt yönetimi Osmanlı ve İngilizlere karşı bir denge politikası uygulamıştır. Sonrasında 1899 yılında İngiltere ile imzaladığı gizli bir anlaşma ile İngilizlerin himayesini kabul etmiştir. bkz. *Kuveyt'in Siyasi Yapısı*, (t.y.), Erişim (18 Ocak 2019), <http://kuveyt.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/156219>

yılda bir seçmenler sandık başına gitmektedir ve her seçim bölgesinden 10'ar milletvekili seçilmektedir. İdari yönetim olarak Ahmadî, Farvaniyah, Kuveyt, Cehra, Havallî ve Mubârek el-Kebîr olmak üzere altı valilik bulunmaktadır.

1990 yılında Irak'ın hak iddia ederek Kuveyt topraklarını işgal etmesinden sonra Kuveyt emiri Suudi Arabistan himayesine girmiş ahirinde 1991 yılında Kuveyt ve ABD arasında imzalanan on yıllık güvenlik paktından sonra ülkenin yönetimini üstlenen eş-Şabâh ailesi tekrar iktidara getirilmiştir. Doksanlı yıllardan sonra yönetimde bazı değişiklikler yapıldığını parlamenter sistemin kurulmasına bağlayabiliriz. Anayasal emirlikle yönetilen Kuveyt parlamentosu, emir ve halkın seçmiş olduğu elli üyeden oluşuyor. Bunun yanı sıra başbakan sadece emir tarafından atanabiliyor ve mecliste Şabâh ailesinden en az yedi üye bulunma zorunluluğu bulunuyor.⁶

III. KUVEYT'İN TOPLUMSAL YAPISI VE ARAP BAHARI ETKİSİ

Kuveyt toplumsal yapısını üç ana sınıfa ayırmamız mümkündür. Bunlar: Kuveytliler, el-Bedûn sınıfı ve yabancı uyruklu kişilerdir. Nüfus oranının yaklaşık olarak %31 kadarı Kuveytlidir. Genel olarak Kuveyt bölgesine Irak başta olmak üzere, İran, Suudi Arabistan gibi Arap ülkelerinden gelen kabileler yerleşmiştir.⁷ Ülkeyi yöneten Şabah ailesi İran'dan görmüş olduğu baskı sonucunda Bahreyn'den göç eden Utub kabilesine mensuptur. Kuveyt kabilelerinden el-Bedûn sınıfı diye adlandırılan kesim ise el-Cehrâ, Timâ' ve es-Salibiyye bölgelerinde yaşamaktadır. Bu sınıf Kuveyt devletinin ilgili birimlerine zamanında vatandaşlık için başvurmadıklarından dolayı vatansız olarak addedilen kimselerdir. el-Bedûn kesimi 350-400 bin civarındadır. Kendilerini Kuveyt vatandaşı olarak görürler. Kuveyt'te hükümetin reddetmesi sonucu tam vatandaşlık haklarına sahip değildirler. Bu durum sosyal ve politik olarak toplumsal bir krize sebep olmaktadır. 1954 BM sözleşmesi ile tanımlandılar. Mevzuata göre herhangi bir devlet tarafından ulusal olarak kabul

⁶ Kuveyt Büyükelçiliği, (2017), Erişim (17 Ocak 2019), <http://kuveyt.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/156220>

⁷ Martin Stares, *Country Information and Guidance Kuwait: Bidoons*, British Embassy Kuwait, Kuveyt 2016, 9

edilmeyen, vatansız kişilerdir. Fakat el-Bedûn topluluğu Kuveyt yasalarına göre yasadışı olarak Kuveyt'te ikamet etmeye devam etmektedir. el-Bedûn Kuzey Arabistan kabilelerinden olan göçebe topluluklardır. Büyük kısmı (%30 kadarı) Şîî cemaatine mensuptur. Oysaki ülkenin %70 civarı Sünnî'dir. Bölge halkının diğer kesimleri ise %17'si Hristiyan, %5,5 Hindu'dur. 1990 yılı Irak'ın işgali öncesi sayıları yaklaşık olarak 220 bin ile 350 bin arasında olduğu tahmin edilmektedir. Ancak bu sayı hükümetin bazı politikaları (göç ve baskı vb) sonrası kesin olmayan veri kaynaklarına göre 2010 yılında 95-110 bin arasına kadar gerilemiştir. 2017 sonrası dikkate alındığı zaman Kuveyt halkıyla kıyaslandığında %40 oranında bir nüfusa sahiplerdir.

el-Bedûn iki kısma ayrılmaktadır. Vatansız olup hiçbir uyruğu bulunmayanlar ve aslında bir uyruğu olduğu halde vatandaşlıklarını gizleyen ve hangi ülkeye ait olduklarını kanıtlamanın zor olduğu kesimdir. Bu topluluk, hükümetin kendilerine vatandaşlık hakları vermemesinden yakınmaktadır. Eğitim, sağlık, istihdam, izdivaç gibi temel hizmetlerden faydalanmak isterler. Bu kesim hükümet için bir sorun haline gelmiştir. Bu sorunun kökleri 1950'lere dayanmaktadır. Topluluğun bir kısmının soyu Kuveyt'te yaşayan ailelerden gelmiş olsa bile birkaç kuşaktır vatandaşlık başvurusunda bulunmadıkları için kimlik belgeleri yoktur. Geri kalan kısım ise Kuveyt'te petrolün bulunmasından sonra diğer Arap ülkelerinden bu bölgeye göç etmişlerdir. el-Bedûn sınıfının ortaya çıkış sebeplerinin farklı şekillerine değinecek olursak bunların başında 1959 yılında çıkarılan Kuveyt vatandaşlık kanunlarının bazı hükümlerinin uygulamasındaki mevzuat karışıklıkları, çocuğun doğumundan sonra vatandaşlık başvurusu yapılmaması ya da başka bir ülkeden vatandaşlığı olduğu halde gizleyerek kendini bu sınıftan göstermeye çalışmadır.⁸

el-Bedûn topluluğu 1961'den 1991'e kadar olan süreçte yani Kuveyt'in bağımsızlık sürecinde Kuveytlilerle eşit haklara sahipti. Orduda ve emniyet güçlerinde istihdam edilenler bile vardır. Fakat 1990 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi ve 91 yılında dış güçlerin etkisiyle bölgeyi terk etmek zorunda

⁸ Stares, 10-13

kalması sonrasında el-Bedûn sınıfından emniyet ve orduda görevli olanlar Irak kökenli oldukları ve Irak rejimiyle işbirliği yaptıkları gerekçe olarak gösterilmesinden sonra tasfiye edilmişlerdir. Bu durum hükümetin baskısını arttırmasına bir vesile olmuştur. Bunun sonucunda 1990-2010 tarihleri arasında %50 oranında bir azalma meydana gelmiştir.⁹

Hükümet 1993 yılında yasadışı ikamet durumunu ele almak için bir komite kurmuştur. Sonrasında buna ek olarak 1996 yılında icra kurulu kurulmuştur. Kuveyt yasalarına göre 1930-1945 yılını kapsayan süreçte Kuveyt'te ikamet edenlere vatandaşlık vermeyi onaylamıştır. Bu yasa 2000 yılında Ulusal Meclis tarafından değiştirilmiştir. Yasaya göre 1965 yılı itibariyle ikamet etmiş olanlar vatandaşlık için başvuruda bulunabilir fakat bu yasa yıl kapsamında iki bin kişinin vatandaşlık almasını sağlamaktadır. Kanun 122 bin kişiden sadece 36 bin 700 kişinin Kuveyt vatandaşlığı talep etmesine olanak sağlamaktadır. Ayrıca 1965 yılından sonra yerleşen ve daha önce Kuveyt ordusunda görev yapmış olanlar bu haktan yararlanamamaktadır. Ek olarak Kuveyt yasaları çifte vatandaşlığa onay vermemektedir.

Kuveyt Milli Eğitim Bakanlığı 2004-2005 eğitim öğretim yılının başlarında el-Bedûn topluluğuna devlet ve özel okullardan ücretsiz olarak yararlanma olanağı sağlamıştır. Fakat üniversiteler bu kararın dışında tutulmuştur.

Hükümetin bazı alanlarda çalışmaları olsa da bu el-Bedûn topluluğunu tatmin etmemiş ve 2011 yılında başlayan Arap Baharı ikliminden etkilenerek 19 Şubat 2011'de el-Cehrâ' bölgesinde protestolar başlatarak Kuveyt emniyet güçleriyle çatışıp otuza yakın kişiyi yaralamışlardır. Bunun sonucunda protestoculardan elli kadar kişi tutuklanmıştır. 10 Mart 2011'de el-Bedûn topluluğunun haklarının görüşülmesi isteği Kuveyt Ulusal Meclisi tarafından reddedilmiştir. Bunun üzerine *Özgür el-Bedûn Gençliği* adlı bir grup gösteriler için çağrıda bulunmuş olsada hükümet sert bir şekilde karşılık verileceği

⁹ Stares, 11

duyurusunu yapmıştır. 2011 yılı içerisinde protestolara aralıklarla devam edilmiştir. Bunun sonucunda tutuklamalar olmuştur.¹⁰

11 Mart 2013'te daha fazla hak elde edebilmek için protesto düzenleyen grubu emniyet güçleri göz yaşartıcı gazlar kullanarak dağıtmıştır. Uluslararası Af Örgütü 24 Mart 2013 yılında el-Bedûn topluluğundan 4 bin kişiye vatandaşlık veren yasanın yürürlüğe girmesini memnuniyetle karşıladığını ancak sayılarının 100 binden fazla olan topluluğun haklarının verilmesi için daha fazlasının yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Uluslararası Mülteci Örgütü, İnsan Hakları Yüksek Komitesi, Avrupa Birliği Komisyonu vd. 29 grup 14 Nisan 2013 yılında el-Bedûn konulu bir konferans düzenlemiştir.

¹⁰ Stares, 18-20

BİRİNCİ BÖLÜM

KUVEYT EDEBİYATINDA ROMAN

1.1. ROMAN VE ROMAN TÜRLERİ

Kavram olarak Latince “*lingua romana*” Fransızca “*romanz*” olarak bilinen ve anlamının “*Halk dili*” olarak bilindiği kelimedendir. 18. yy öncesinde anlam daralmasına uğramış ve şuan yaygın olarak bilinen anlamı kullanılmaya başlamıştır.¹¹ Roman: Yaşanmış ya da yaşanması mümkün olan olayların mekân, zaman, insan unsurlarına dikkate alarak bir araya getirildiği yazı türüdür.¹² TDK’nın hazırlamış olduğu Türkçe sözlükte ise “*İnsanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebî tür*” olarak tanımlanmıştır.

Roman tipolojisi¹³ alanı romanı; içerik, biçimsellik ve üslup olarak üç bölümde ele almıştır. Kategoriler ayrı ayrı ele alındığı zaman tarihsel, gezi ve toplum türleri içerik sınıflandırmasında yer alırken, mekân, şahıs ve olay romanları biçimsel kategorisinde sınıflandırılmaktadır. Ayrıca alegorik, satirik, gerçekçi, doğalcı ve expresyonist romanlar üslup sınıflandırılmasına dâhil edilmiştir.¹⁴ Genel olarak bakıldığında romanlar içeriklerine göre isimlendirilmiştir. Yaygın olarak bilinen roman türlerinden bazıları şunlardır: Serüven, polisiye, tarihi, politik, toplumcu gerçekçi, gezi, macera, aşk vb¹⁵

1.2. ROMANIN TARİHÇESİ VE GELİŞİMİ

Roman, diğer edebî türlere nazaran daha sonraları ortaya çıkmış ve zaman içerisinde ilerleme kaydetmiş bir yazı türüdür. Günümüzde benimsemiş

¹¹ Fatih Tepebaşı, *Roman İncelemesine Giriş*, Çizgi Yay. Konya 2012, 17

¹² Mustafa Ayyıldız, *Roman*, Akçağ Yay. 2011, Ankara, 7

¹³ Aynı katman içinde birbiriyle ilişkili olduğu tespit edilen buluntuların şekli özelliklerine göre sınıflandırılmasıdır. Gustav Oscar Mantelius tarafından geliştirilmiş olup arkeoloji, antropoloji, dil bilimleri, görsel tasarım, mimarî, psikoloji ve sosyoloji gibi alanlarda farklı kullanımları vardır.

¹⁴ M. Ayyıldız, 25

¹⁵ M. Ayyıldız, 33

olduğumuz roman genel olarak incelendiğinde on sekizinci yüzyılda Daniel Defoe, Henry Fielding ve Samuel Richardson'ın kitaplarıyla gün yüzüne çıkmıştır.¹⁶

İlk başlarda gerçekleşmesi mümkün olmayan aşk teması ile farklı kaynaklardan esinlenerek yazılan roman, hikâyeler aracılığıyla kullanılmaya başlanmış, mısra halinde yazılan bu anlatılar zaman içerisinde nesir haline gelmiştir.¹⁷

Bazı araştırmacılar romanın çıkışıyla ilgili farklı tezler ortaya koymuştur. Bu tezler incelendiğinde batı romanı, orta çağ romanı, çağdaş roman vb gibi sınıflandırmalar altında romanın türlerine göre bir sınıflandırma baz alınarak belli eserler vasıtasıyla çıkış tarihi için net olmasada bilgi vermeye çalışmışlardır. Roman, Kundera'ya göre modern dönemde ortaya çıkmıştır. Bu dönem baz alındığında ilk eser Defoe'nin yazmış olduğu "*Robinson Crusoe*" olarak ele alınmıştır.¹⁸ Fakat başka bir araştırmada ise söz konusu roman olunca farklı fikirlerden istifade edilerek iki farklı anlatı türünü romanın başlangıcı olarak belirtmiş ve bu eserlerden biri; 1351 Giovanni Boccaccio'nun "*Decameron*" adlı eseri; diğeri ise 1605 Miguel de Cervantes'in "*Don Quijote*" aslı eseri olduğunu ileri sürmüştür.¹⁹ Kundera'ya ait olan bir tezde, o romanın Avrupa'da çıktığını savunmuştur. Kundera'nın tezini inceleyen başka bir araştırmacı ise onun bu sözlerine katılmaz ve ilk roman için "*Don Quijote*"den yüzyıllar önce yazılmış olan bir eserden bahseder. Bu eser; İbn-i Tufeyl'in kaleme almış olduğu "*Hay bin Yakzan*" dır.²⁰

Kısaca yapılan tüm bu incelemeleri değerlendirecek olursak roman, bölgelere ve ülkelere göre o bölgede var olan eserler baz alınarak bir tarama faaliyetine tabi tutulduğundan yerine göre çıkış tarihleri farklı olarak ele alınmıştır. Anlatı türü olarak ele alındığı vakit, romanın çıkışını mitlere kadar incelememiz gerektiğini belirten bazı araştırmacılar, bu tezlerini roman-destan ve roman-masal ilişkisini incelemeye tabi tutup içerdikleri unsurların aynı

¹⁶ E.M. Foster, *Roman Sanatı*, (1974), (Çev.: Ünal Aytür), Milenyum Yay, İstanbul 2016, 9

¹⁷ M. Ayyıldız, 16

¹⁸ M. Ayyıldız, 59

¹⁹ İsmet Emre, *Roman ve Siyaset*, Anı Yay, 2010, Ankara, 3

²⁰ Emre, 4

olduğundan yani bir anlatıcı ve bir hikâye olduğundan mitolojik eserlerin aslında romanın atası olabileceğini savunmuşlardır.²¹

Zaman içerisinde roman yapı ve üslup bakımında çeşitlere ayrılmıştır. Bunlardan bazıları; Klasik, modern, modernist ve postmodern romanlardır. Kısaca değinecek olursak klasik romanda daha çok dış gerçeklik ele alınarak, olay örgüsü ve tahkiye ağırlığı hâkim olurken, modern romanda karakter ön planda olup, dramatik bir tarza sahiptir. Objektif bir şekilde konuya yaklaşan kahramanlar vardır. Asıl kahramanın yanı sıra yazar kısa kısa başka karakterler etrafında da olayı çevirerek onlardan da bazı alıntılar yapıp okura sunulmak istenen mesajı çok yönlü anlatır. Modernist romanda içe dönüklük esastır. İnsan psikolojisi ve bilinçaltının bilinmezliklerini konu alır. Sanatsal bir yapıya sahiptir. Postmodern ise yirminci yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmıştır. Alışlagelmiş estetik değerlerden bağımsız olarak sanat atmosferinin dışında yer alır. Çoğulcu bir tarzı vardır. Düşündürücüdür, okuru yönlendirir ve sık sık telkin ifadelerine başvurarak çeşitli metotlar kullanılır. Karmaşık bir yapısı olmasına rağmen ilgi çekicidir. Temel amaçlardan biri okuyucuyu olaya dâhil etmektir. Geleneksel sanatlar bu türde tümüyle reddedilir.²²

Roman kendini yenileyebilen, çağdan çağa bazı değişiklikler elde ederek diğer edebî türlerin önüne geçmeyi başarabilen bir türdür. Esnek bir yapısı olması ve hayattan kesitler alması belki de bunun bir parçasıdır.

1.3. MODERN ARAP EDEBİYATI'NIN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Modern Arap edebiyatının oluşumundan bahsetmeden evvel, iki faktörden söz etmek gerekir. Bunlar; siyasal ve kültürel faktörlerdir. Kültürel faktörlerin siyasal faktörlerle bağlantılı olması hasebiyle siyasal olaylara kısaca değinme zarurietini oluşturmuştur. Öncelikle modern Arap edebiyatının merkezi konumunda bulunan Mısır ve Suriye'de meydana gelen siyasal olaylara göz atalım. Fransa, özellikle 17. ve 18. yüzyılda Hıristiyanların haklarını gözetme bahanesini ortaya sürerek Osmanlı devletiyle 1635 yılında yapmış olduğu

²¹ İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş/2*, Akçağ Yay, Ankara 2014, 41

²² Çetişli, 40-58

kapitülasyon anlaşmasını kullanarak, o dönemde Osmanlı hâkimiyeti altında bulunan Mısır ve Suriye'ye ajanlar göndermiş, bu iki bölge hakkındaki her şeyi en ince ayrıntısına kadar incelemiştir. Bu incelemeler daha sonra Mısır'ı işgal ederek İngiltere'nin Hindistan-Süveyş arasındaki ticaret yolunu kesmek isteyen Fransızların işine yaramıştır.²³ Nitekim Napolyon 1798 yılında Mısır'ı işgal ederken bu incelemelerden faydalanarak bölge halkının direnç göstermesinin önüne geçmiş ve kısa sürede bölgeyi elde etmiştir. Napolyon'un Mısır'ı işgal etmesi, Arap edebiyatının modernleşme sürecindeki ilk adımı olma niteliği taşımaktadır.²⁴ Ayrıca bu işgal, pek çok oryantalist tarafından İslam dünyasının pek çok yönden Batı eksenine girmesinin başlangıcı olarak dile getirilir.²⁵ Napolyon'un beraberinde getirdiği bilim ve sanat heyetinin ilmi ve edebî faaliyetleri, Mısırlılar üzerinde büyük etkiler bırakır. Bu etkiler vesilesiyle Avrupa'nın tesiri altında kalan Araplar, alışık olmadıkları ve daha önce görmedikleri araç-gereç, uygulamalar ve dâhi kuruluşlarla yaşadıkları yoğun temasın sonucunda kültürel, siyasal, düşünsel ve sosyal etkilenmeler, modernleşmenin alt yapısını oluşturan unsurlardır.²⁶ Ayrıca Suriye'de Mısır'ın işgal edilmesinden etkilenince bazı sebeplere bağlı olarak sosyal hayat ve edebiyat alanında Rönesans'ın başlaması kaçınılmaz olmuştur.²⁷

1801 yılında Mısır işgalinin sona ermesiyle Mısır'da modernleşmenin gelişime devam ettiği dönemin, kuşkusuz Mehmet Ali Paşa dönemi olduğunu belirtmek gerekir. Mısır'dan Fransızları çıkarmak için padişah tarafından görevlendirilen Mehmet Ali Paşa vazifesini yerine getirmiş ve Fransızların çekilmek zorunda kalması sonucunda ortaya çıkan kargaşaların dört yıl içerisinde bastırılmasının akabinde padişah fermanıyla Mısır valisi olarak atanır(1805).²⁸ Fransızlarla savaşırken gözlemleri neticesinde dış tehditlere karşı koymak, batılılarla yarışabilmek ve dâhi en önemlisi de tam bir bağımsızlığa sahip olmak adına bazı yenilikler yapmanın kaçınılmaz olduğu düşüncesine varır. Bu sebeple belli başlı gruplar halinde bazı gençleri

²³ Mehmet Yalar, *Modern Arap Edebiyatına Giriş*, Emin Yay. Bursa 2009, 53

²⁴ Yalar, 54

²⁵ Emekli, 6

²⁶ Yalar, 54-58

²⁷ Yalar, 73-74

²⁸ Yalar, 70

Avrupa'nın muhtelif ülkelerine göndererek orada farklı alanlarda öğrenim görmelerini sağlar. Mısır'da çeşitli alanlarda batılı tarzda okullar açarak modernleşmeye katkıda bulunur.²⁹ Mehmet Ali Paşa'nın Avrupa'ya bilimsel faaliyetler için gönderdiği gençler kendi alanlarında üstün başarılar elde ederek ülkelerine dönmelerinin akabinde bazı yeniliklerin kapısı aralanmış olur. Bunlar; tercüme ve telif çalışmalarının alt yapısının oluşması, *Bulak* matbaasının kurulması ve Mısır'da ilk gazetenin çıkarılması gibi yeniliklerdir.³⁰ Bu dönemde Mısır'da çeviri faaliyetleri yapan gruba Suriye-Lübnan yazarlarının da dâhil olmasıyla Kahire, edebiyatta merkezi konuma yükselmiştir. Mısır ilk gazetenin yanısıra ilk edebiyat ve bilim derneklerine kadar pek çok yeniliğe kavuşmuştur.³¹ İlk gazete *el-Vakâ'i el-Mısriyye* adıyla 1828'de yayımlanmıştır. Öncülüğünü Rifa'a et-Tahtâvî yapmıştır.³²

Yapılan reformların kapsamlı ve kalıcı olması Arap edebiyatının modernleşmesinde etkili olmuştur. Öyle ki, bölgede açılan okullarda öğretim dilinin Arapça olması ve bu dilin çağdaş ihtiyaçlara uygun hale gelmesinin zemini hazırlanmış olmasıdır. İlâveten batı edebiyatıyla içli dışlı olan ve dâhi batı edebiyatından hareketle Arap edebiyatında eser ortaya koyabilen edebiyatçılar bu dönemde yetişmeye başlar. Eğitim amacıyla Rifâ'a et-Tahtâvî başkanlığında Avrupa'ya gönderilen gençler batı kültürüyle iç içe yaşamış ve dâhi batı edebiyatı okuyup özümsemeye başlamıştır. et-Tahtâvî, Avrupa'dan döndüğü vakit Mısır'da kurulan okullarda okutulması için batı menşeli bazı eserleri Arapçaya tercüme etme faaliyetlerine girişmiştir.³³ Pek çok öğrenci yetiştiren et-Tahtâvî hukuk, coğrafya, matematik vb. alanlarda da çeviriler yapmıştır.³⁴ et-Tahtâvî ilim, fikir ve edebiyat alanında yürütülen modernleşme faaliyetlerine eserleri ve çalışmalarıyla katkı sağlayarak öncü rolü üstlenen şahsiyetlerden biridir.³⁵ et-Tahtâvî'nin yazı üslûbunun el-Cebertî'ninki gibi

²⁹ Yalar, 71

³⁰ Yalar, 72

³¹ Ahmet Kazım Ürün, *Modern Arap Edebiyatı*, Çizgi Kitabevi Yay. Konya 2015, 14

³² Gülyaşar Demirci, *Mısır Edebiyatında Kısa Hikâye*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2014, 49

³³ Yalar, 73

³⁴ Ürün, 27

³⁵ Yalar, 77

seci ve söz güzelliklerine dayanan orta çağ karakterini taşıdığına değinilir.³⁶ Bunlara ek olarak, en önemli çevirisi ise Fenelon'un *les Aventures de Telemaque* adlı eserine yaptığı çeviridir.³⁷

Amaçlarının halkın aydınlatılması yönünde olduğu dile getirilen et-Tahtavî ve 'Alî Mübârek, Mısır'da öğretici romanın öncüleri olarak kabul edilir. Bu alandaki ilk çalışma *Tahlîsu'l-İbrîz fî Telhîs Bâriz* adlı eserdir. Seyahatname türünden sayılabilecek olan bu eser Paris'teki anılarını, okuduklarını kaleme alan et-Tahtavî'ye aittir. Bu konuda öne çıkan diğer eser ise '*Âlemuddîn*'dir. 'Âli Mübârek bu eseri makamat üslubu ile yazmıştır. Eserin olay örgüsü aydın bir din adamının yaşadıklarıyla ilgilidir.³⁸

Mehmet Ali Paşa'nın vefatı sonrasında başa geçenlerin önceliği askeri alanlara vermeleri ve harp okulları dışında kalan kurumları kapatmaları sebebiyle ilmi alanlarda gerileme yaşanmış ve on beş yıllık verimsiz geçen bir süreç zarfında modernleşme namına herhangi bir gelişme yaşanmamıştır.³⁹ Bu süreç İsmail Paşa'nın yönetime gelmesiyle son bulmuştur. Nitekim İsmail Paşa'nın modernleşmeye olan katkıları, araştırmacıların hem fikir olduğu bir gerçektir. Bu dönemde Mısır'da iki Edebiyat Fakültesi kurulmuş, edebiyatla ilgili olan klasik kaynaklar yeniden araştırılmaya başlanmış ve bu sayede Arap edebiyatının modernleşme yolunda ilerlemesine ve diğer Arap ülkelerine yayılmasına zemin hazırlamıştır.⁴⁰ Arap dili ve edebiyatının gelişmesinde en önemli rolü oynayan "*Dâru'l-'Ulûm Fakültesi*" (1871) bu dönemde kurulmuştur. Ayrıca Almanya'dan döndükten hemen sonra bu fakültede hocalık yapmaya başlayan Hasan Tevfik el-'Adl edebiyat ilminin Doğu'ya kazandırılmasında önemli bir rol oynamıştır⁴¹. Ek olarak opera, aynı dönem içerisinde Mısır'da ilk defa kurulmuş, batı edebiyatının önemli klasikleri, tiyatro ve dâhi hikâyelere kadar pek çok eser Arapçaya kazandırılmıştır.⁴²

³⁶ Ürün, 28

³⁷ Ürün, 15

³⁸ Ürün, 20

³⁹ Yalar, 87

⁴⁰ Yalar, 88

⁴¹ İbrahim Usta, *Modern Suriye Şiiri Edebî Akımlar ve Temsilcileri*, Araştırma Yay. Ankara 2018, 11

⁴² Yalar, 89

Bu dönemde yapılan çevirilerden öne çıkan eserler şunlardır:⁴³

Les Trois Mousquetaires (1844), yazarı *Alexandre Dumas*, çeviren Necib el-Haddâd “el-Fursânu’s-Selâse” (*Üç Silahşör*)

Les Miserables (1862), yazarı *Victor Hugo*, çeviren Hafız İbrahim “el-Bu’esâ” (*Sefiller*), Ayrıca bu eseri Necib Gargur da “el-Tu’esâ” adıyla çevirmiştir.

Le Tour du monde en quatre-vingts jours (1872), yazarı *Jules Verne*, çeviren Yusuf Asaf “et-Tavâf Havle’l-Ard fi Semânin Yevm” (*80 Günde Devri Âlem*)

The Talisman (1825), yazarı *Walter Scott*, çeviren Ya’kûb Sarrûf “Kalbu’l-Esed” (*Aslanın Kalbi*)

Bunlara ek olarak Muhammed ‘Uşmân Celâl, Moliere ve Racin’in bazı tiyatrolarını, okuyucunun zevkine hitap edecek bir üslup kullanarak çevirmiştir. La Fontaine masallarını şiir olarak çevirerek ‘*Uyûnu’l-Yevâkız* adıyla yayımlatmıştır. el-Menfalutî’nin daha önce çevirdiği Bernardin de Saint-Pierre’nin *Pol ve Virgini* adlı eserini Arapça’ya tercüme etmiştir.⁴⁴ el-Menfalutî bahse konu olan eseri *el-Fadîle ve Kıssat Macdulîn* adıyla çevirdiğini belirtmek gerekir.⁴⁵

Edebî ürünler tercüme faaliyetleriyle elde edilenlerle sınırlı kalmamış, orijinal telif çalışmaları da hız kazanmıştır. XIX. yüzyıl boyunca Mısır başta olmak üzere tüm Arap ülkelerinde klasik Arap edebiyatını taklit edenlerin yanı sıra batı edebiyatı ürünlerinden hareketle taklit ederek eser oluşturmaya çalışan yazarlar olmuştur. Bu denemeler aracılığıyla Arap edebiyatının eski üslup formatı gevşetilmiş ve modern hayata uygun hale getirilmiştir. Ortaya çıkan eserlerin bir bölümü milli bağımsızlık mücadelesi açısından belgesel bir değer taşımaktadır.⁴⁶ Üslupta batılı yöntem kullanılırken içerikte batılı ilimlere ek olarak Arap dili ve edebiyatı ilimleri de kullanılmıştır. Yapılan bu çalışmalar

⁴³ Ürün, 14-15

⁴⁴ Ürün, 15

⁴⁵ Demirci, 48

⁴⁶ Jacob M. Landau, *Modern Arap Edebiyatı Tarihi 20. Yüzyıl*, (1968), (Çev.: Bedrettin Aytaç), Gündoğan Yayınları, Ankara 1994, 15-16

sayesinde çağdaş kavram ve anlamlar bakımından yoksun kalan Arap dili geliştirilmiş ve her konuda Arapça eser telif edilmesine uygun hale getirilmiştir. Mısır'da bu dönemde çıkan eserlerin pek çoğu Arap dili ve edebiyatına olan ilgi ve alakayı arttırmaya yönelik olmuştur.⁴⁷ Bu dönemde şiir dışında yapmış oldukları çalışmalarla pek çok öncü şahsiyet arasından ön plana çıkan bazı yazarlar şunlardır: *Butrus el-Bustânî, Ahmet Fâris eş-Şidyâk, Abdullah Fikri Paşa.*

Fransızlar ve İngilizler birbiri ardından Arap ülkelerini işgal etmeye devam etmiş, işgal edilen Arap ülkeleri kervanına Lübnan, Suriye ve Filistin gibi ülkeler de dâhil olmuştur. Fransızların aksine İngilizlerin bölgede bulunan işbirlikçilerinin de yardımıyla Arap diline doğrudan müdahalede bulunarak Arapların çağın gerisinde kalma sebeplerinin kullanmış oldukları dil olduğunu savunarak *fushâ* olarak bilinen kurallı dilin yerine '*âmmîyye* denilen halkın kullandığı kuralsız konuşma dilini getirmeye çalışmışlardır.⁴⁸

Mısır'da 1919 yılında İngilizlere karşı bir ayaklanma gerçekleştirilir; fakat başarısız olunur. Bu başarısız girişim sonrasında Mısırlı hikâye yazarları, kendi hayatlarını, gerçeklerini ve dillerini yansıtacak bir edebiyat oluşturmaya yönelmiştir. Bu süreçte edebî ve fikri faktörlerin etkisiyle kısa hikâye hızlı bir şekilde gelişmiş, ana çizgileri ve karakteristik hatları belirlenmiştir. Yazarlar konularını ve figürlerini Mısır ve çevresinden alan hikâyeler kaleme almış ve bunları başta milli edebiyata öncülük eden *es-Sufûr* olmak üzere *el-Ceride* ve *el-Fecr* gibi dergilerde yayımlamışlardır. Bu yazarlardan bazıları şunlardır: *Muhammed Teymur, İsa 'Ubeyd, Şahhata Ubeyd ve İbrahim el-Mısrî.*⁴⁹

Kısacası tüm bu siyasi olaylar katlanarak devam etmiş, ayaklanma ve darbelerle de uzayıp gitmiştir. Tüm bu gelişmeler sürecinde edebiyat alanında Batıcılık ve Arapçılık ruhunun birleşmesi sonucunda önceleri tercüme faaliyetleriyle Arap edebiyatına kazandırılan eserler yerini orijinal telif çalışmalarına bırakmaya hazır hale gelmiş ve modern Arap edebiyatı

⁴⁷ Yalar, 90

⁴⁸ Yalar, 106

⁴⁹ Ürün, 21-22

şekillenmeye başlamıştır.⁵⁰ Özellikle I. Dünya Savaşı akabindeki yarım asırlık dönemde sosyal ve kültürel hayatın değişimine bağlı olan fikri yaklaşımlar, Arap edebiyatının geçen yüzyıllara binaen daha hızlı gelişmesine sebebiyet vermiştir.⁵¹

İbrahim Abdulkadir el-Mâzinî'nin “*İbrahim el-Kâtib*”(1931), Abbas Mahmut el-‘Akkâd’ın “*Sara*”(1938), Mahmûd Teymûr’un “*Nidâ’u’l-Mechûl*”(1939) adlı romanları birinci kuşak romanlardan olmasına rağmen şekil ve yapı olarak bir romanda olması gereken bütün özellikleri taşımadıkları belirtilerek, daha çok didaktik özelliklerinin göze çarptığı ifade edilir. Ayrıca el-Mâzinî ve el-Akkâd daha çok psikolojik, Tefîku’l-Hakîm, Mahmûd Teymûr ve Necîb Mahfûz da Heykel ve Tâhâ Huseyn gibi yazarların eğilimi doğrultusunda hareket ederek toplumsal tahlile dayalı eserler kaleme almışlardır.⁵² Ayrıca 1988’de *Nobel Edebiyat Ödülü*’nü kazanmasıyla uluslararası bir üne kavuşan ve eserleri birçok dile çevrilen Necip Mahfuz, modern Arap hikâyeciği ve romancılığında eserleri en çok beğenilen ve tartışılan yazardır.⁵³

Roman kelimesi Arap edebiyatında “*Rivâye*” kelimesiyle ifade edilmiştir. Rivâye kelimesini ilk kez kullanan kişi Necib el-Ĥaddâd’dır.⁵⁴ Arap edebiyatında (X.) yüzyılda ortaya çıktığı düşünülen makâmât⁵⁵ türü eserler roman türünün kadim eserleri sayılmıştır.

Romanın Arap edebiyatına modern anlamda XIX. yy. son çeyreğinde Batı edebiyatının etkisi ve tercüme faaliyetleriyle girmesi ve Corcî Zeydân’ın telif ettiği yirmi iki adet roman, modern Arap edebiyatının doğuşu ve gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca Zeydân, hacimli ilk tarihi roman yazarlardan biridir.⁵⁶ İçeriğiyle tarihi konuları ağır basan roman süreci, ‘*Ali el-*

⁵⁰ Emekli, 7

⁵¹ Landau, 9

⁵² Ürün, 23

⁵³ Ürün, 24

⁵⁴ Rahmi Er, “Roman”, *TDVİA*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2008, XXXV, 164

⁵⁵ “*Hayali bir kahramanın başından geçen olayların hayali bir hikâyeci tarafından dile getirildiği kısa hikâyeler serisinden meydana gelen edebî tür.*” Bkz. Erol Ayyıldız, “Makâme”, *TDVİA*, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 2003, XXVII, 417-419

⁵⁶ Landau, 16

Cârim ile başlamış *Abdulhamit Cevdetu's-Sahhâr* ve *'Adil Kâmil* ile de son bulur.⁵⁷ İlk modern Arap romanı “Zeyneb”⁵⁸ Mısırî Fellâh mahlasıyla Muhammed Hüseyin Heykel tarafından kaleme alınmıştır. II. Dünya savaşı sonrası sosyal ve siyasal değişiklikler hasebiyle en olgun eserler bu dönemden sonra ortaya çıkmıştır. Öncülüğünü Mısırlı ve Lübnanlı yazarların yaptığı romanlarda tematik olarak çeşitli sosyal ve siyasi görüşler ele alınmıştır. Kadının toplumsal konumu, dini ve ahlâkî değerler gibi.⁵⁹ Arap dünyasında meydana gelen olumsuz gelişmeler realist romanın yükselişine vesile olmuş hatta Arap toplumunda II. Dünya Savaşı sonrası öncülüğünü Necîb Maḥfûz'un yaptığı toplumsal gerçekçi romanlara olan ilgi artmıştır. Arap Romanlarında kullanılan başlıca edebî akımlar; romantizm, realizm, natüralizm, rasyonalizm ve sembolizmdir olmuştur.⁶⁰

XX. yüzyılın ilk çeyreği itibariyle ciddi manada telif ürünlerin çıkmaya başladığına değinmiştik. Buna Mehcer şairleri olarak anılan Cubrân Halil Cubrân ve Mîhâ'il Nu'ayme'de hikâyeci kimliklerini kullanarak modern Arap edebiyatının gelişimine katkı sağlayan şahsiyetlerdendir. Her ne kadar romantik hikâyeleri teknik açıdan zayıf olsa da bu eserler, Mısır'da öncü rolünü üstlenen hikâyeciler tarafından etkilenmiştir. XX. yüzyılda çok popüler olan el-Menfalûtî'nin romantik bakış açısıyla kaleme aldığı hikâyelerinde Cubrân'ın etkisi görülmektedir. Yine aynı şekilde modern Arap edebiyatının ilk kısa hikâyesi olarak kabul edilen *fi'l-Kutâr* adlı eseriyle de Muhammed Teymûr'un Cubrân'dan etkilendiği görülmektedir.⁶¹

Sosyal-felsefi türünde romanın öncü rolünü üstlenen şahsiyet François Marrâş, eseri ise *Gâyetu'l-Hakk* adlı romanıdır. Hak ile batıl, barış ile savaşın mücadele ve çelişkisini konu edinmiştir.⁶²

⁵⁷ Ürün, 22

⁵⁸ Realist, romantik, sosyal, psikolojik, trajik ve pastoral unsurları içinde barındıran bir eserdir. Yazar modern romana bakışın hoş olmaması hasebiyle o dönemde eseri roman olarak nitelendirmemiş “köy ahlâkı ve manzaraları” ismiyle yayınlamıştır. Bkz. Ahmet Kazım Ürün, “Modern Arap Edebiyatında Öne Çıkan Bazı Temalar”, *SEFAD*, 35, 2016, 131

⁵⁹ Er, 164

⁶⁰ Er, 165-166

⁶¹ Rahmi Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, Vadi Yay, Ankara 2012, 31-32

⁶² Ürün, 20

Modern Arap edebiyatının ilk dönemlerinden sonra öykü türünün Arap edebiyatına geçişinde önemli rol oynayan şahsiyetlerden bazıları şunlardır: “Lübnanlı Halil Mutran, Cibrân Halil Cibrân, Mısırlı Mustafa Lutfî el-Menfâlûtî, Muhammed Huseyin Heykel, Tâhâ Huseyn ve İbrahim el-Mâzinî”dir. Hikâyecilikle ilgili eserler XIX. yüzyılın sonu, XX. yüzyılın başlarında Mısır’da doğmuş ve Suriye, Irak, Lübnan gibi diğer bölgelere yayılmıştır.⁶³

İlk dönem modern Arap edebiyatında öne çıkan, fakat daha önce bahsetmediğimiz diğer şahsiyetlere değinecek olursak, bunlar:

Şiirleri; vatanseverlik, kadınlara karşı şefkat duyguları ve Allah’a olan inancıyla belirginleşen Mısırlı şâir⁶⁴ İsmail Sabrî,

Arap dünyasında ilk kadın uyanışının öncüsü ve ilk kadın yazar⁶⁵ olan ‘Â’îşe et-Teymûriyye,

Arap kasidesini şekil ve içerik bakımından yenileştirerek, Arap şiirinin öncüsü⁶⁶ kabul edilen Mahmûd Sami el-Bârûdî,

Arap dünyasının öncü şâir ve yazarlarının katıldığı bir törende, şiire getirdiği yeniliklerden dolayı kendisine “Emiru’ş-Şu’arâ” unvanı⁶⁷ verilen Ahmet Şevkî,

“Kevkebu’ş-Şark” lakabıyla⁶⁸ tanınan Ümmü Gülsüm,

Şiir, nesir, sarf, nahiv, beyan, bedi‘, fıkıh ve tıp konularında uzman olarak bilinen, en meşhur Arap dilbilgini⁶⁹ Nâsıf el-Yazıcı,

Vezin ve kafiye yenilikler yapan, felsefî şiirleriyle ün kazanan, Iraklı şâirlerin en meşhurlarından biri⁷⁰ sayılan Cemil Sıdkî ez-Zehâvî,

⁶³ Demirci, 50

⁶⁴ Ürün, 28

⁶⁵ Ürün, 30

⁶⁶ Ürün, 31

⁶⁷ Ürün, 34

⁶⁸ Ürün, 39

⁶⁹ Ürün, 41

⁷⁰ Ürün, 46

Irak'ın milli duygularını ve sosyal meselelerini dile getiren ilk şâir⁷¹
Ma'rûf er-Rusâfî,

Paris'te dönemin en fazla okunan ve İngilizler tarafından yasaklanan “el-
‘Urvetu’l-Vuska” adlı Arap dergisini⁷² çıkaran Cemaleddîn Afgânî ve öğrencisi
Muhammed ‘Abduh,

Arap tiyatrosuna *Othello*, *Tâciru’l-Benedikiyye*, *Macbeth*, *Hamlet* gibi
Shakespeare'den önemli oyunları tercüme ederek⁷³ kazandıran Halîl Mutrân,

Hadîsu’l-Karye adlı eseriyle modern Arap hikâyeciliğini dönüm
noktasına ulaştıran⁷⁴ Mahmut Tahir Laşin,

Necip Mahfûz'un düşüncelerinin şekillenmesinde katkısı olan ve
Dostoyevsky'nin *Suç ve Ceza* adlı eserini “el-Cerîme ve’l-‘İkab” olarak
çeviren, ayrıca pek çok eser kaleme alan⁷⁵ yazar Selâme Mûsâ,

Lakîta romanıyla Arap Dil Kurumu Ödülünü, *İbnu ‘Umde* adlı
hikâyesiyle *Dâru’l-Hilâl* tarafından düzenlenen yarışmada en iyi öykü
ödülünü, *Ba’de’l-Gurûb* adlı eseriyle Milli Eğitim Bakanlığı Seçkin Ödülü’nü,
Şemsu’l-Harîf romanıyla Devlet Takdir Ödülü’nü kazan⁷⁶ Muhammed
Abdulhalim Abdullah,

Yaptığı çalışmalarla 1962’de *Cumhuriyet Nişanı* ödülü ve 1990’da
edebiyat alanında Mısır Devlet Takdir ödülü⁷⁷ alan Yusuf İdrîs,

Mısır'ın en popüler ve en üretken yazarı olan İhsân Abdulkuddüs,

Marun en-Nakkaş, Selîm el-Bustânî, Kâsım Emîn, Abdurrahman el-
Kevâkibî, Suleyman Başa el-Bârûnî, Ahmed Refik el-Mehdevî, Abdulhamit
Cûde es-Sahhâr, Yahya Hakkî, Yusuf es-Sibâ’î, Ebu’l-Kâsım eş-Şabbî, el-
Muveylihî, Farah Anton ve Abdurrahman eş-Şarkavî bunlardan bazılarıdır.

⁷¹ Ürün, 47

⁷² Ürün, 48-49

⁷³ Ürün, 56

⁷⁴ Ürün, 71

⁷⁵ Ürün, 76

⁷⁶ Ürün, 91-92

⁷⁷ Ürün, 94

Yukarıda bahsettiğimiz yazarlar, ilk dönem modern Arap edebiyatının öne çıkan şahsiyetlerindedir.

Son olarak, hepsini burada zikretmemizin mümkün olmadığı, modern Arap edebiyatının son dönemlerinde öne çıkan yazarlardan bazıları şunlardır: Mahmûd Derviş(1941-2008), Nizâr Kabbânî(1923-1998), Seyyid Kutup (1906-1967), Necîb el-Keylânî (1931-1995), Emîn Maluf (1948-...), Adonis (1930-...), Abdurrahman Munîf (1933-2004), Hanna Mîna (1924-...) ve Tayyib Sâlih (1929-2009) bunlardan bazılarıdır.

1.4. KUVEYT ROMANCILIĞI

Kuveyt romancılığının çıkışı bazı sosyal sebeplerden dolayı gecikmiştir. Arap romancılığının çıkış koşulları, Arap ülkelerinin her birinde neredeyse aynıdır. Her bölge kendi bölgesel özelliklerini eserlerinde barındırmaktadır. Abdulhamid el-Mahadin'in "*Cedeliyyetu'l-Mekâni ve'z-Zamâni ve'l-İnsâni fi'r-Rivâyeti'l-Halîciyye*" adlı eserinde Körfez ülkelerinde romanın nispeten yirminci yüzyılın ortalarında şekillenmeye başladığı, romanın ortaya çıkışının gecikmesinin bölgedeki sosyal gelişmelerin doğasından kaynaklandığından bahseder. Kuveyt'te petrolün ortaya çıkması ve ihraç edilmesinden önce sosyal ve kültürel hayat tarzı sade ve durağan olmakla birlikte geçim sıkıntılarının olduğu ve bölgede petrolün keşfi ve ihracatı sonrasında yeni bir çağın başladığı insanların yaşam ve kültürel aktivitelerinin hatta geleneklerinin şekillendiği gerçeğidir. Petrolle birlikte Kuveyt toplumunda kültürel, entelektüel ve sanatsal hayat zenginleşmiştir. Pek çok edebî eser ortaya çıkmaya başlamıştır. 1948-1972 yılları Kuveyt romancılığının ortaya çıkış tarihleridir. Yeni bir toplumsal yapının oluşmasıyla ortaya çıkan sosyal meseleler, geçmişin nostaljisi ve kadın dünyası ile karakterize edilmiş konular Kuveyt romanının ilk ana temalarını oluşturmaktadır. Petrolün keşfiyle Kuveyt toplumundaki sanatsal hareketlilik artmış, küçük ve muhafazakâr bir toplumdan zorluklarla dolu yeni modern bir

toplum yaşamına hızla geçiş başlamış bu durum toplumda politik, ekonomik, sosyal, kültürel bileşenlerin her birinde büyük değişikliklere sebep olmuştur.⁷⁸

Faslı araştırmacı Cemil Hamdâvî Kuveyt romanı ile ilgili olarak 1948-2008 tarihlerini kapsayan geniş çaplı bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmada Kuveyt romanının gelişim yolundaki sanatsal, estetik ve mekânsal gibi yaklaşımlarını ele almış, yenilikler de dâhil olmak üzere birçok yönden Kuveyt romanını tarif etmiş ve dört aşamadan bahsetmiştir. Bunlar; romanın başlangıç aşaması, oluşum aşaması, deneme aşaması ve köklenme aşamasıdır. Hamdâvî araştırmasında Suudi Arabistan'ın yanı sıra Kuveyt romanının körfez ülkeleri arasında önemli bir yeri olduğundan bahsetmiştir. Hamdâvî'nin yapmış olduğu bu çalışma “*Bibliyoğrafya er-Rivâyetu bi'l-Kuveyt*” başlığıyla Kuveyt Üniversitesi'nin “*Körfez ve Arap Yarımadası Araştırmaları Dergisi*”nin 36. cildinin 137. sayısında yer almıştır.

Kuveyt romanının başlangıcı 1948'de Ferhân Râşid el-Ferhân'ın “*Âlâm Şadîk*” romanıyla olmuştur. Ardı sıra 1960-80 ve 90'lı yıllarda hızlı bir telif süreci doğmuştur. Usta eleştirmen Muhammed Hasan Abdullah, 1989 Eylül ayı “el-Beyân” dergisinde Fehd İsmail'in “*Kâneti's-Semâ' Zerka*” romanını ele almış, söz konusu romanın Kuveyt romanında yeni bir dönemin başlangıcı olduğundan bahsetmiştir. 1948'de yayınlanan Ferhân Râşid el-Ferhân'ın “*Âlâm Şadîk*” romanı ve 1962 yılında yayınlanan Abdullah Hâlef'in “*Muderrise mine'l-Mirkâb*” adlı romanının daha önce kaleme alınmış olmasına rağmen sanatsal açıdan dönemin şartlarına göre yeterli seviyede olmadığını belirten eleştirmen, Fehd İsmail'in 1970 yılında kaleme aldığı romanını Kuveyt romanının gerçek başlangıcı olarak addetmiş ve ilk iki kitabın el-Menfelûfî ve Abdulkadir el-Mâzinî'nin yazılarından etkilenmiş olduğunu da sözlerine eklemiştir.⁷⁹ Hamdâvî, Kuveyt'in statüsünü tüm edebî ve sanatsal türlerde yaratıcı ve zengin bir ülke olarak tanımlamıştır. Kuveyt romanının özgün bir yapısı olduğuna değinen araştırmacı, diğer Arap ülkelerini bu yapısıyla geride

⁷⁸ el-Hayât, *er-Rivâyetu 'l-Kuveytiyye ta' a'ħħarat Vilâdetuhâ li 'Esbâb İctimâ' iyye*, Erişim (12 Aralık 2018), <http://www.alhayat.com/article/456247/الرواية-الكويتية-تأخرت-ولادتها-لأسباب-اجتماعية>

⁷⁹ Şa'bân Yûsuf, *Akhbar al-Adab, İsmâ' il Fehd İsmâ' il ve Hemûmu 's-Serd fi 'l-Kuveyt*, 2018, Erişim (05 Aralık 2018), <https://adab.akhbarelyom.com/newdetails.aspx?id=486378>

bıraktığını iddia ederek Mağrib ülkelerinin 1950'li yıllara kadar romanı bilmediklerini savunmuştur.⁸⁰

Araştırmacılar, Kuveyt romanlarının pek çoğunun Mısır, Lübnan ve Suriye'de yayınlanmakta olduğunu gerekçe göstererek Kuveyt'in yenilikçi yerel bir kimliğe, körfez kimliğine ve Arap ulusal kimliğine sahip olduğu anlamı yüklemiştir.

1940'lı yıllarda Kuveyt'te tek bir romanın basılmış olması, o yıllarda Kuveyt romanının ne kadar güçsüz olduğunun kanıtı niteliğini taşımaktadır. 50'li ve 60'lı yılların başında bu durumun devamı niteliğindedir. 1958 yılında *el-'Arabî* dergisi yazı işleri müdürü Ahmed Zeki'nin kültürü canlandırma girişimleri çerçevesinde şiirler, hikâyeler, makaleler, eleştiriler ve bilimsel çalışmaları dergide yayınlaması, kapsamlı bir Arap kültürü birikimine katkıda bulunmuştur. Kuveyt romanının başarısı 70'li yıllarda ortaya çıkmış ve 90'lı yıllarda gelişimini sürdürmüştür.

Hamdâvî, romanın yükselişini öznel ve nesnel gerçeklere dayandığını belirtmiş ve ekonomik refahın sosyal, kültürel ve iktisadi alanlarda olumlu sonuçları olduğuna varmıştır. Refahın roman yazımında deneyim kazanmalarına olumlu etki yaptığını değinen araştırmacı, yazarların eserlerinde endişelerini, sorunlarını, vatan, millet ve insanlığın sorunlarını ele aldıklarına vurgu yaparak, bu unsurların Kuveyt romanının basımındaki en önemli işaret olduğunu belirtmiştir. Bir başka unsur ise Kuveyt'te şiir, hikâye ve makale kaleme alan kişilerin arasında çok sayıda kadın yazar olması Kuveytli kadınların körfez bölgesinde ne kadar bir yol kat ettiklerini göstermektedir. Kuveyt'in küreselleşmeye kapılarını açmasıyla özgürlükler bu Arap ülkesinde hızla artmıştır.⁸¹

Radyo, televizyon gibi araçlar edebî materyallerin yayınlanması için gerekli olan görsel ve işitsel medya olarak ortaya çıkması yeni bir edebî türün var olmasına olanak sağlamıştır. Bu vesile ile topluluğun ihtiyaç duyduğu arzularını, umutlarını, acılarını ifade etme aracı olarak roman gün yüzüne

⁸⁰ Cemil Hamdâvî, *Bibliyoğrafyâ el-Ecnâs el-Edebiyye bi'l-Kuweyt*, Kuveyt 2017, 78

⁸¹ Hamdâvî, 78

çıkıştır. Romanın doğuşu arasında yerini alan bir başka eser ise Abdullah Halef'in "*Muderrise mine'l-Murqâb*" adlı eseridir. Bu eser diğer Arap ülkelerinin ve modern edebî türlerin yükseliş ve gelişimine ayak uydurmak için bir başlangıç olarak ele alınmıştır.⁸²

Roman Kuveyt toplumunun 1961 yılında yani bağımsızlık elde etmesinden sonra yaşadığı istikrarın bir sonucu olarak gün yüzüne çıkmıştır. Bu varsayım beraberinde bazı tartışmaları da getirmiştir. Yazarlar kendi fikirlerini, yorumlarını ve analizlerini yerleştirdikleri bir roman oluşturmayı hedeflemişlerdir. Romanlar farklı başlıklarla yazılmış, toplumu hedef alan bir tema ile işlenmiştir. Bu hususta Abdullah Halef gençlerin yeni bir edebî türle tanışmasının önünü açmış, sanatsal potansiyeli ve sosyal etkisiyle Kuveytli gençlere ilham olmuştur.

Kuveyt romanı diğer Arap ülkelerine kıyasla geç ortaya çıkmıştır. Konularının çoğunu sosyal hayattan almış ve diğer toplumlara ayak uydurmayı hedeflemiştir. Kuveyt'te dikkat çeken başka bir husus ise kadın yazarların fazlaca bu alanda yer edinmesidir. 1970 yılında Fâtıma Yusuf el-'Alî "*Vucûh fi'z-Zihâm*" adlı eseri yayınlamıştır. Daha sonra Nûriyye es-Sudânî'nin "*el-Hirmân*" ve "*Vâhetu'l-'Ubûr*" adlı romanları bunu takip etmiştir. Kuveyt'in kadın romancıları Leylâ el-'Uşmân, Havle el-Şazvînî ve Taibe el-İbrahim bu alanda öncülük etmiştir.

Romanın gerçeklik unsurlarını özümseme kabiliyeti ile karakterize edilmesi, sanatsal boyutta gerçekliğin tüm değişkenlerini gözlemleme gücünü elinde tutması, olaylar ve kişiler için derin bir hayal gücü ve yenilik duygusu tattırması, zamanın çeşitli boyutlarını tanımlayabilmesi ve bunlara nüfuz edebilmesidir. Kuveyt'te romanın gelişimi 1962-79 yılları arasında kapsamaktadır. Bu dönem yazarların vizyon ve fikirlerinin çekici olması ile atfedilir. Romanlar geçmişin nostaljik izlerini taşımaktadır. Ulusal mesellerin ele alındığı, Arap ve Batı toplumunun geleneklerindeki değişimlerin ele alındığı eserler bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bu dönemde telif edilen eserler

⁸² Muhammed Hasan Abdullah, *el-Hareketu'l-Edebiyyetu ve'l-Fikriyyetu fi'l-Kuveyt* [Elektronik Sürüm], Râbi'atu'l-Edebâ'i'l-Kuveytiyyîn, Kuveyt 2014, 507

roman yazım deneyimi elde etmek isteyenler için bir referans olmuştur. Araştırmada adı geçen bazı Kuveytli yazarlar şunlardır:

Ferhân Râşid el-Ferhân, Şabîha el-Meşârî, Abdullah Halef, Nûriyye es-Sudânî, Fâtıma el-‘Alî, Hâlîl Muhammed el-Vâdî, Nâşır ez-Zefrî, Fehd ed-Devîrî, İsmail Fehd İsmail, Hâmdulhamd, Tâlib er-Rufâ‘î, Leylâ el-‘Uşmân, Fayşal es-Sa‘ad, Abdulaziz Muhammed Abdullah, Meyyis el-‘Uşmân, Suleyman el-Hâlîfî, Buseyna el-‘Îsâ, Hudeyl el-Hasâvî, Muhammed Hişâm el-Mağribî, Sa‘ad el-Cevîr, Havle el-Kazvînî, Sa‘ad el-Vilâyetî, Feţamî Zeyd el-‘Atţâr, Velîd er-Recîb, Tayyibe el-İbrahim, Hâlîd eş-Şâyecî, Fevziye eş-Şevêş es-Sâlîm, Nuvâf en-Nûmis, Abdullatif Hâzer el-Hâzer, Hubbe Bûhamsîn, Ya‘kûb el-Yûsûfî, Minâ eş-Şâfî‘î, ‘Ulyâ’ el-Kâzemî, Velîd Câsim el-Câsim, Esrâr el-Cerâh, Hâlîd el-Harbî, Muhammed eş-Şârih ve Cemâl Abdulhâzer Abdurrahim bunlardan bazılarıdır.

Hâmdâvî araştırmasında 1948-2008 tarihleri arasını ele alarak Kuveyt’te 43’ten fazla romancı olduğunu belirtmiştir. Buradan hareketle tematik konuların, sanatsal ve estetik yapıların kalitesinde bir iyileşmenin eşlik ettiği bir roman birikimi olduğu görülmektedir. Kuveyt’te yirmi ikiden fazla romanla en üretken yazar kuşkusuz İsmail Fehd İsmail olmuştur.

Hâmdâvî’nin “*Körfez ve Arap Yarımadası Çalışmaları Dergisi*”nde yer alan araştırmasında Suudi yazar Asya Hâşukcî’nin 1959 yılında kaleme aldığı “*Burîk ‘Aynêk*” adlı eseriyle Körfez bölgesindeki ilk yazar olduğundan bahseder ve 1970-1 yılları arasında Fâtıma Yusuf el-‘Alî’nin kaleme aldığı “*Vucûh fî’z-Zihâm*” adlı eseriyle onun ilk Kuveytli kadın romancı olduğuna değinir. Fakat bu tezini Leylâ el-‘Uşmân açık bir şekilde reddederek Hâlîfe el-Vekyân’ın Kuveyt kültürüyle ilgili yazmış olduğu eserine atıfta bulunarak Fâtıma Yûsuf el-‘Alî’nin romanından ziyade Nûriyye es-Sûdânî’nin “*el-Hîrmân*” adlı eseri ve Şabîha el-Meşârî’nin “*Kasvetu’l-Ekdâr*” adlı eserinin öncü romanlar olduğunu söyler ve delil olarak her iki eserinde 1960 yılının başlarında yayımlandığını belirtir.⁸³

⁸³ Ayrıntılı bilgi için bkz. el-Enbâ’, “7 ‘Ukûd min ‘Umri’r-Rivâyeti’l-Kuveytiyye munzu Neş’etihâ bi’l-Erba’îniyyat hattâ 2008”, *el-Enbâ’*, (10 Haziran 2010), 26

Arap ve Körfez bölgesinde ilk bilim kurgu romanını kaleme alan Taibe Ahmed el-İbrahim'dir. Romanlarının çoğunun basım ve yayın işini Kahire'de bulunan Modern Arap Vakfı ve Dâru't-Ta'âvûn yapmıştır.

Kuveyt romanını iyileştirme ve kültürel odaklı bir yapı elde edebilmek adına Kuveyt kültür müesseseleri, sempozyum, festival, forum vb etkinlikler düzenlemiş, Kuveyt aydınları ile diğer komşu ülkelerin aydınları arasında kültürel ziyaretler ve sempozyumlar esnasında bir grup seçkin Arap eleştirmenlerinden yardım talebinde bulunmuştur. Bir dizi internet sitesi, gazeteler ve Kuveyt Edebiyat Derneğinin "el-Beyân" dergisi, "el-'Arabî" dergisi, "el-Funûn" gazetesi, "Kuveyt" dergisi, "'Âlemu'l-Ma'rife ve "'Âlemu'l-Fıkr" dergisi Kuveyt romanının tanıtımı, eleştirisi, analizi açısından pek çok katkı sağlamıştır.

Ĥamdâvî, yedi yılı kapsayan istatistiksel bir Kuveyt romanı kronolojisi hazırlamıştır. Araştırmacının söz konusu çalışması yeniden basım eserler dâhil olmak üzere 128 adet eseri içermektedir.

Tablo 1.1. 1948-2008 Arası Kuveyt Romanı Kronolojisi.

1948	FerĤân Râşid el-FerĤân	(Âlâm ŞadîĤ)
1960	ŞabîĤa el-Meşârî	(Ĥasvetu'l-EĤdâr)
1962	Abdullah Ĥalef	(Muderrise mine'l-MurĤâb)
1968	Nûriyye es-Sudânî	(el-Ĥirmân)
1970	İsmail Fehd İsmail	(Kâneti's-Semâ' ZerĤâ')
	Fâtıma Yûsuf el-'Alî	(VucûĤ fi'z-ZiĤâm)
	Ĥalîl Muhammed el-Vâdî	(İĤ.. Eyyetuhâ'ş-ŞaĤîre)
1971	İsmail Fehd İsmail	(el-MustenĤa'ât eĤ-Ĥeviye)
1972	İsmail Fehd İsmail	(el-Ĥabl)
	Nûriyye es-Sudânî	(VâĤetu'l-'Ubûr)
1973	İsmail Fehd İsmail	eĤ-Difâfu'l-UĤrâ
1974	İsmail Fehd İsmail	(el-MustenĤa'ât eĤ-Ĥeviye)
		(Milfu'l-Ĥâdişeti 67)
1976	İsmail Fehd İsmail	(eş-ŞeyyâĤ)

1977	Leylâ el-‘Usmân	(Fethiyye Tehtâr Mevthâ)
1979	Ṭayyibe el-İbrahim	(Zilâlu’l-Ḥakîka) (Eşvâku’r-Rebî‘)
1980	İsmail Fehd İsmail	(Ḥuṭvetun fi’l-Ḥulmi) (eṭ-Ṭuyyûr ve’l-Eşdikâ’)
1981	İsmail Fehd İsmail	(en-Nîl Yecrî Şemâlen. el-Bidâyât el-Cuz’ 1)
1982	İsmail Fehd İsmail	(Ḥuṭve fi’l-Ḥulm) (en-Nîl Yecrî Şemâlen. en-Nevâtîr el-Cuz’ 2)
1983	Ḥalid eş-Şâyecî İsmail Fehd İsmail	(El-Fehḥu) (en-Nîl Yecrî Şemâlen. en-Nevâtîr)
1985	Leylâ el-‘Usmân	(el-Mir’etu ve’l-Ḳiṭṭa)
1986	Ṭayyibe el-İbrahim Leylâ el-‘Usmân	(el-İnsânu’l-Bâhit) (Muzekkirât Ḥâdim) (Vesmiyye Teḥrucu mine’l-Baḥr)
1987	Leylâ el-‘Usmân Ḥavle el-Ḳazvînî	(Fethiyye Tehtâr Mevthâ) (‘İndemâ Yufekkiru’r-Racul)
1988	İsmail Fehd İsmail	(en-Nîl Yecrî Şemâlen. eṭ-Ṭa‘am ve’r-Râ’iḥa. el-Cuz’ 3)
1989	İsmail Fehd İsmail Velîd er-Recîb	(en-Nîl: eṭ-Ṭa‘am ve’r-Râ’iḥa) (Bedriye)
1990	Ṭayyibe el-İbrahim	(el-İnsânu’l-Mute‘addid) (İnkîrâdu’r-Racul)
1992	Ḥaḍer Abdullatif el-Ḥaḍer Fehd ed-Devîrî Nâsır eḍ-Ḍefîrî	(Eḥlâm fi Mehebbu’r-Rîḥ) (Cenkîzhân Taḥt’l-Ebrâc) (Rîḥu’ş-Şimâl) (‘Âşîkatu’ş-Şelc)
1994	Ṭayyibe el-İbrahim Ḥavle el-Ḳazvînî	(La‘netu’l-Mâl) (Seyyidât ve Ânisât)

1995	Ṭayyibe el-İbrahim Ḥader Abdullatif el-Ḥader Nâsır eđ-Ḍefirî	(Ḍelâlu'l-Ḥaḳîḳati) (Muzekkirât Ḥâdim) (Ve Ceneḫeti's-Şems ilâ'l-Muğîb) (Muzekkirât Muğteribe)
1996	İsmail Fehd İsmail Nâşî el-Ḳaḫtânî Mubârek Şâfi el-Hâcerî Ḥader Abdullatif el-Ḥader Ḥamd el-Ḥamd	(İḫdâsiyyât Zaman el-'Uzle. Eş-Şems fî Burc'l-Hût) (el-Ḥayât Vech Âḫar) (Ḳîdu'l-Eşyâ') (Devâ'iru'l-İstihâne) (Zâkiretu'h-Ḥuḍûr) (el-Ebâbîliyyûn) (el-'Aşf) (Kâneti's-Semâ' Zerḳâ') (Leḫîbu'l-Civâr) (Enâ Kuveytî) (Bâ'i'atu'l-Leben) (Mesâḫātu's-Şamt)
1997	Ḥamd el-Ḥamd Fevziye Şevêş es-Sâlim Ḥavle el-Ḳazvînî İsmail Fehd İsmail	(Zamanu'l-Bûḫ) (eş-Şemsu Mazbûḫa ve'l-Leylu Maḫbûs) (Muṭlaḳatun min Vâḳi' el-Ḥayât) (Yeḫḍuşu Ems)
1998	Nuvâf en-Nûmis Fevziye Şevêş es-Sâlim Ṭâlib er-Rufâ'î İsmail Fehd İsmail Ṭayyibe el-İbrahim	(el-Muşîru'l-Mechûl) (en-Nevâḫîze) (Ḍillu's-Şems) (Ba'iden.. ilâ Hunâ) (La'netu'l-Mâl)
1999	Ḥamd el-Ḥamd Ṭayyibe Ahmed el-İbrahim	(Mesâḫātu's-Şamt) (el-Ḳaryetu's-Sırrıyye) (el-Belhâ')
2000	Fevziye Şevêş es-Sâlim Sa'âd el-Vilâyetî	(Mezûn: Verdetu's -Şahrâ') (Kuveytî+Kuveytiyye)

	<p>Ḥamd el-Ḥamd İsmail Fehd İsmail Cemâl ‘Abdulḥaḍer Abdurrahim Leylâ el-‘Uṣmân</p>	<p>(‘İndemâ Yektemilu’l-Ḳamer) (Semâ’ Nâiye) (Bâri‘a) (el-Muḥâkeme Muḳti‘ min Sîreti’l-Vâḳi‘) (el-Miretu ve’l-ḳiṭṭa)</p>
2001	<p>Fayşal es-Sa‘ad Ḥamd Muhammed Ḥatlân İsmail Fehd İsmail Cemâl ‘Abdulḥaḍer Ḥavle el-Ḳazvîni Leylâ el-‘Uṣmân</p>	<p>(ed-Dehşe) (Eḥlâm Eḥlâm) (el-Kâinu’z -Zillu) (Sete‘ûdu’s-Semâ’ Zerḳâ’) (Hayfâ’ Te‘terifu Lekum) (el-Muḥâkeme Muḳti‘ min Sîreti’l-Vâḳi‘)</p>
2002	<p>Leylâ el-‘Uṣmân Ṭâlib er-Rufâ‘î Ḥamd Abdulmuhsin Ḥamd</p>	<p>(el-‘Uş‘uş) (Râiḥatu’l-Baḥr) (el-Ercûḥa)</p>
2003	<p>Fevziye Şevêş es-Sâlim Abdulaziz Muhammed Abdullah Ṭayyibe el-İbrahim Leylâ el-‘Uṣmân</p>	<p>(Ḥacer ‘alâ Ḥacer) (Kenzun ve Ğuyûm fi’s-Semâ’) (el-Kevkebu Sâsûn, ‘Âlem Mecnûn) (Yevmiyyâtu’s-Şabr ve’l-Mirru)</p>
2004	<p>Meyise Ḥalid el-‘Uṣmân Abdulaziz Muhammed Abdullah Ḥamd Abdulmuhsin Ḥamd Ṭayyibe el-İbrahim Abdulvahhab es-Seyyid</p>	<p>(Ğurfetu’s-Semâ’) (Ḥaysu Lâ Şey’) (Mesâ‘ât Verdiyye) (el-Ḳalbu’l-Ḳâsî ve Eşvâku’r-Rebî‘) (el-Eb‘âdu’l-Mechûle, min Muzekkirât Murahîḳ Kuvaytî)</p>
2005	<p>Leylâ el-‘Uṣmân Buşeyna el-‘Îsâ Hudeyl el-Ḥasâvî Sa‘ad el-Cevîr</p>	<p>(Leyletu’l-Ḳahr) (Su‘âr) (İrtiḥâm.. Lem Yesma ‘ Devvî) (el-Mirât/ Mesîretu’s-Şems)</p>

	Abdulaziz Muhammed Abdullah	(Bərbâr) (‘İndemâ fî’l-Esfel)
2006	Buṣeyna el-‘Îsâ Sa‘ad el-Cevîr Ṭâlib er-Rufâ‘î Meyise el-‘Uṣmân Ḥavle el-Ḳazvînî Abdulaziz Muhammed Abdullah	(‘Urûs el-Maṭar) (Bərbâr) (Semer Kelimât) (‘Arâis es-Sûf) (Racul Tektubuhu’ş-Şems) (el-‘Âfûr)
2007	Leylâ el-‘Uṣmân Fevziye Şevêş es-Sâlim Muhammed eş-Şâriḥ ‘Ulyâ’ el-Kâzemî Muhammed Hişâm el-Mağribî	(Şamt el-Firâşât) (Racîmu’l-Kelâm) (el-‘Âile) (ve Yebkâ el-Emel Yenbiḍu fî’l- Ḳulûb) (Sâḳu’l-‘Arş)
2008	Meyise Ḥalid el-‘Uṣmân Esrâr el-Cerâḥ Velîd Câsim el-Câsim Nâsır ez -Zefîrî Minâ eş-Şâfi‘î Hubbe Bûḥamsîn Ḥavle el-Ḳazvînî Leylâ el-‘Uṣmân	(‘Aḳîde Raḳş) (Bi’ru’ş-Şa‘bân) (Fânîlâ) (Eğrâr) (Leylatu’l-Cenûn) (Ḳalîlen... ve Şehka) (Ehlen Seyyidetu’r-Reîs) (Ḥuzhâ la Urîduhâ)

Tablo 1.2. Yayınlanmamış Romanlar.

	Ya‘ḳûb el-Yûsufî Feṭâmî Zeyd el-‘Aṭṭâr Sa ‘ad el-Vilâyetî Suleyman el-Ḥalîfî Ṭayyibe Ahmed el-İbrahim	(ez-Zillu) (Mazâle ‘alâ’d-Derb Esr: len Ensâ) (ve İnkaşa‘ eḍ-Ḍubâb) (‘Azîze) (Dâiriyyetu’z-Zaman)
--	---	---

Tablo 1.3. Yıllara Göre Roman Sayısal Verileri.

Yıl	Roman Sayısı
40'lı Yıllar	1 roman
50'li Yıllar	-
60'lı Yıllar	3 Roman
70'li Yıllar	14 Roman
80'li Yıllar	18 Roman
90'lı Yıllar	38 Roman
2000-2008 Arası	53 Roman

Yukarıdaki tabloda verilen bilgileri incelediğimizde 40'lı yıllarda Kuveyt romanının ne kadar güçsüz olduğu anlamını çıkarabiliriz. Hatta 50'li yıllarda hiçbir eser verilmemiş akabinde 60'lı yıllarda ise sadece üç eser verilmiştir. Bu sonuç diğer Arap ülkeleri ile mukayese edildiğinde Kuveyt'in roman sanatıyla gerçek anlamda tanışması 70'li yıllardan sonra olmuş ve her geçen yıl verilen eser sayısı bir önceki yıla göre kat ve kat artmıştır. Hamdâvî'nin yapmış olduğu bu inceleme romanın çıkışı ve gelişim aşamalarını kapsar niteliktedir. Roman alanında verilen eserlerin artarak devam etmesi romanın, Kuveyt toplumunda edebî alanda kendine bir yer edindiğinin göstergesidir.

Kuveyt romanın oluşum aşamasında İsmail Fehd İsmail'in seri romanlarının büyük bir yeri vardır. Bir şeyin başlangıcı kadar onun sürekliliği de önem arz etmektedir. Kuveyt romanının son yıllarını inceleyecek olursak bu alanda büyük başarılar elde etmiş yazarlara rastlamamız rasyonel bir gerçektir. Bunlardan birinden bahsedecek olursak, Kuveyt Edebiyatı Derneği ve Kuveyt Gazeteciler Cemiyeti üyesi olan yazar ve gazeteci Sa'ûd es-Sen'ûsî'nin "Saķu'l-Bâmbû" adlı romanı 2012 yılında Kuveyt Devlet Teşvik Ödülünü kazanmış ayrıca 2013 yılında altıncısı düzenlenen Uluslararası Arapça Kurgu

Ödülü (Booker)⁸⁴ kazanmıştır. Yayınevlerinin verilerine göre kitap son basıldığı günden beri satış rekorları kırmıştır. Aynı zamanda pek çok dile çevrilmiş ve okuyuculardan tam not almıştır. Bu genç yazar, pek çok eleştirmen ve yazar tarafından olumlu dönütler elde etmeyi başarmıştır. Bu başarı Kuveyt romanı rantının yükselmekte olduğunu gösterir niteliktedir.

⁸⁴ Uluslararası Arap Romanı Ödülü, Arap dünyasındaki önemli edebiyat ödülllerinden birisidir. Detaylı bilgi için bkz. *IPAF*, (t.y.), Erişim (23 Aralık 2018), <https://www.arabicfiction.org/en/about-the-prize>

İKİNCİ BÖLÜM SA'ÛD ES-SEN 'ÛSÎ

2.1. HAYATI

Yazar ve aynı zamanda gazeteci olan Sa'ûd es-Sen'ûsî⁸⁵ 1981 yılında Kuveyt'te büyük bir evde doğdu.⁸⁶ Kuveyt'te aile evi (*Beytu'l-Ûd*) olarak tanımlanan evde, daha sonra kişiliğinin ve karakterinin şekillenmesinde pek çok katkısı olacak amcaları, teyzeleri, büyükannesi ve büyükbabası gibi geniş bir aile efradıyla birlikte yaşadı. Büyükannesinin dizinin dibinde onun anlattığı hikâyeleri dinleyerek büyüdü. Ayrıca çocukluğundan bahsederken şöyle demektedir:

Foto 1.1. Sa'ûd es-Sen'ûsî

“Bir büyükannenin kanatları altında yetişmek, üç kuşağın evladı olduğunuzu ve ne çeşit bir çocuk olduğunuza ve nasıl bir fert olacağınızı hayal edebileceğiniz anlamına gelir.”

Dönemin çizgi filmleri, onun hayal gücünü çalıştıran büyükannesinin masallarından heyecan duymasını asla engellemedi. O yaşlarda zihni okuduğu tüm hikâyelere açıktı. Yargılamadan veya sorgulamadan tüm gücüyle dinler hiçbir şeyi reddetmezdi. Cinlerle evlenen insanları, konuşan hayvanları veya etrafta dolaşabilen ağaçların olduğuna asla şüphe etmezdi. Eski dönemin sonu ve yeni (*teknoloji*) dönemin başlangıcı arasında geçen çocukluk yıllarında çıkan video filmleri ve oyunlar vb. arasında ince bir çizgiyi geçmek zorunda kaldı. Tüm bunlar bile onun açık havada yalın ayak oynamasına, eteklerini toplayıp palmiye ağaçlarına tırmanmasına engel olamadı. Bahar kuşlarını

⁸⁵ Sayfada kullanılan fotoğraf için yazar Sa'ûd es-Sen 'ûsî'den yasal izin alınmıştır.

⁸⁶ *Biography*, (t.y.), Erişim (20 Mart 2019), <http://www.literaturfestival.com/autoren-en/autoren-2013-en/saud-alsanousi>

tuzğa düşürüp yakalayabilmek için toprağı kazar solucanlar arardı. Eski kuşaklardan duymuş olmasaydı, kuşları renk ve sesleriyle ayırt etmeyi öğrenemezdi. es-Sen‘ûsî tüm kuş türlerini severdi.⁸⁷

Daha gençken amcalarıyla birlikte balığa çıkar, zaman zaman olta ile zaman zamanda balık yakalama ağları ile avlanırdı. Bu işte o kadar iyi yetişmişti ki balığın türünü oltadaki ipin çekiliş şeklinden ayırt edebiliyordu.

Neşeli geçen çocukluk yıllarına rağmen kütüphanesi dahi olmayan büyük bir evde büyüdüğünü şöyle izah eder:

“Kütüphanesi olmayan bir evde büyüdüğümü söylemekten asla utanmam. Kitapların büyüüne kapıldım. Okumayı ve yazmayı öğrenmeden evvel bir ev kütüphanesi kurdum”.

Çocukluk yıllarında izlediği çizgi filmler onu kitap okumaya teşvik etti. Öyle ki “*Şirinler*” olarak bilinen çizgi filmdeki kırmızı başlıklı şirinin *Şirin Baba* bir sorun karşısında sürekli büyülü kitaba bakması, onu etkilemiş ve hiç bir şeyin bir kitabın sahip olduğu güçten fazlasını veremediği kanısına varmıştı. Ayrıca amcalarının okula gittiği süreçte milli eğitimin müfredatında olan okul kitaplarındaki “*Hamad*” karakteri onu çok etkilemiştir. Daha ilk derste ve ilk cümlede “*Hamad’ın bir kalemi var*” ifadesi, resimlerden gördüğü ve bildiği kadarıyla “*Hamad*” hakkında her şeyi okumak ve öğrenmek için okula başlamaya çok istekliydi.

es-Sen‘ûsî, Surra’da bulunan Abdulmuhsin el-Baħr ilkokulunda okudu. Henüz birinci sınıftayken “*Hamad*” ile ilgili olan ders kitaplarını almaya çok istekliydi. Fakat o yıl Milli Eğitim Bakanlığı ders müfredatını yenilemiş ve dersin ilk cümlesi artık “*Yaşamak ve büyümek için yiyorum ve içiyorum*” ifadesi olduğunu görünce iç geçirmiş ve daha sonra “*Keşke müfredat değişmeseydi*” demiştir. Sa‘ûd bu hayal kırıklığını hatırladığında tebessüm ederek “*Kendisini yaşamak ve yazmak için kalemini tutan Hamad ile ilişkilendirmek isteyen bir neslin hayal kırıklığını hayal edebiliyorsunuzdur.*”

⁸⁷ Yazarın hayatını detaylı şekilde ele alan radyo programı için bkz. el-İklil (Yapımcı), *Siyer Şahşiyeye* [Radyo Programı], Kānātu’l-İklil, Birleşik Arap Emirlikleri, (10 Eylül 2018)

demektedir. Buna rağmen Sa'ûd arzusundan yüz çevirmedi. Boş vakitlerini okulun kütüphanesinde değerlendirdiğini belirterek şöyle der:

“O zamanlar şanslıydık, okul aktiviteleri çok çeşitliydi. Tek yapmanız gereken yeteneklerinize, becerilerinize ve hobilerinize uygun olanı seçmek. Müzik, sanat, çizim, tarım, çiftçilik, radyo, izcilik, kütüphanecilik ve Kur'an okuma gibi çeşitli seçeneklere sahipsiniz.”

Sa'ûd okulun kütüphanecisi ile arasında bir dostluk bağı kurar, *“Lady Bird, The Green Library, Uyuyan Güzel, Kırmızı Küçük Tavuk, Seksen Günde Devri âlem, Sihirli Kazan”* gibi çocuk hikâyelerini sevinçle ödünç alır eve götürür, okur ve geri iade ederdi. Bu vesileyle hayal ettiği ev kütüphanesini kurmaya başlar. Çocuk masallarından ergenlik öykülerine, şiirden tarih ve mitolojiye, dini kitaplardan büyüleyici roman dünyasına kadar pek çok kitapla haşır neşir olur. Odasındaki raflar dolup taşmaya başlayınca, yere yığmaya başlar. Yere yığılan kitaplarda bir duvar boyu olunca babası bu durumdan huzursuz olmaya başlar. Babası, Sa'ûd'un eğitim müfredatı dışı kitap okuma düşkünlüğü sebebiyle akademik başarısının etkilenmesinden endişe ederek bir gün yüksek bir sesle ona *“Bu kitapların düşüncelerine etkileri nelerdir?”* diye sormaya başlar. Çünkü Sa'ûd'un kitap koleksiyonu odasındaki her alanı kaplamaya başlamıştır. Bu durum karşısında Sa'ûd, ailesine depo olarak kullanılan odayı bir kütüphane yapmak istediğini beyan edince, ailesi oğullarının durumundan endişelenerek bu durumu reddeder. Sa'ûd, ailesi ile tartışmaya girmeden sessizliğini korumaya devam eder.

Sa'ûd yazdığı bir eseri gizlice Kuveyt'te düzenlenen edebî yarışmalardan birine gönderir ve birincilik ödülü kazanır. Gazetelerde ilan edilince bu güzel haberi vermek için bir gazete alır ve ailesinin yanına gider. Annesi bu durum karşısında mutlu olduğunu göstermek isterken babasının kaşlarının çatık olması sebebiyle heyecanını açığa vuramaz. Ancak babası bir müddet sonra gülümseyerek annesine *“Kileri kütüphane olarak kullanmasına izin ver”* der.⁸⁸

⁸⁸ el-İklîl (Yapımcı), *Siyer Şahsiyye* [Radyo Programı], Kânâtu'l-İklîl, Birleşik Arap Emirlikleri, (10 Eylül 2018)

Sa'ûd, gençleri öykü ve roman alanında yaratıcılığa teşvik etmek amacıyla düzenlenen "Leylâ el-Ûsmân Roman Ödülü"nü 2010 yılı "Secînu'l-Merâyâ" adlı romanıyla kazandı. *el-'Arabî* dergisinin *BBC* radyosu ile ortak düzenlediği "*Kısas 'Alâ'l-Hevâ*" adlı yarışmasında 2011 yılı "el-Bûnsâyi ve'r-Raculu'l-'Acûz" adlı öyküsüyle birincilik kazandı. 2012 "*Sâku'l-Bâmbû*" adlı romanıyla önce devlet teşvik ödülünü ardından 2013'te "Booker" yani *Uluslararası Arapça Kurgu Ödülü*'nü kazandı.⁸⁹ Ayrıca 2016 yılında Bahreyn'de düzenlenen "*Muhammed el-Benkî Ödülü*" töreninde "*Yılın Kültürel Şahsiyeti*" unvanını elde etti.⁹⁰

es-Sen'ûsî, "*Kuveytli yazarlar birliği*" ve aynı zamanda "*Kuveytli gazeteciler derneği*" üyesidir.⁹¹ Kuveyt'teki *el-Ğabas* gazetesinde pek çok makale ve kısa hikâyeler yayınladı. 2005 yılından 2011 yılına kadar *Ebvâb* dergisinde yazarlık yaptı.⁹² Ayrıca *el-'Arabî*, *el-Kuveyt*, *el-Vaţan* gibi bir dizi gazete ve dergide de çalışmalarına yer verildi.⁹³ es-Sen'ûsî 2018 yılı itibariyle *Zehretu'l-Ĥalîc* dergisinde yazmaya devam etmekte ve Kuveyt opera binası "eş-Şeyh Câbir el-Ahmed Kültür Merkezi"nde metin oluşturma danışmanı olarak çalışmaktadır.

2.2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

es-Sen'ûsî, 1990 yılında Irak'ın Kuveyti işgali sırasında ailesinin ruhsal durumunu ve endişelerini dile getiren "*Ĥelâ Dâr*" adını verdiği şiiriyle yazı hayatına başlar.⁹⁴ Akabinde yapmış olduğu bir röportajda "*Acı asıl motivasyondur ve aynı zamanda yazmanın ilk kaynağıdır*" diyerek motivasyon kaynağını dile getirmektedir. Kuveyt'te ve Ortadoğu da yaşayan göçmenlerin

⁸⁹ Sa'ûd es-Sen'ûsî, *Rufûf*, 2010, Erişim (18 Şubat 2019), <https://www.blogger.com/profile/06549930531751603306>

⁹⁰ Wikipedia Özgür Ansiklopedi, (t.y.), Erişim (28 Mart 2019), https://ar.wikipedia.org/wiki/سعود_السنعوسي

⁹¹ Beşâyir Şâlih el-'Anzî, *Teĥniyyâtu's-Serd fi Rivâyeti (Sâku'l-Bâmbû) li'l-Kâtibi'l-Kuveytî Sa'ûd es-Sen'ûsî*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İskenderiye Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Mısır 2018, 5

⁹² Sa'ûd es-Sen'ûsî, *Rufûf*, 2010, Erişim (28 Mart 2019), <https://www.blogger.com/profile/06549930531751603306>

⁹³ Emirates Airline Festival Of Literature, (t.y.), Erişim (12 Mart 2019), <https://2016.litfest-archives.com/authors/saud-alsanousi/>

⁹⁴ Wezi Wezi Ansiklopedi, (t.y.), Erişim (01 Nisan 2019), <https://weziwezi.com/-نيدة-عن-حياة-الروائي-سعود-السنعوسي/>

karşılaştığı sorunları romanlarında dile getiren es-Sen‘ûsî, ayrımcılığın Haliç devletlerinde çok ciddi bir sosyal sorun olduğuna değinerek “Sâku’l-Bâmbû” romanından hareketle şu yorumlamayı yapar:

“Okurun aynı şekilde hissetmesini istiyorum. Amacım bir çare sunmak değil bilakis sorunu göstermek. Ayrıca her okuyucu gerekli olan çözümü aramakta özgürdür.”

es-Sen‘ûsî, edebî yazılarında kişisel deneyimlerinin gelişmesini şöyle açıklamaktadır: “Büyükannemden duyduğum hikâyeler, çocukken duyduğum efsaneler ve çevremdeki insanların deneyimleri gibi etrafımdaki her şey yazılarıma yansımaktadır.”⁹⁵

es-Sen‘ûsî, “Sâku’l-Bâmbû” romanını kaleme almadan önce Filipinlere gitmiş, orada uzun bir süre bulunmuştur. Bu vesileyle romanda kullanmış olduğu José karakterine gerçekçi bir portre çizebilmiştir. Romanda kullanmış olduğu José karakteri bir figür olarak Kuveyt’teki göçmen sorununu ışık tutarak aynı zamanda evrensel bir sorunun dile getirilmesini sağlamıştır.⁹⁶

es-Sen‘ûsî, “Sâku’l-Bâmbû” romanıyla Booker ödülünü Kuveyt’te kazanan ilk yazar olmasının yanı sıra bu ödülü kazanan en genç yazar unvanına sahiptir. Bu romanı İngilizce, Korece, Farsça, Romanca, Çince, İtalyanca, Türkçe, Kürtçe, İspanyolca gibi pek çok dile çevrilerek dünya çapında bir üne kavuşmuştur. İngiliz edebiyatının ünlü çevirmeni Jonathan Wright tarafından da İngilizceye çevrilmiş ve roman Batı’da büyük bir ilgiyle karşılanmıştır.⁹⁷

es-Sen‘ûsî, eleştirmen Sussannah Tarbush⁹⁸ ile yapmış olduğu bir röportajda yazarlık deneyiminin başlangıcı ile ilgili bir paylaşımda bulunur:

“İlk başlarda Kuveyt’in edebî dünyasına kabul edilmekte zorlandım. Çünkü belirli bir edebî ya da kültürel gruba üye değildim. Seyahat etmenin

⁹⁵ Diogo Bercito, "Escritor Denuncia Xenofobia No Kuwait", *Folha De Paulo Gazetesi*, (31 Ağustos 2013), E4.

⁹⁶ *Biography*, (t.y.), Erişim (20 Mart 2019), <http://www.literaturfestival.com/autoren-en/autoren-2013-en/saud-alsanousi>

⁹⁷ Sussannah Tarbush, *BQFP wins rights to 2013 IPAF winner The Bamboo Stalk*, 2014, Erişim (24 Ocak 2019), <http://thetanjara.blogspot.com/2014/04/bqfp-wins-rights-to-2013-ipaf-winner.html?m=1>

⁹⁸ Modern Arap Edebiyatı dergisi *Banipal*’in editörü ve eleştirmen. Ayrıca bkz. *Banipal*, (t.y.), Erişim (28 Şubat 2019), <https://www.banipal.co.uk/contributors/528/%20sussannah-tarbush/>

yanı sıra kitap okumak bana yazma deneyimi sağladı. Genç yaşlardan itibaren çok meraklıydım ve diğer insanların yapmadığı şeyleri yapma eğilimindeydim. Nasıl romancı olduğumu belirlemek güç. Çünkü küçük yaşlardan itibaren hususi olarak yazmaya başladım. Başkalarına karşı nasıl hissettiğimi yazdım. Bütün hislerim kâğıttaydı ve çok okurdum. İnsanlardan uzak olan odamda saatlerce vakit geçirdiğim zaman ailem endişelenirdi. Daha sonra internette ve gazetelerde bazı eserler yayınlamaya başladım fakat yazmak, aileme zaman kaybı gibi görünüyordu. Ailem “Laila-Othman Ödülü”nü kazanmamdan sonra yazmanın bir eğlence değil de benim için bir ömür boyu sürecek bir şey olduğunu fark etti.”⁹⁹

Ayrıca es-Sen‘ûsî, İsmail Fehd İsmail, Tevfik el-Hakîm, Necîb Maḥfûz gibi ünlü edebiyatçılardan etkilenmiştir. Buna ek olarak bir röportajında henüz on dört yaşındayken okumuş olduğu Victor Hugo’nun *Les Misérables* adlı eserinden çok etkilendiğini vurgulamıştır.¹⁰⁰

2.3. ÜSLÛBU

Sa‘ûd’un eserlerinde basit gözükken olayları bile ustaca yorumlamayarak ele alması onun çocukluk yıllarını es-Surra’da amcaları, teyzeleri, dede ve nineleri, yiğenleri vb. kalabalık bir aile evinde yaşamasıyla ilişkilidir. Vermiş olduğu röportajlarda bunu sürekli dile getirmektedir. Tabii bunun yanı sıra çocukluk yıllarından beri kitaba olan aşkı ve hemen hemen her alanda eline geçen kitapları okuması ve bu alışkanlığını hiç terk etmemesi onun üslubunun gelişmesinde büyük bir fayda sağlamıştır.

Üslup, yazarın mizaç ve felsefesine dayanarak dilin kişisel bir beceri kullanılarak canlılık elde etmesi veya yazıya dökülmesidir.¹⁰¹ Sâḳu’l-Bâmbû romanından hareketle yazar eserinde vermek istediği mesajları yerine ve amacına uygun bir şekilde sunarken, dili sade ve canlı bir şekilde kullanır.

⁹⁹ The Tanjara, *Interview with Kuwaiti writer Saud Alsanousi on publication of The Bamboo Stalk in English*, 2015, Erişim (09 Mart 2019), <http://thetanjara.blogspot.com/2015/04/interview-with-kuwaiti-writer-saud.html>

¹⁰⁰ Kate-Lynne Wolmarans, *Saud Alsanousi on His Next Novel and Writing From the Perspective of a Woman*, Erişim (18 Mayıs 2019), <https://en.vogue.me/culture/saud-alsanousi-on-his-next-novel-and-writing-from-the-perspective-of-a-woman/>

¹⁰¹ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı* (3.Baskı), Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2003, 168

Yazar amacına ulaşmak için ifade kabiliyetini en münasip şekilde değerlendirerek açık ve kolayca anlaşılır bir dil kullanmayı tercih eder.¹⁰²

“Yokluk bir çeşit var olma. Bazı insanlar olmayabilir ama hayatımızda oldukları zamankinden daha çok zihnimizde olurlar.”(s. 329)

“...Yüzlerdeki mutluluğu hala hatırlıyorum. Kuveytli ailemin hediyelerine, Pedro dayımın yüzlercesini satın alabileceği değerinin yüz lirayı geçmeyen bir çakmağa sevindiği gibi niçin sevinemiyordum? Eşyaları değerli kılan şey sevgidir.”(s. 304)

Yazarın okuyucuya hikâye dâhilinde bazı şeyleri öğretme amacı taşıdığı da görülmektedir. Bu sebeple dili bilgilendirici amaçla da kullanır.

“Filipinlerdeki bazı Çin kökenli Budistler, ölülerine ağlamaları için insanlar kiralarlar. Bu törenler genellikle tapınaklarda yapılır. Çünkü (onlara göre) ağlamak ölünün ruhunun intikalini ve diğer hayata kabulünü kolaylaştırır.”(s. 322)

“Bu Müslüman sultan hakkındaki herşeyi ezberledim. Sınıf arkadaşlarım bu dersi terk edip takip eden derslere girerdi ama ben, Lâpû Lâpû'nun ilk kez dünyanın etrafını dolaşarak Mâktân adasına yelken açan, tüfeklerle donanmış 549 Hristiyan savaşçı kuvvetleri olan Portekiz istilacı ve kâşif Ferîând Mâcellân'a karşı meşhur Mâktân muarekesine bin beş yüz ahşap saplı yaprak şeklinde kalın bıçaklı, mızraklı, saptan başlayıp ucuna doğru genişleyen uzun kılıçlı, dayanıklı ahşaptan üretilmiş dikdörtgen kalkanlı vb. silahlarla donatılmış savaşçılara komutanlık yaparak çıktığı 1512 yılı 27 Nisan sabahına kadar Mâktân adasını takip etmeye devam ettim. Mâcellân diğer komşu adaların sakinlerini Hristiyanlaştırdıktan sonra Mâktân sultanını Hristiyanlaştırmak istiyordu. Lâpû Lâpû, Mâcellân'ın isteğini reddetti. O dinlerini, inançlarını ve adalarını savunmak için savaşın sonunda zehirli bir bambu okuyla Mâcellân'ı öldürmeyi başarınca kadar adamlarıyla birlikte hareket etti.”(s. 208-209)

¹⁰² Tekin, 173

Sâku'l-Bâmbû romanında bölümler, Filipinli önder Hûzeyh Rîzâl'den alıntı yapılan sözlerle başlamakta ve bu sözler ilgili bölümün içeriğiyle uyumlu olmaktadır. Ayrıca yazar tasvirlerle sıkça başvurmuş, kimi yerde de açıklayıcı bir anlatım metodu benimsemiştir. Kullanmış olduğu yabancı kelimeleri İngilizce'de olduğu gibi latin harfleriyle eklemiştir. “*Juan, Guzhang, Anito, Seng Guan Temple, Citizens*” gibi. Hatta bazı kısımlarda Arapça'da olmayan harfler kullandığı da görülmektedir. Örneğin; لاڤو لاڤو veya پڤنڤا vb. kelimeler. Ayrıca yazar anlatımda diyaloglara ve kişiler arasında dönen mektuplara zaman zaman yer vermiştir. Bölümleri de kendi içlerinde “ *** ” işareti kullanarak parçalara ayırmış, cümleleri de çoğu yerde olabildiğince kısa tutmuştur. Anlatımı kahramanın gerçekleştirdiği Sâku'l-Bâmbû adlı eserinde kullanmış olduğu tüm bu yöntem ve metodlar okurlara yazarın üslubu hakkında bilgiler vermektedir.

2.4. ESERLERİ

Sa'ûd es-Sen'ûsî, günümüze kadar 4 roman, bir kısa öykü, iki tiyatro oyunu, bir şiir ve çeşitli gazete ve dergilerde pek çok makale yayımlamıştır. Ayrıca buna ek olarak yazar, 2019 yılı için *Nâketu Şâliha* adını verdiği yeni romanını ve Kuveyt opera binası “eş-Şeyh Câbir el-Ahmed Kültür Merkezi”nde komedi türündeki yeni tiyatro oyununu yayınlamaya hazırlanmaktadır.

2.4.1. Romanları

2.4.1.1. Secînu'l-Merâyâ (Aynaların Tutsağı)

es-Sen'ûsî'nin 2010 yılında yayımladığı ilk romanıdır.¹⁰³ Beyrut'ta bulunan *ed-Dâru'l-'Arabiyyetu li'l-'Ulûm Nâşirûn, Menşurât Dîfâf* adlı yayınevi tarafından basıldı. Bu eseriyle 2010'da dördüncüsü düzenlenen “*Leylâ el-*

¹⁰³ el-Mîrsâl, *er-Rivâi'l-Kuveytî 'Sa'ûd es-Sen'ûsî' Mu'ellif Rivâye Sâku'l-Bâmbû*, 2016, Erişim (07 Mart 2019), <https://www.almsal.com/post/321043>

‘*Ūsmân Roman Ödülü*’nü kazandı.¹⁰⁴ Roman geçmişinden dolayı psikolojik rahatsızlıklarından mustarip bir kişinin hayat hikâyesini ele alır.¹⁰⁵

Romanın olay örgüsü, psikiyatr Ğâzî Yûsuf’un hastası Abdulaziz’in hasta olmadığını belirttiği bir bildiriyle başlamaktadır. Doktor ona geçmişinden kurtulması ve geleceğinde başarılı olabilmesi için hikâyesini yazmasını önerir. Henüz yirmili yaşlarda Kuveytli bir genç olan Abdulaziz yalnız başına yaşamaktadır. Kronik bir yalnızlık ve derin üzüntü haliyle hayatını sürdürmektedir. Hayatında edindiği kötü deneyimler onu gerçeklikten koparmıştır. Irak güçlerine karşı Kuveyt’in direnişçilerinden olan babası, ailesi Suudi Arabistan’a göç etmeye çalıştığı sırada Suudi Arabistan ile Kuveyt sınırı arasında yakalanır ve oğluya eşinin gözleri önünde idam edilir. Bu olay sekiz yaşında olan Abdulaziz’i çok etkiler. Hayattaki tek dayanağı olan annesi ise yıllar sonra ölür. Ailesini kaybetmenin vermiş olduğu keder ve yaşamın umutsuzluğu içinde yalnız kalır. Abdulaziz hayatını idame ettirmek, okumak, müzik dinlemek ve ara sıra sinemaya gidebilmek için bir müessesede çalışır. Günün birinde sinema salonunda unutulmuş bir telefonu bulur ve teslim edebilmek için sahibini arar. Sahibinin “Rîm” adında bir kız olduğunu öğrenmesinin akabinde hayatı değişmeye başlar. Rîm’e âşık olur. Telefonlaşmalar fakat Abdulaziz’in geçmişi ruh halinde çöküntüye sebep olmuştur. Acı hatıralardan kendisini geri çekemese bile karanlık dünyasını aydınlatan tek kişi Rîm olur. Rîm’in sevgisi onu hiç yalnız bırakmaz. Bir süre sonra İngiltere gitmeye karar verir ve İngilizce öğrenir. İngiltere ziyaretinden çok şey öğrenen Abdulaziz, döndüğü vakit Rîm ile mutlu bir hayat kurabileceğini keşfeder. Artık kendisini ifade edebilme, depresyondan uzak olma ve aşkı için çabalama kararı alır. Ayrıca babasıyla gurur duyacak ve annesini hatırlayacaktır. Fakat dönünce Rîm’i hayal ettiği gibi bulamaz. Onun hakkında gerçekleri öğrenir ve hayal kırıklıkları yaşar. Daha sonra kendisini evlat edinen ve çektiği sıkıntıların üstesinden gelmesine yardımcı olacak

¹⁰⁴ Wikipedia Özgür Ansiklopedi, (t.y.), Erişim (27 Mart 2019), https://ar.wikipedia.org/wiki/سجين_المرايا

¹⁰⁵ Enes Ezrak, "Sa‘ûd es-Sen‘ûsî..Rivâi min Zamani'l-'Urûbeti", *el-Arabiyyu'l-Cedîd*, (09 Mart 2015), 26

psikiyatır ile tanışacak ve o da bu acı geçmişinden kurtulması için hikâyesini yazmasını tavsiye edecektir.¹⁰⁶

2.4.1.2. Fi'rân Ummî Hışşa (Hışşa Annenin Fareleri)

“ed-Dâru'l-'Arabiyyetu li'l-'Ulûm Nâşirûn, Menşurât Dîfâf Yayınevi” tarafından 2015 basılmıştır. Yazarın üçüncü romanıdır. Roman Kuveyt'te 1985'ten 2020 yılına kadar devam eden mezhepsel çatışmaları ele alır.¹⁰⁷ es-Sen'ûsî bu romanını kaleme alırken mazisinde meydana gelen olaylardan, çocukluk anılarından ilham alarak, isimler, mekânlar ve tarihler gibi detaylı ayrıntılar için ise dostlarına, ailesine ve eski kitaplara başvurur.¹⁰⁸

Romanın konusu 1979'da Humeyni'nin İran şahına karşı devrimi, sekiz yıl boyunca İran-Irak savaşı, Irak-Kuweyt savaşı ve ayrıca 2020'de Kuveyt'te çıkan hayali bir iç savaşla sona eren olaylar bütününden oluşur. Aynı semtte oturan fakat farklı etnik kökenlerden ve dini mezheplerden olan üç çocuğun hayatını anlatır. Bu üç çocuktan biri romanda anlatıcı rolünü üstlenerek, eski sokaklarında yan yana yaşadıklarını ve bu hikâyenin mezhepsel farklılık nedeniyle kırk iki yıl sonra çıkan iç savaşla korkunç bir şekilde nasıl sona erdiğinden bahseder.¹⁰⁹

Roman yayımlandıktan birkaç ay sonra içeriği sebebiyle Kuveyt'te *Bilgi Bakanlığı Yayın Kontrol Komitesi* tarafından yasaklandı. Uzun bir sürenin ardından bu yasak 2018 yılında kaldırıldı.¹¹⁰

2.4.1.3. Hâmâmu'd-Dâr (Evin Güvercini)

Yazarın 2017'de yayımlanan bu romanı diğer romanlarının da basıldığı gibi “ed-Dâru'l-'Arabiyyetu li'l-'Ulûm Nâşirûn, Menşurât Dîfâf Yayınevi”

¹⁰⁶ Ahmed el-'Arabî, *Kirâa fî Rivâyeti: Secîn el-Merâyâ*, 2018, Erişim (08 Haziran 2019), <https://ayyamsyria.net/archives/214792>

¹⁰⁷ Wikipedia Özgür Ansiklopedi, (t.y.), Erişim (01 Haziran 2019), https://ar.wikipedia.org/wiki/فئران_أمي_حصاة

¹⁰⁸ Kate-Lynne Wolmarans, *Saud Alsanousi on His Next Novel and Writing From the Perspective of a Woman*, 2019, Erişim (18 Mayıs 2019), <https://en.vogue.me/culture/saud-alsanousi-on-his-next-novel-and-writing-from-the-perspective-of-a-woman/>

¹⁰⁹ Laura Susijn, *Mama Hissa's Mice*, (t.y.), Erişim (11 Mayıs 2019), <http://www.thesusijnagency.com/SaudAlsanousi.htm>

¹¹⁰ Wikipedia Özgür Ansiklopedi, (t.y.), Erişim (01 Haziran 2019), https://ar.wikipedia.org/wiki/فئران_أمي_حصاة

tarafından basılmıştır. Yazar bir röportajında bu romanını kaleme alırken aylarca evinin penceresinde oturan bir güvercinden ilham aldığından bahseder.¹¹¹ Roman, yaşamla ilgili felsefi sorularla dolu ilginç edebî bir metindir.¹¹² Eser belirli bir yer veya belirli bir toplumsal konuyu işlemekten ziyade geniş bir alanda varoluşsal felsefi konuları ele alması sebebiyle yazarın diğer eserlerinden farklılık göstermektedir.¹¹³ Roman yirmi yıl boyunca herhangi bir olaydan bağımsız olarak yaşayan ellili yaşlarda bir yazarın etrafında dönmektedir.¹¹⁴ Ek olarak roman, belli aralıklarla düzenlenen *Sheikh Zayed Kitap Ödülü* 'nde kısa listeye girmeyi başarmıştır.¹¹⁵

2.4.2. Diğer Eserleri

el-Bûnsâyi ve'r-Raculu'l-'Acûz (*Bonzayi ve Yaşlı Adam*) adlı eseri yazarın öykü alanında yazmış olduğu tek eseridir. Bu eseriyle *el-'Arabî* dergisinin *BBC* radyosu ile ortak düzenlediği “*Kisas 'Alâ'l-Hevâ*” adlı yarışmasında birincilik ödülü kazanmıştır. Ayrıca kaleme almış olduğu “*Mezkurâtu Bahhâr*” (*Bir Denizcinin Anıları*) adlı tiyatro oyunu 2019 yılı yaz döneminde Kuveyt Opera Binasında sergilenmiştir.

2.4.3. Makale ve Araştırmaları

es-Sen'ûsî, “*Ebvâb, Zehretu'l-Ḥalîc, el-Ḳabas*” gibi Kuveyt menşei dergi ve gazetelerde başta edebiyat olmak üzere çeşitli alanlarda makale ve araştırmalar yayımlamıştır. Bunların bir kısmını da 2007 yılında faaliyete geçirdiği “*Rufûf*” adını verdiği blog sayfasında paylaşmıştır.¹¹⁶ Yazarın kaleme aldığı bazı makale, araştırma ve diğer yazıları şunlardır:

¹¹¹ Kate-Lynne Wolmarans, *Saud Alsanousi on His Next Novel and Writing From the Perspective of a Woman*, 2019, Erişim (18 Mayıs 2019), <https://en.vogue.me/culture/saud-alsanousi-on-his-next-novel-and-writing-from-the-perspective-of-a-woman/>

¹¹² Haysem es-Sâyes, *Ḥamâmu 'd-Dâr' ... Uḥciye Felsefiyye fî Kâlib Edebî Mumti*, 2018, Erişim (03 Mart 2019), <http://www.almayadeen.net/books/919799/-حمام-الدار---أحجية-فلسفية-في-قالب-أدبي-ممتع->

¹¹³ Lâfi eş-Şammerî, “*Sa'ûd es-Sen'ûsî Yuşaddiru Ḥamâmu 'd-Dâr*”, *el-Ceride Gazetesi*, (01 Kasım 2017), 18

¹¹⁴ Nesrîn Muḥammed Yusuf, *Ḳirâa Nakdiyye fî Rivâyeti Ḥamâmu 'd-Dâr li's-Sa'ûd es-Sen'ûsî*, 2018, Erişim (16 Mayıs 2019), <http://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=586600&r=0>

¹¹⁵ Porter Anderson, *The Sheikh Zayed Book Award Program Announces 2019 Shortlists*, 2019, Erişim (19 Mart 2019), <https://publishingperspectives.com/2019/02/sheikh-zayed-book-award-program-announces-three-2019-shortlists/>

¹¹⁶ Sa'ûd es-Sen'ûsî, *Rufûf*, 2010, Erişim (12 Nisan 2019), <https://www.blogger.com/profile/06549930531751603306>

- 1- Leyletun.. min Elf Leyle ve Leyle, Mecelletu Ebvâb, Ocak, 2007
- 2- Hattâ La Tekûn Bidâyetu'n-Nihâye.. Yâ Vatanî, Mecelletu Ebvâb, Şubat, 2007
- 3- İnnelum Yekrehûnenâ, Mecelletu Ebvâb, Mart, 2007
- 4- Me'a'l-Mesrah min Cedîd, Mecelletu Ebvâb, Haziran, 2007
- 5- Kuveytî min Kevkeb Âhar, Mecelletu Ebvâb, Kasım, 2007
- 6- Limen Nektub, Mecelletu Ebvâb, Aralık, 2007
- 7- Talebû bi'iskâtihâ ve lem yeskuţu sivâ...Kerâme, Mecelletu Ebvâb, Ocak, 2008
- 8- Hellen Febrâyer...ilâ Men Yehummuhu'l-Emr, Mecelletu Ebvâb, Mart, 2008
- 9- Beyne Bilâdî...Ve'l-Ğurfeti'l-Mucâvire, Mecelletu Ebvâb, Nisan, 2008
- 10- Kullu Yuğannî 'alâ Leylâh ve La 'Azâ' li'l-Kuveyt, Mecelletu Ebvâb, Mayıs, 2008
- 11- Şârikûnâ el-Cehl, Mecelletu Ebvâb, Temmuz, 2008
- 12- Hîne Yudemmirûne bi'emvâlihîm Kulli mâ Huve Cemîl, Mecelletu Ebvâb, Eylül, 2008
- 13- 'Esedu'l-Cezîra, Mecelletu Ebvâb, Ekim, 2008
- 14- La Teħremûnâ mine'l-'avdeti ilâ'l-Mâdî, Kasım, 2008
- 15- Hîne Kâbeltuhu...Kâbelti'l-Kuveyt, Mecelletu Ebvâb, Aralık, 2008
- 16- Hîne Yeħkumunâ'l-Evgâd, Mecelletu Ebvâb, Ocak, 2009
- 17- Medînetu'l-Ahlâm, Mecelletu Ebvâb, Şubat, 2009
- 18- 'Ayb, Mecelletu Ebvâb, Mart, 2009
- 19- 'Alâ Metni'l-Kitâbi Tecâvuz Hudûde'l-Mekân ve'z-Zamân, Mecelletu Ebvâb, Nisan, 2009
- 20- Bes Yâ Beşer, Mecelletu Ebvâb, Mayıs, 2009
- 21- Sırru'l-Merîdî'r-Râkid tahte'l-Ğiţâ'i'l-Aħdar, Mecelletu Ebvâb, Temmuz, 2009
- 22- Beyt Ĥamse, Mecelletu Ebvâb, Ağustos, 2009
- 23- Ahlâmunâ'l-Faķîre, Mecelletu Ebvâb, Eylül, 2009
- 24- Ķalîl mine'l-İhtirâmi li'l-Arđi, Mecelletu Ebvâb, Ekim, 2009
- 25- Ecmel Hediye ve Esve'e Ĥaber, Mecelletu Ebvâb, Kasım, 2009
- 26- Kem Visâde Mezzekênâ? Ve Kem Rîşe fi'l-Fiđâ' Eţlaķanâ, Mecelletu Ebvâb, Ekim, 2010
- 27- İncâzât Eşğar min Ĥulm, el-Ķabas, Ekim, 2010
- 28- Muştafâ Maħmûd... Ecmel Hediye... Esve'e Ĥaber, el-Ķabas Ekim, 2010

- 29- Şavtu'z- Zilli ve Şamtu'z- Zêlâm, el-Ğabas, Kasım, 2010
- 30- 'Uğdetu Sa'ûd, el-Ğabas, Kasım, 2010
- 31- Hîne Ķabeltuhu Ķabelti'l-Kuveyt, el-Ğabas, Kasım, 2010
- 32- Min Eyyi Bâb Yedhulu'l-Ğurûr, el-Ğabas, Aralık, 2010
- 33- Ğafve, el-Ğabas, Ocak, 2011
- 34- Keyfe Tuğanni'l-Kuveyt min Dûne Şavtîhâ, el-Ğabas, Ocak, 2011
- 35- Mâ Beynî... ve Beynî, el-Ğabas, Ocak, 2011
- 36- Ente'l-İnsân, Rufûf, Haziran, 2011
- 37- La'netu'l-Muğârene, Ârâ', Nisan, 2013
- 38- Hizî's-Sa'âde, Rufûf, Nisan, 2013
- 39- Mevsimu'l-Hicreti ilâ... Eyyi Mekân, Ârâ', Eylül, 2013
- 40- Limâzâ Te'allektu fi'edebî'r-Rivâyeti, eş-Şarğu'l-Evsat, Kasım, 2013
- 41- Murâsilunâ fi'l- Ķuds, Ârâ', Nisan, 2014
- 42- Hînemâ Tekrahi'l-Bilâd Nefsehâ, Rufûf, Ağustos, 2015
- 43- Vârîşu Luğati'l-Bahri, Şahîfetu'l-Ehrâmi'l-Maşriyye, Mayıs, 2016
- 44- el-'Ûd veş-Şahhât, Zehretu'l-Ğalîc, Aralık, 2018
- 45- Vuhûşu'l-Mîdyâ, Zehretu'l-Ğalîc, Ocak, 2019
- 46- el- Ķişşatu'l-letî Enğazet Hayâtî, Zehretu'l-Ğalîc, Ocak, 2019
- 47- er- Rivâ'i'l-'Arabî ve'z- Zâ'îkatu'l-Ecnebiyye, Zehretu'l-Ğalîc, Ocak, 2019
- 48- Beynî ve Beynî, Zehretu'l-Ğalîc, Şubat, 2019
- 49- Şekâfe Ummi Ahmed, Zehretu'l-Ğalîc, Şubat, 2019
- 50- Mathafu's-Selâmi'l-Yâbânî, Zehretu'l-Ğalîc, Şubat, 2019
- 51- Yevm Dâ'i' Beyne Ems ve Ğad, Zehretu'l-Ğalîc, Şubat, 2019
- 52- Kufr Nâhûm...ve Mutelâzime Neşr'l-Ğasîl, Zehretu'l-Ğalîc, Mart, 2019
- 53- Beyne Beğâyâ'z-Zeyt ve'l-Eruz, Zehretu'l-Ğalîc, Mart, 2019
- 54- Mihricân Tayrân'l-İmârât li'l-Âdâb, Zehretu'l-Ğalîc, Mart, 2019
- 55- Zuğuru's-Senîn'l-Mâdiyyât Şundukenâ'l-Mubeyyet, Zehretu'l-Ğalîc, Mart, 2019
- 56- Nezvetu İsmâ'il, Zehretu'l-Ğalîc, Nisan, 2019
- 57- Zâkire 'Acâ'izî'l-Hazînât, Zehretu'l-Ğalîc, Nisan, 2019
- 58- el-Mubdi'u ve Elfeyn Rağîb!, Zehretu'l-Ğalîc, Nisan, 2019
- 59- Vefâu'l-Kibâr, Zehretu'l-Ğalîc, Nisan, 2019
- 60- La'netu's-Sitt, Zehretu'l-Ğalîc, Mayıs, 2019

- 61- Muḥâvele İn'âş Aḥîra, Zehretu'l-Ḥalîc, Mayıs, 2019
 62- 'An Sa'âd elletî Na'rif ve La Na'rif, Zehretu'l-Ḥalîc, Mayıs, 2019
 63- eş-Şabî ve's-Sîcâre, Zehretu'l-Ḥalîc, Mayıs, 2019
 64- Bi'ntizâri'd-duḥâni'l-Ebyaḍ, Zehretu'l-Ḥalîc, Mayıs, 2019
 65- Yâ Şeyḥ Aḥmed Cezâka'llah Mukarreme, Zehretu'l-Ḥalîc, Haziran, 2019
 66- 'Âlim bilâ Ḥayâ', Zehretu'l-Ḥalîc, Haziran, 2019
 67- Kâ'inât Meşâ'il'l-Fayşal, Zehretu'l-Ḥalîc, Haziran, 2019

2.5. RÖPORTAJLARI

Sa'ûd es-Sen'ûsî kaleme almış olduğu “Sâḳu'l-Bâmbû” romanıyla uluslararası bir ödül kazanmasının akabinde pek çok Arap ülkesinde çeşitli gazete, dergi ve internet siteleri için röportaj vermiş ayrıca bazı üniversiteler tarafından sempozyumlara, açık oturumlara davet edilmiş ve eserleri ile ilgili sorulara cevaplar vermiştir. Bu röportajların birini Ortadoğu kültürel meseleleri üzerinde uzmanlaşmış serbest gazeteci-yazar *Susannah Tarbush* ile gerçekleştirmiştir. Bu röportajında *Susannah*, Sa'ûd'a başarı elde ettiği eserlerinden hareketle bazı sorular yöneltmiştir:

- Sâḳu'l-Bâmbû romanınızla kazandığınız ödülün üzerinden iki yıl geçti. Ödülün bir yazar olarak ya da başka bir şekilde hayatınıza kattığı farkı özetlemeniz mümkün mü?

“İki yıl geçmesine rağmen çok şey değişti. Hâlâ ödülün avantajlarından faydalaniyorum. Yeni romanım “Fi'rân Ummî Hîşşa” bir ay önce yayımlandı. Sansür yasaları sebebiyle konuşulması ve yeniden değerlendirilmesi emri verilmesine rağmen kitapçılarda romanım hemen satıldı. Buna rağmen roman bir ayda birçok kez basıldı. Booker ödülünün açıklanmasından sonra Sâḳu'l-Bâmbû'yu okuyan okuyucuların güvenleri olmadan bu gerçekleşmezdi.”

- Sâḳu'l-Bâmbû, hem Kuveyt hem de Filipinlerle ilgili hassas konuları içeriyor. Kitap pek çok övgüyle karşılandı. Ancak Kuveyt ya da Filipin toplumu tasvirinizle ilgili herhangi bir eleştiri var mı?

“Roman, Filipinler için herhangi bir eleştiri ya da övgü olmamıştır. Çünkü kitap henüz İngilizce olarak basılmadı. Filipinlerde kaldığım süre

boyunca tanıştığım birkaç Filipinli arkadaşım romanın İngilizce taslağını okudu ve hikâyenin Kuveyt kısmına daha çok tepki gösterdiler. Çünkü yeni bir şey arıyorlardı. Aksine Kuveyt ve Arap okuyucular Filipin bölgesini farklı bir yaşam ve kültürü tarif ettiği şekliyle kabul ediyorlardı. Kuveyt'te ise okurlar, romanda ele alınan bazı dini sorunlar, polis eleştirileri ve Bidûn sorunu sebebiyle bölündü ve romanı onaylamadılar. Özellikle bazıları 2013'te Booker ödülünü kazandıktan sonra ülkemin olumsuz bir resmini çizdiğimi düşündü.”

- Kuveyt'te çeşitli ülkelerden kadın hizmetçiler var. Başka bir ülkeden ziyade Filipinler'i seçmene neden olan şey nedir?

“Bu önemli bir sorudur. Başlangıçta hizmetçinin Hindistan'dan gelmesini ve bazı sebeplerden dolayı yani Hintli işçilerin Kuveyt'te çok sayıda olması, Kuveyt'in işçi ithal ettiği ilk ülkelerden biri olması, Kuveyt ve Hindistan arasında petrolün keşfinden önce uzanan ticaretle ilgili uzun geçmişinin olması vb. Hint karakterinden, kültürel çeşitliliğinden ve zengin geçmişinden her zaman etkilendim. Ancak plan değişti. Çünkü Raşid eŦ-Ŧârûf'un Hintli bir hizmetçiden oğlu olsaydı, oğul Kuveyt'te çarpıcı bir şekilde farklı gözükmeyecekti. Sadece Asya özellikleri, romanın arkasındaki fikri tasvir etmemi sağlayacaktı. Buna binaen José Mendoza'nun görünümü onun mücadelesinin bir parçasıdır. İnsanlar ve ailesi onu kabul etmek istemiyor, çünkü farklı görünüyor.”

- Filipinleri araştırırken internet ve diğer kaynaklar üzerinden çok faydalı materyaller buldunuz mu ya da Filipinlere bir seyahat gerekli miydi? Kuveyt'te Filipin toplumunun içine girdiniz mi?

“Evet, kitaplardan çok referans edindim ve interneti taradım ama yazdığım her şeyin soğuk ve duygusuz olduğunu hissettim. İlk yazım büyük ölçüde gazete ve dergilerde yayımladığım araştırmalara benziyordu. Bu yüzden araştırmayı bıraktım ve hiç Filipinli arkadaşım olmadığı için gerçek hayatta deneyim elde edebilmek için Filipinler'e gitmeye karar verdim. Bu bana ülkeyi, insanlarını ve benimkinden tamamen farklı bir kültürü keşfetme fırsatı verdi. José Mendoza'yı onun gibi görünen bir evde yaşamadan, yürüdüğü yollarda yürümeden, katıldığı cenaze ve düğünlere katılmadan ve

etraftakilerle yakınlaşmadan canlandıramazdım. Kuveyt'e döndüğümde havaalanına iner inmez, her şeyi tamamen farklı şekilde gördüm. Asla es-Sen'ûsî olmadım. José'ydim ve sanki ilk kez Kuveyt'i keşfediyor gibiydim."

- Cûzefîn'in Kuveytli yazar İsmail Fehd İsmail ile görüşerek, Raşid'in direniş üzerindeki rolü ve yakalanması hakkındaki kısım dikkat çekicidir. Fehd İsmail'in Filipinlerde bulunduğu sürede kaleme aldığı bir çalışması var mı? Neden Fehd İsmal'i "Sâku'l-Bâmbû" romanına karakter olarak dâhil etmeye karar verdiniz?

"İsmail Fehd İsmail, Irak işgali sonrasında işgalle ilgili bir roman yazmak üzere Filipinlere gitti. Doğru bir şekilde yazabilmek için geçici olarak kaçması gerekiyordu. Çünkü konuyla ilgili bir aciliyet hissediyordu. Kuveyt'e uzak bir yeri seçti ve Filipinler'de yaklaşık altı yıl kaldı. Böylece objektif olarak yazabildi. İsmail'in hikâyedeki varlığı tedirgin edici bir boyut katıyor. Okuyucu, Cûzefîn'in geçekten Fehd İsmail ile görüşüp görüşmediğine, hikâyenin gerçek olup olmadığına ve Raşid'in Filipinlerde İsmail'in biyografik yazısında yer alan karakterlerden biri olup olmadığına dair sorular soruyor. Her romancının okuyucunun gerçek olduğuna inandığı karakterler yaratmaya çalıştığını düşünüyorum. Bu durum bazı okuyucuları José'yi aramaya iten sebeptir. Kuveyt'te bulunan Filipin elçiliği "İbrahim Salam" (romanda José'nin yakın arkadaşı) hakkında birçok telefon aldı. Bunun yanı sıra romanda İsmail Fehd İsmail dâhil olmak üzere Kuveyt'te gerçekleşen pek çok gerçekçi karakter ve olaylar var. Bunların hepsi okuyucuları şaşırttı ve bazı okuyucuların gerçek bir hikâye olduğuna inanmasını sağladı. Bugün ben "Bu gerçek bir hikâye mi?" sorusunu cevaplamayı reddediyorum.¹¹⁷"

Ayrıca es-Sen'ûsî, *el-Ehrâmu'l-Yevmî* adlı Mısır gazetesine vermiş olduğu bir röportajda, İsmail Fehd İsmail ile iyi bir insani ilişkisi olduğunu,

¹¹⁷ The Tanjara, *Interview with Kuwaiti writer Saud Alsanousi on publication of The Bamboo Stalk in English*, 2015, Erişim (09 Mart 2019), <http://thetanjara.blogspot.com/2015/04/interview-with-kuwaiti-writer-saud.html>

romanlarını yazarken ona danışarak onun tecrübelerinden istifade ettiğini dile getirmekten çekinmez.¹¹⁸

25.04.2013 yılında *France24* gazetesinde “*Sâku’l-Bâmbû, İnsanın Kendisini Arama Yolcuğunu Anlatan İnsani Bir Roman*” başlığı altında yayımlanan ve Melîke Kerkûd ile yapılan röportajda Sa‘ûd, romanın tüm göçmenlerin yaşadığı sorunları ele aldığına şu sözlerle değinir:

“*Bu roman, Kuveytli bir insanın hayatına değinse de, ancak derinliğe girdiğimizde başka bir yerde karşılaşılabileceğimiz bir insan hikâyesi. Kuveyt’te bir Filipinli, Amerika’da bir Meksikalı, Avrupa’da bir Arap. Nerede olursak olalım endişelerimiz de sorunlarımız da ortaktır.*”¹¹⁹

Ayrıca yazar eş-Şarku’l-Evsat dergisinin 2013 Nisan sayısında Şâkir Nûrî ile yapmış olduğu bir röportajında edebî olarak Kuveytli yazar İsmail Fehd İsmail’den etkilendiğinden bahseder. Aynı şekilde yazmaya dokuz yaşındayken bir şiirle başladığı ve bu şiirin anlam bakımından zayıf olsa da içerik olarak derin ve içten olan ulusal bir şiir olduğunu dile getirir. Ayrıca *Booker* ödülü kazandığı *Sâku’l-Bâmbû* romanını bir yıl içerisinde yazdığına değinir.¹²⁰

Mısır’ın günlük gazetesi “*el-Yevmu’s-Sâbi*” yazarı Bilâl Ramađân ile Mayıs 2013’te yaptığı bir röportajında ise *Sâku’l-Bâmbû* romanındaki *İsa* karakterinin *Sa‘ûd*’a ne kadar yakın bir karakter olduğu hususunda sorulan bir soru üzerine *İsa*’nın yazardan uzak bir karakter olduğuna; tek ortak yönlerinin ise insan kaygısı olduğuna değinir.¹²¹

¹¹⁸el-Ehrâm, *er-Rivâ’i’l-Kuveytî Sa‘ûd es-Sen‘ûsî Yervî Mu‘areketehu ma‘a Rivâye Sâku’l-Bâmbû*, 2015, Erişim (19 Nisan 2019), <http://www.ahram.org.eg/News/51452/12/359116/>-ملفات-الاهرام-الروائي-الكويتي-سعود-السنعوسي-يروي-معرشته-مع-رواية

¹¹⁹Melîke Kerkûd, *Sâku’l-Bâmbû Rivâye İnsâniyye Tehkî Riħlete’l-Baħsi ‘ani’z-Zât*, 2013, Erişim (15 Nisan 2019), <https://www.france24.com/ar/20130424-الرواية-ثقافة-الإمارات-العربية>

¹²⁰Şâkir Nûrî, *Sa‘ûd es-Sen‘ûsî: Hâletu’t-Taħammus Ca‘aletni Erâ Mucteme‘na bi ‘Uyûni’l-Āħar*, 2013, Erişim (21 Şubat 2019), <https://www.arabworldbooks.com/readers-2015/articles/saud-sanousi-bamboo-stalk-review.htm>

¹²¹Bilâl Ramađân, *el-Yevmu’s-Sâbi*, 2013, Erişim (06 Ocak 2019), <https://www.youm7.com/story/2013/5/13/الروائي-الكويتي-سعود-السنعوسي-الفائز-بجائزة-البوكر-العالمية-للرواية-في-1062716/>

es-Sen‘ûsî ile 2019 yılının başlarında e-mail yoluyla bir röportaj gerçekleştirdik. Ona bazı kısa cevaplı sorular yönelttik.

- Henüz dokuz yaşındayken yazmış olduğunuz şiirin adı neydi?

“*Ehlâ Dâr.*”

- Yazıp yayınladığınız başka şiirleriniz var mı?

“*Denemelerim oldu fakat yayımlamadım.*”

- Eğitimlerinizi nerede tamamladınız?

“*Tüm eğitimlerimi Kuveyt’te tamamladım.*”

- Hangi okullardan mezun oldunuz?

“*Üçüncü romanım “Fi’rân Ummî Hişsa”’da yazdığım es-Surra bölgesinde ilkokul, ortaokul ve liseyi okudum. Yani Abdulmuhsin okulunda ilkokulu, Şabbâh es-Sâlim okulunda ortaokul ve liseyi okudum. Üniversiteyi Kuveyt işletme eğitimi fakültesi, bankacılık alanında okudum.*”

-Nerede oturuyorsunuz?

“*Şuruba semtinde yani başkentte oturuyorum.*”

-Hobileriniz neler?

“*Okumak ve seyahat etmek.*”

- Size ne ilham verir?

“*Büyük insan kaygılarından en küçük şeylere kadar etrafımdaki her şey bana ilham veriyor. Hatta kaldırımdaki kâğıt peçete bile yazmam için bana ilham verir. Ama ben çevremdeki sorunlar ve yerel kültürüm hakkında yazmayı tercih ediyorum.*”

- Ne tür kitaplar okursunuz ve neden o türleri tercih edersiniz?

“*Tarih, mitoloji, dinler, felsefe ve çocuk hikâyeleri alanlarından kitaplar okudum. Ama kendimi daha çok roman edebiyatında buldum. Tek başına roman tüm sanat alanlarından pek çok konuyu içerebiliyor.*”

- Hangi yazarlardan etkilendiniz?

“ Pek çok yazar ve okuduğum her kitap bende ve yazımda bir etki bıraktı. Bu kitapların değeri ne kadar kötü veya yüksek olursa olsun. Beni etkileyen isimleri aktaramıyorum çünkü oldukça fazla. Ama Victor Hugo, Dostoyevski, Charles Dickens’in eserleri gibi klasik eserleri ve ayrıca modern yazarlardan José Saramago, Paul Auster, Philip Roth’u okumayı seviyorum.”

- Sâku’l-Bâmbû adlı kitabınızı yazarken kimden ilham aldınız?

“ Belirli bir kişi yok. Diğer kişilerin konusu, birden fazla kimliğe sahip bir topluluktaki kimlik konusu aklımı meşgul ediyordu.”

- Yazar olarak tanınmak nasıl bir duygu?

“ Bilemiyorum. Bir yazar olarak ünlü olmak beni ilgilendirmiyor. Buna mukabil beni ilgilendiren şey kitaplarımın okunmasıdır. Şöhret konusu önemliyse kitabımın benden daha ünlü olmasını tercih ederim çünkü okuyucu ile olan bağım kitaptır.”

- Kitaplarınızla ilgili her türlü yoruma açık mısınız?

“Elbette. Her ne kadar bazı okurlar yazılarıma saldırsada anlayışlı olmam gerekiyor. Onlara minnettarım ve borçluyum. Çünkü kitabı okuyorlar ve yazılarım ile ilgili tüm görüşleri duymam gerektiğini düşünüyorum.”

- Size en büyük desteği kim sağladı?

“ Merhum Kuveytli yazar İsmail Fehd İsmail.”

- Hayatınızdaki en önemli olay nedir?

“ Kuveyt Devlet Teşvik Ödülü’nü kazanmak.”

- Blog sayfanızı Rıfûf olarak adlandırmanızın bir sebebi var mı?

“Çünkü benim için en güzel yer kütüphanemin raflarının arasındır. Bu raflarda dünyalar, hikâyeler ve birçok kişi karakterimi oluşturdu.”

- Türk yazarlara aşina mısınız?

“ Orhan Pamuk, Selahattin Bulut ve Elif Şafak’ın romanlarından okudum.”

- Okurlara sunabileceğiniz romanlar nelerdir?

“ Romanlarımdan mı? *Fi'rân Ummî Hıssa* romanım. Çünkü bu roman bana çok benziyor.”

- Yazdığınız yeni kitaplar var mı?

“ Bir ay önce yeni kitabımı yazmayı bitirdim. Adı “*Nâketu Şâliha*”. Olaylar 1901 yılında Kuveyt çölünün yakınlarında dönüyor. İngiliz ve Osmanlı çatışmalarının zirvede olduğu bir dönemde. Roman bedevi bir aşk hikâyesi.”

- Nerede çalışıyorsunuz?

“Kuveyt opera binası “eş-Şeyh Câbir el-Ahmed Kültür Merkezi”nde metin oluşturma danışmanı olarak çalışıyorum. “Bir denizcinin anıları” adlı bir tiyatro oyunu yazdım ve aylar önce sunuldu ve şimdilerde yeni bir oyun yazıyorum.”

- Başka tiyatro oyunu yazdınız mı?

“ Sosyal sorunları tartışan komedi türünde yeni bir tiyatro oyunum var. 2019 yılının Aralık ayında Kuveyt Opera binası (eş-Şeyh Câbir el-Ahmed Kültür Merkezi)'nde sergilenecek.”

- Yeni tiyatro oyununuza ne ad verdiniz?

“ Yeni tiyatro oyununun adı henüz belirlenmedi.”

- Son olarak, sizin hakkınızda bir çalışma hazırladığımızı biliyorsunuz. Bu konu hakkında fikirleriniz nedir?

“Romanımla ilgili bir araştırma projesi hazırlaman beni mutlu etti. Romanımla ilgili benimle iletişim kuran Türk okurların yaygın olması beni memnun ediyor. Teşekkür ederim.”

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÂKU'L-BÂMBÛ ROMANININ İNCELENMESİ

3.1. ROMANIN TANITIMI

“Sâku'l-Bâmbû” romanı Sa'ûd es-Sen'ûsî'nin 2012 yılında “Kuveyt Devlet Teşvik Ödülü” ve 2013 yılında altıncısı düzenlenen “Uluslararası Booker” yarışmasında en genç yazar olma unvanı dâhil olmak üzere en iyi kurgu ödülünü kazandığı, pek çok dile çevrilen ve satış rekorları kıran romanıdır¹²². Yayınevi ed-Dâru'l-'Arabiyyetu lil'Ulûmi Nâşirûn'dur. Kitap altı bölümden oluşmaktadır. Her bölüme bir başlık verilmiş olup bu başlıklar sırasıyla “İsa... Doğmadan Önce, İsa... Doğduktan Sonra, İsa... İlk Seyahat, İsa... İkinci Seyahat, İsa... Ülkenin Sınırlarında, İsa... Geri Dönüyor”¹²³ şeklindedir. Bölümler kendi içlerinde rakamlarla ayrılmıştır. Kitabın rakamlar belirtilerek ayrılmış en kapsamlı bölümü yirmi bir parçadan oluşması sebebiyle dördüncü bölümdür. En kısa bölümü ise son bölümdür. Çünkü bu bölüm tek parça şeklinde verilmiştir ve sadece altı sayfadan ibarettir. Kitabın giriş kısmına 2018 yılında vefat etmiş olan Kuveytli merhum yazar İsmail Fehd İsmail'in “*Nesnelere olan ilişkin onları anlamana bağlıdır*” sözüne yer verilmiştir. Devamında ise okuyucuların pek tabii dikkatini çeken kurgulamanın başladığını gösteren şekilsel özelliklerden biri olan “Çevirmen” ile ilgili bilgilere yer verilmiş ve “Çevirmenin Önsözü” ile de noktalanmıştır. Bu iki kısmın gizemi romanı okuyup bitirdikten sonra çözüme kavuşacak bir rol oynamaktadır. es-Sen'ûsî kullanmış olduğu bir yöntemle kitabı başkahramanın Filipince yazdığına ve başkahramanın arkadaşı İbrahim Selâm'ın bu kitabı Arapçaya çevirdiğine okurları inandırmak üzere gerçekleştirdiği ve ödül almasına katkı sağlayan bir kurgulama sergilemiştir.

¹²³ Sâ'ûd es-Sen'ûsî, *Sâku'l-Bâmbû*, Beyrut 2016, (30. Baskı), 396 (Çalışmamızda eserin bu baskısı esas alınmıştır ve çalışmamızda romana yapılan göndermeler metinde parantez içi sayfa numaralarıyla gösterilecektir.)

Birinci bölümden hemen önce kitabın başkahraman tarafından kimlere ithaf edildiğine dair bir bilgi belirtilmiştir. Her bölüm başlığının belirtilmiş olduğu kapak sayfalarında kitapta sıkça adı geçen isimlerden biri olan Hûseyh Rîzâl'in (*José Rîzâl*) bir iki cümleden oluşan sözlerine yer verilmiştir. Bölüm başlıkları altında sunulan bu sözler romanın o kısmında ele alınan olaylarıyla ilişkilidir. Okuyucuya okumak üzere olduğu bölüm hakkında kısa ve öz tanıtım bilgileri veren bu sözler anlam yüklü mesajlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Sadece son bölüm başlığı sayfasında başkahramana ait bir söz kullanılarak roman noktalanmıştır.

es-Sen'ûsî "Sâku'l-Bâmbû" romanında Kuveyt ve Filipin kültüründe var olan pek çok şeyi romana nakşetmiştir. İçinde iki farklı kültür, farklı dinler ve farklı yaşam tarzları barındıran zengin içerikli bu roman, yazarın görüş ve düşüncelerinin başkahraman İsa'nın benliğinde vurgulayarak dile getirmesiyle dikkat çekmektedir.

Sansür yasalarının yoğun olduğu Kuveyt'te ülke sorunlarıyla ilgili konulara değinen bu romanı kaleme alması, yazarın cesaretinin takdire şayan bir göstergesidir. Eleştirmenlerden tam not alan bu eser üslubuyla da göze çarpmaktadır.

es-Sen'ûsî, José Mendoza yada İsa eṭ-Ṭârûf olarak bilinen başkahramanın kimlik kargaşasını dile getirirken dikkat çektiği sosyal problemleri gazetecilik ruhuyla ele alarak, her olayı tasvirlerle, benzetmelerle, hayallerle süsleyip okuyuculara iletmede büyük bir başarı göstermiştir.

Roman biyografik bir yapıya sahiptir. Başkahraman İsa eṭ-Ṭârûf'un Kuveyt'e gidip Filipinlere geri döndükten sonra hayat hikâyesini kaleme almasıyla başlar. Adını, ülkesini, dinini arayan bu genç pek çok zorlukla karşı karşıya kalır. Ya imrendiği bir bambu sapı gibi hangi toprak hangi şartlar olursa olsun uyum sağlayan ve büyümeye devam eden bir bitkiye benzercesine babasının ülkesi Kuveyt'te kök salmayı başarabilecek ya da hayal kırıklıklarıyla dolu bir şekilde bu isteğinden vazgeçecektir.

İki kültürün bir araya geldiği bu romanda her şey ana kahraman İsa'nın bakış açısıyla ele alınmıştır. O olup biten her şeye hâkim değildir fakat olayları

yorumlama yetkisine sahiptir. Annesinin ona anlattığı anıları, kendinin olaylar karşısındaki tutumunu, şahıslarla arasında geçen diyalogları ve kendi kişisel görüşlerini kaleme almıştır.

Filipinlerde Filipinli, Kuveyt'te Kuveytli olamadığından yakınan İsa, akıp giden hayat koşturmacasına dâhil olur. Her iki ülkenin de, geleneklerini, dinlerini, dillerini benimseyerek aidiyet duygusunu tatmak ister İsa. İki kimliğin arasında sıkışıp kalmıştır. Olaylara net bir bakış açısıyla değindiği iki toplumdaki yozlaşmış düzen, zenginliğin getirmiş olduğu statü farklılıkları, fakirliğe bağlı zorlu yaşam mücadeleleri, insanların dini kendilerince yorumlama algıları, başka insanların ne düşündüğü fikrine hapsolarak hata yapan insanları kısaca iki farklı yapının eleştirisi onun kaleminde hayat bulur. Diğer taraftan “*Sâku'l-Bâmbû*” romanında Kuveyt'in temel sorunlarından biri olan “*Bîdûn*” olarak isimlendirilen kesimin yaşamış olduğu sıkıntılar ele alınmıştır.

es-Sen'ûsî, romanda işlemiş olduğu gurbet, yalnızlık, çaresizlik, ekonomik sıkıntılar, yoksulluk, göç, sınıfsal çatışmalar içeren bölümlerin olumsuz atmosfer havasını dağıtmak için aşk, umut, heyecan, özlem temleri içeren konuları da ele alarak romanın duygu dünyasını zenginleştirmiş ve İsa'nın katlanmak zorunda kaldığı acı hatıraları bir tutam yumuşatmaya çalışmıştır.

İsa içinde bulunduğu çıkmaz durum karşısında kendine inancını kaybettiği bir anda o soruyu soracaktır:

“Ben İsa eṭ-Ṭârûf’um. Ben İsa eṭ-Ṭârûf’um. Ben kendimi kabul ettikten sonra onların beni kabul etmesine ihtiyacım var mı ki!”(s. 290)

3.2. OLAY ÖRGÜSÜ

Anlatıma bağlı edebî eserlerin okuyucuyu etkin kılan ilk özelliği, içeriğinde bir hikâye barındırmış olmalarıdır. Bu çerçevede hikâye, roman ve tiyatro gibi anlatıma bağlı eserlerde olay örgüsü olmazsa olmaz bir yapı taşıdır. Öyle ki, olay örgüsü olmadan tahkiye, zaman, mekân vb. gibi unsurların bir anlam ifade etmesi mümkün değildir. Olay örgüsünün zaman ve mekân gibi

unsurları içine alan kapsayıcı bir anlatımın yer aldığı en temel yapısı “olay” eylemidir. Bir olayın anlam kazanması bir bütün olarak algıladığımız olaylar zinciriyle mümkündür. Bu zincir sebep- sonuç ilişkisiyle birbirine bağlıdır.¹²⁴

Sâku'l-Bâmbû romanında olay örgüsü başkahraman İsa'nın etrafında şekillenmektedir. İsa'nın hikâyesi diğer şahısların dâhil olduğu olaylar zinciriyle örülmüştür. Başkahramanın olayı dışında ele alınan diğer şahısların olayları, romanın helezonik bir olay örgüsüne sahip olduğuna işaret etmektedir. Tüm bu olaylar zinciri çerçeve hikâye (İsa'nın hikâyesi) etrafında vuku bulan iç hikâyelerdir. Çerçeve hikâyeye dâhil edilen bu iç hikâyeler hem verilmek istenen mesajın vurgusunu güçlendirmek hem de romana estetik bir yapı kazandırmak için ele alınmış olabilir.¹²⁵

Romanı baştan aşağı incelediğimizde bu romanın biyografik bir yapıda olduğu dikkat çekmektedir. Sırasıyla bölümleri ele alıp inceleyecek olursak birinci bölümde, kahramanımız José'nin kendi isminden bahsettiği bir bölüm karşılar bizleri. Öyle ki çeşitli bölgelerde isminin farklı telaffuz edildiğinden ve Dünya'nın ismi üzerinde bir uzlaşma sağlayamadığından yakınır.

Babasının İsa ismini verdiğini fakat annesinin bu isimle hitap etmek istemediğinden dolayı oğluna Filipinli kahraman Rizâl'in ismi olan Hûzeyh (José) ismini verdiğinden bahseder. Birkaç farklı telaffuzda ismi olmasına rağmen Filipinlerde Arabo, Kuveyt'te ise Filipinli bir lakaba sahip olmanın vermiş olduğu ızdırabı dile getirerek Filipinlerde bir Filipinli, Kuveyt'te ise bir Arap olamamaktan yakınır. Ayrıca İsa isminin kökeninden bahsederek Filipinlerde bu ismin “*Bir*” rakamına karşılık geldiğini anlatır. Şayet annesinin ona İsa ismiyle hitap edecek olsaydı; insanların ona bir rakamıyla hitap etmesinin komik olacağından bahseder.

Başkahramanın yaşamış olduğu kimlik karmaşası romana derinlemesine işlenmiştir. Filipinlerde olduğu ve anne tarafıyla olan ilişkilerinde onu José Mendoza olarak, Kuveyt'e ayak bastığı andan itibaren ise İsa eṭ-Târûf olarak isimlendirildiğini görmekteyiz. Bu kurgulamanın devam etmesini sağlamak ve

¹²⁴ Çetişli, 81-83

¹²⁵ Çetişli, 86

yazarın üslubunu terk etmemek adına başkahramandan bahsederken kimi yerde onu “İsa” olarak kimi yerde ise “José” olarak ele alacağız.

Filipinlerde Kuveytli bir babadan doğan tek çocuğun kendisi olmadığını pek çok Filipinli kadının Kuveytli ya da Haliç bölgesinden yahut farklı Arap bölgelerindeki adamlardan gayri meşru çocukları olduğunu anlatır. Filipinlerde kadınların kâğıt mendil muamelesi gördüğünü, yokluktan dolayı farklı erkeklerle birlikte olduklarını ve sonuç olarak gayri meşru çocukların dünyaya geldiğinden bahsederken kendisinin diğer çocuklardan ayırt edici özelliği olarak babasının annesine vermiş olduğu sözü hatırlar.

“Babam anneme, doğduğu ve ait olduğu ve benim de ait olduğum ülkeye, onunla aynı uyruğu taşıyan herkes gibi bolluk içinde rahat bir hayat ve ömür boyu huzurlu bir şekilde yaşayacağımı iddia ettiği olmam gereken yere Kuveyt’e geri götüreceği sözünü vermiştir.” (s. 18)

José teyzesi Âydâ’nın, anne ve babası tarafından evin geçim kaynağı olarak görülmeye başlandığı ve henüz 17 yaşındayken gece kulüplerinde çalışmak zorunda kaldığı gerçeğinden bahseder. Zamanla vücudunu para karşılığı satmaya başlayan Âydâ teyzesinin bu durum üzerine içki ve marihuana (*uyuşturucu*)’ya başladığından bahseder. Zaman zaman hamile kalsa bile anne babasının baskısı sebebiyle kürtaj yaptırır. Bir zaman sonra hamileliğin bu işten kurtulmanın bir yolu olduğu farkına varır ve kızı olacak Mîrlâ’ya hamile kaldığı vakit bu durumu kız kardeşi hariç herkesten saklar. Kürtajın tıbben mümkün olmadığı bir vakitte ailesine istemeseler bile bu durumu bildirerek işi bırakır. Mîrlâ’nın doğmasıyla birlikte aile henüz yirmili yaşlarda olan Cûzefîn’i geçim kaynağı olarak görmeye başlar. Çünkü evin tek erkek çocuğu olan Pedro iş aramakla meşgul olurken evde olup bitenlerden de bihaberdir.

Seksenli yılların ortalarında kahramanımızın annesi Cûzefîn sonraları kayınvalidesi olacak kişinin evinde çalışmak üzere Kuveyt’e gider. Cûzefîn tamda kendinden üç yaş büyük olan kız kardeşi Âydâ’nın bahtsız mesleğine başlamak üzereyken komşulardan birinin getirmiş olduğu bir haberle hayallere kapılır. Haberde Haliç bölgesindeki devletlerde çalışacak bayan hizmetçiler

arandığı yazmaktadır. Fakat tek bir şartı vardır o da acenteye bir miktar ön ödeme yapmaktır. Ailenin bu miktarı karşılayacak gücü olmaması Cûzefin'i tam karamsarlığa sürüklemişken Âydâ odasından elinde para dolu bir zarfla kucağında kızını Mirlâ ile dışarı çıkararak zarfı kız kardeşine uzatır. O sırada kırık bir kanepede üzerinde uzanmış babaları ayaklanır ve zarfı kızının elinden çekmeye çalışır. Bu sırada hakaretler savuran kızını tekme tokat dövmektedir. Zarfı kapalı babasına “*Beni erkeklere satmak sana yetmedi*” der. Babasının horuz dövüşlerine olan tutkusunun eve bela getirdiğini belirtir. Bir süre sonra dışardaki bambu ağacından yapılmış kısa çitlerin içinde bulunan horuz kümesine girerek, kümeşte bulunan dört horozun başlarını elleriyle koparır ve kanlı elleriyle onu izleyen babasına doğru dönerek “*Bir sonraki sefere senin başın*” mesajını verir. Ertesi gün baba erkenden evden ayrılır ve elinde içinde dört horoz olan hasır bir kafesle geri döner.

Horozların başını kopardıktan sonra Âydâ artık özgürlüğüne kavuşmuştur. Daha sonra Âydâ, kendisiyle aynı kaderi paylaşmaması için kardeşi Cûzefin'i anneleri hayattayken küçük miktarlarda borç para veren bir bakkala borç almaya götürür. Borç para alıp kardeşini yurtdışına hizmetçi olarak çalışmaya gönderecektir. Fakat bakkal istedikleri miktardaki parayı onlara veremeyeceğini söyler ama Bûmbâyî'lilerden (*Hintli tefeciler*) istedikleri parayı alabilmeleri için kefil olabileceğini söyler. Başka bir seçenekleri olmayan Âydâ ve Cûzefin mecburiyetten bu durumu kabul etmek durumundadırlar. Cûzefin Bûmbâyîlilerden borç para almanın geri ödemesinin katlanarak yıllar süreceği bir borca dönüşeceği bahseder. Çünkü aile daha önce bu tefecilerden veresiye olarak fırın, televizyon vb. bazı eşyalar almış, fakat yıllarca bu borcu ödemek zorunda kalmışlardır. Nakit ihtiyaçlarından dolayı bu defa daha yüksek oranda faiz oranını iki katına çıkararak borç para verebileceklerini söylemelerine rağmen zaruretten dolayı Cûzefin ve Âydâ bu durumu kabul etmişlerdir. Ertesi gün Cûzefin Manila merkezde bulunan acentenin kapısında ki kuyrukta saatlerce bekledikten sonra acente müdürüyle görüşmeyi başarabilmiştir. Başvuru ücretinin yarısını bu görüşmede ödeyen Cûzefin daha sonra işe kabul edildiğini ve Kuveyt'e gideceğini öğrenir. Ta ki bu zamana kadar Kuveyt'in adını hiç duymamıştır. Aldığı borç paranın bir

kısmını Hintlilere öteki kısmını ise ailesine vereceğini bilmesine rağmen yine de Âydâ ile aynı kaderi paylaşmadığı için mutludur.

Kuveyt'e giden Cûzefin daha sonra kayınvalidesi olacak Ğânîma adlı kadının evinde hizmetçi olarak çalışmaya başlar. Ellili yaşlarda olan Ğânîma çok katı ve evhamlı bir kadındır. O rüyaların göz ardı edilemeyeceğini düşünerek zamanının çoğunu gördüğü rüyaları yorumlamakla ya da başkalarına yorumlatmakla geçirmektedir. Öyle ki yaşantısındaki her şeyi yorumlamakta ve bir şeylere bağlamaktadır. Cûzefin'in Filipinlerden geldiği sırada Kuveyt emirinin konvoyunun bombalanmasıyla mukayese edip kötüye yorumlamış ve bu sebepten dolayı Cûzefin'e kötü davranmaya başlamıştır. Evin tek erkek çocuğu olan Râşid hariç evdeki herkes ona kötü davranır. Raşid'in ona karşı olan ilgisi sebebiyle Cûzefin platonik olarak Raşid'e âşık olur. Öyle ki yaşlı hanımın ona yaptığı eziyetlere katlanmasının sebebini bile Raşid'e bağlamaktadır.

1987 yaz ayları. Cûzefin'in Kuveyt'e gitmesinin üzerinden iki yıl geçer. Kuveyt'te yaz aylarının çok sıcak geçmesi sebebiyle Râşid'in ailesi yazları şehrin güneyinde bulunan yazlıkta geçirmek üzere yola çıkar. Bu sırada Raşid, Cûzefin'e yakınlaşa bilmek için bazı şeyler ima edip dursa da Cûzefin ülkesini böyle şeylerden kurtulmak için terk ettiğini belirterek onu reddeder. Bunun üzerine Raşid ona evlenme teklifinde bulunur. Kimsenin haberi olmadığı bir vakitte yazlığa doğru giderken eski bir binanın içinde iki kişinin şahitliğiyle imam nikâhı yaparlar. Cûzefin pek bu duruma inanmasa bile Raşid'e olan ilgisi sebebiyle durumu kabul eder. Raşid evlendiklerini gösterir imzalı kâğıdı Cûzefin'e verir ve bu evlilikten diğerlerinin henüz haberdar olmamaları gerektiğini hatırlatır. O gece herkes uyuduktan sonra Raşid, Cûzefin'i alır ve bir tekneyle denize doğru açılırlar. Kıyıda uzakta, tekne durgun denizde yalpalanırken birbirlerinin olurlar.

Aylar geçtikçe Cûzefin'in karnı büyümeye başlar. Kardeşi Âydâ'nın yaptığı gibi o da hamile olduğu ortaya çıkar da bebeği aldırılmayı düşünürler diye herkesten bunu gizler. Zaman ilerledikçe vücudunda ki değişiklikler iyice belirgin bir hal aldıktan sonra bir gün mutfakta Ğânîma, Cûzefin'e bunu ona

yapanın kim olduğunu sorar. Kendinden emin bir şekilde Hintli aşçının yaptığını düşünür. Aşçı durum karşısında kendini savunmaya başladığı sırada Raşid mutfağa gelir ve çocuğun ondan olduğunu söyler. Başlarda annesi ona inanmaz fakat sonradan gerçeği söylediğini fark eder. Duydukları karşısında şok olan yaşlı hanım evden gitmeleri gerektiğini sözlerine ekler. Raşid, Cûzefin'i alır arabayla götürürken yolda olup biten her şeyi ona özetler. Onu en çok üzen kısmı ise Raşid'in annesinin yanındayken söyledikleri olur. Çünkü Raşid bir hata yaptığını ve çocuğu terk ederek ikinci bir hata yapmak istemediğinden ve yaptığı şeyin arkasında durduğundan bahsetmiştir. O zaman Cûzefin evliliğinin gerçek bir evlilik olmadığını anlayıverir.

Cûzefin'in ailesi Manila'nın kuzeyinde bulunan Valenzuela şehrinde iki bin metre kareden daha küçük bir arazide etrafı çeşitli meyve ağaçlarıyla çevirili bir mekânda yaşamaktadır. Cûzefin'in oğlu José'nin Kuveyt'ten döndükten sonra karşılaştığı ilk şeyler bu bölümde geçmektedir. Aile yani Âydâ, Mirla, Pedro, eşi ve çocukları, Çûlenğ Ana, José Mendoza'nın arazisinde yaşamaktadır. Kuveyt'te çalışırken Cûzefin'in göndermiş olduğu paralarla ailenin maddi durumu biraz rahatlamıştır. Cûzefin'in Hintlilere olan borcu bittikten sonra tüm parayı aileye göndermesinden sonra Aida'nın çok istediği buzdolabını nihayet Mendoza satın almıştır. Cûzefin Filipinler'e geri döndüğünde ailenin ona anlatmış olduğu ilk şey buzdolabının eve gelişinde ki karşılama töreni olmuştur.

Mendoza, kızı Cûzefin'e kızgın olmasına rağmen hiç değilse evli olduğu için kızına saygılı davranır. Sonuçta onu baba yerine koyan tek kızı Cûzefin'dir. Onun bakımını yapan, hizmet eden ve ihtiyacı olmasına rağmen Kuveyt'ten kocasının gönderdiği paranın bir kısmını babasına veren tek kişidir.

Romanın buraya kadar olan kısmı başkahraman Cûzefin'in oğluna hikâye etmesi yöntemiyle okurlara sunulmuştur. José doğup büyüdüktan sonra içinde bulunduğu karmaşanın farkına varır. Fakirliğinde vermiş olduğu etkiyle yaşantısı için sitem etmektedir. Anne ve babasının birkaç dakikalık birlikteliğinin onun hayatını zindana çevirmiş olmasından yakınır. Şayet tek bir kimliği olsaydı hayatının daha güzel olacağı kanısını hayal kurarak anlatır

bizlere. Kuveytli bir ailenin çocuğu olsaydı belki lüks bir yaşantı içerisinde rahatça yaşayabilir, Filipinli bir ailenin oğlu olsaydı Manila’da maddi sıkıntı çekmeden yaşayabileceğinden, tüm zorluklara rağmen mutlu ve huzurlu olabileceğinden bahsederek ruh halini gözler önüne serer. Benliğini sorgulayan José pek çok benzetme örnekleri verdikten sonra dinini, ülkesini, adını arayarak yaşamanın onun kaderi olduğunu vurgular.

Cûzefin oğlu José’ye sürekli Raşid’ten ve Kuveyt’ten bahseder. Ne zaman ki oğlu pahalı bir şeyi isteyecek olsa ya da bakacak olsa Kuveyt’e gittiği vakit babası Raşid’in ona bunlardan alacağını ve Kuveyt’te bolluk içerisinde yaşayabileceğine değinir. Bu durum José’ye kendini “Alice Harikalar Diyarında” romanındaki “Alice”yi hatırlatır. Tavşanın vaatleri peşinde değil de annesinin vaatleri peşinde koşan birine dönüşür. José henüz dört aylıkken babasının yazmış olduğu mektubu okuma fırsatı bulur. Mektupta Raşid’in neden Cûzefin’i boşamak zorunda kaldığı, İsa ismini verdiği oğlu José’yi ilk kez babaannesinin evine götürdüğünde neler yaşadığını anlatmış ve eşi Cûzefin’i boşasa bile oğlu için ona para ödemeye devam edeceği ve günün birinde onu alacağını yazmıştır. Onu en çok korkutan kısım ise Raşid’in sözünü tutmayacağı kısmıdır. Nitekim korktuğu gibi de olur. Kuveyt- Irak savaşı süresince Raşid’ten bir türlü haber alınamaz. 1991 Kuveyt savaşı sona erer. Pek çok çaba sarf etmesine rağmen Cûzefin bir türlü Raşid’e ne olduğunu öğrenemez.

Büyükbaba Mendoza, orada yaşadığı sürece sürekli olarak José’yi çağırıp bir şeyler yapmasını emretmeye başlamıştır: “*Horozlara su ver. Kümesi temizle. Yemek artıklarını Vâytî’ye götür*” gibi. Ailedeki diğer bireyler bir şekilde özgürlüğünü elde etmiştir. Âydâ yıllar önce isyan ederek, Cûzefin ise evlenerek. Fakat büyükbabayı takan tek kişi olarak José kalmıştır.

José, Mirla’nın evi terk etmesinden ve onunla ilgilenen teyzesi Âydâ’nın uyuşturucuya tekrar başlaması ve Mendoza’nın rahatsızlanıp bitmek bilmeyen istekleri sebebiyle evi terk etme kararı alır. Bundan böyle hayata atılacaktır. Bu süreçte başına gelen olaylardan bahsederek devam eder hikâyesine. İş hayatına nasıl başladığı, nerelerde çalıştığı, bu süreçte içinde bulunduğu ruh hali

okurlara ara hikâyelerle sunulur. Tüm bu yaşadıklarını hep fakirliğe bağlamaktadır.

José bir ay kadar muz satıp bir ay kadar da masörlük yaptıktan sonra Valenzuela'da bulunan ailesini ziyaret etmek için yola koyulur. Otobüse bindiği vakit otobüsteki insanları inceler. Çocukların yüzleri hariç diğer insanların gülmediğini ve bir zaman sonra kendinin de aynı şekilde olacağından korkar. Çünkü insanların yüzlerinde gördüğü şey öfke, korku, üzüntü ve boyun eğmişliğin bir karışımı gibidir. Onları incelerken ayna camlı siyah gözlükler taktığı için insanlar ona baksa bile kime baktığını göremeyeceği için rahatlıkla onları inceleme fırsatı bulur. Hayatta mücadele eden insanların yüzleriydi gördükleri. Otobüste tekrar Alice'nin tavşanını düşleyerek otobüs varmadan o tavşanın gelip José'yi kurtarmasını ve harikalar diyarına götürme deliğe götürmesini hayal eder.

Çin masaj merkezinde altı ay dolmadan patronu işten çıkaracağını söyler. Filipin yasalarına göre işveren işçisini altı ay sonra işten çıkarırsa ona tazminat ödemek zorundadır. Bu tazminatı ödememek hem de altı ay sonra sözleşme otomatik olarak yenilenmesin diye işverenlerin sıklıkla yaptığı bir uygulamadır. José bu durumu değerlendirirken Filipinlilerin kısa sürede farklı farklı işlerde tecrübe edinmelerini bu duruma bağlar. Çünkü sistem onları bir işten ötekine sürüklemektedir. Masaj salonunda tanıştığı bir müşterisinin vasıtasıyla Borakay adasında turistik bir otelde iş bulur. Hayatında yapmış olduğu en uzun yolculuğu gerçekleştirir. Lise mezunu bile olamayan biri için bulunabilecek en iyi işlerden biridir. Teknede çalışacak, tekne kıyıya yaklaştığında onu iskeleye sabitleyip yolcuların rahat inmesi için tahta koyacak ve indikten sonrada eşyalarını araca kadar taşımalarına yardımcı olacaktır. Sık sık Arap turistlere rastlayan José onlardan keyif almaya başlar, kısa süre sonra Araplardan Kuveytlileri ayırt etmeyi bile çözer. İçinden sürekli onlara kendisinin de bir Kuveytli olduğunu söylemek geçse de bunu yapamaz.

Mendoza'nın cenaze merasiminin akabinde artık José'nin beklemiş olduğu haber gelir. Âydâ, Cûzefin'i birinin aradığını ve iki saat sonra tekrar aramasını söylediğini haber eder. Arayan kişi Ğassân'dır. José bu olayı

anlatırken Ğassân'ı Alice'teki tavşan karakteri yerine koyar. Kuveyt'e gidebileceğini duyduğu sırada José, aynı haberle birlikte babasının cesedinin de Irak'ta bir toplu mezarda bulunduğunu öğrenir. Daha önce babasıyla vakit geçirmediği ve onu sadece annesinin anlattıkları kadarıyla tanıdığı için bu haber onun için önceleri bir anlam ifade etmemektedir. Onun kurguladığı tek şey Kuveyt'te refah içerisinde yaşayabilecek olmasıdır. Fakat hiçbir şey onun beklediği gibi gerçekleşmez. İçinde bilinmeyene karşı duyulan bir korkuyla Kuveyt'e gider José.

José'nin uçağı 15 Ocak 2006 Pazar günü Kuveyt havaalanına iner. Pasaport kontrol noktasından geçmek üzere olan José hangi sırada bekleyeceğini bilememektedir. Körfez ülkesi vatandaşı olan sırada mı yoksa diğer ülke vatandaşlarının olduğu sırada mı? Bir adama sorar fakat beklediği cevabı alamaz ve gidip Körfez ülkesi vatandaşları sırasında bekler. Sıra ona geldiği vakit görevli memur José'ye kızarak öteki sıraya gitmesi gerektiği şeklinde hareketler yapar. Oysaki henüz José'nin pasaportunu dahi kontrol etmemiştir. José yanlış bir sırada beklediğini düşünerek panik halinde diğer ülke vatandaşlarının bulunduğu sıraya girer. Oysaki bu olay José'nin başına gelen en basit olaylardan biri olarak karşımıza çıkmakta ve onun Kuveytlilere benzemeyen yüzü sebebiyle sıkıntılar yaşayacağını bir habercisi niteliği taşımaktadır. Daha onunla bir bağı olmayan sıradan bir memur bile onun ülkeye girişinde fiziki görünüşü sebebiyle onu Kuveytli olarak kabul etmezken, eṭ-Ṭârûf ailesi neden kabul etsin ki! Başına geleceklerden habersiz girmiş olduğu bu yolda yine de hedefine ulaşmak için çok çaba sarf edecektir kahramanımız.

Kahramanımız Kuveyt'e adım attığı an itibariyle artık İsa eṭ-Ṭârûf olduğunu benimsemeye başlamıştır. Bu sebeple artık ondan İsa olarak bahsedebiliriz. Ğassan ilk başka İsa'yı direkt olarak büyükannesi Ğanima'nın evine götürmeyi düşünür. Fakat o gün emir öldüğü için yaşlı kadının İsa'yı uğursuzlukla itham etmesinden çekindiği için götürmez. Yaşlı kadın, İsa'nın annesi geldiği gün emir'in konvoyunun bombalanmasını onun uğursuzluğuna bağlamış, daha sonra İsa doğunca uçak kaçırma olayı meydana gelmiş, Cûzefin İsa'yı da alıp Filipinlere döndüğü gün kaçırılan uçakta ki rehinelere serbest

bırakılmıştı. Şimdi de İsa'nın geldiği gün emir ölmüştü. Tüm bu olaylara denk gelmesi Ğanima'nın ona göre haklı olduğunun göstergesiydi. Bu yüzden Ğassan, İsa'yı büyükannesinin evine götürme işini bir ay ertelemiştir. Bu süre içerisinde İsa, Ğassan'la yakınlaşmış onun hakkında her şeyi öğrenmek istercesine soru yağmuruna tutmuştur.

Kahramanımız, Ğassân ile kaldığı sürece Kuveyt hakkında pek çok şey öğrenir. Daha sonra beklenen süre dolmuş ve İsa artık babasının evi yani eṭ-Ṭârûf ailesini ziyaret etmek üzere yola koyulmuştur. eṭ-Ṭârûfların evinin önünde İsa arabada beklerken Ğassan içeri girer. İsa, acaba Ğassan'ın da bir zamanlar babasının yaptığı gibi arka kapıdan mı çıkacağını merak ederek beklerken ezan sesini işitir. Ezan sesi İsa'nın İslamiyet'le ilgili bazı şeyler düşünmesine sebep olur. Bu sırada Mactan'ın meşhur sultanı Lapu-Lapu'nun kahramanlıklarını düşünerek İslamiyet'e sıcak baktığından bahsederken bir taraftan da Filipinlerde bulunan Abû Sayyaf grubunun gayri meşru faaliyetleri sebebiyle İslam'dan soğuduğuna değinir. Tam bunları düşündüğü sırada Ğassan evden çıkıp tıpkı babasının yaptığı gibi usulce arabasına biner ve olumsuz bir cevap verircesine başka zaman tekrar deneyeceklerinden bahseder. İsa hayal kırıklıyla tekrar denemenin bir anlamı olmadığından bahsederken bir yandan da kendini Filipinlere dönmeye hazırlar.

Ğassân yaşlı kadının mecburen İsa'yı kabul edeceğini bunu da soyun devamı için yapmak zorunda olduğunu anlatırken buna anlam veremeyen kahramanımız defalarca Ğassân'a sormuştur. Ğassân, ailede eṭ-Ṭârûf adını taşıyabilecek başka bir erkek çocuk olmadığını, Raşid'in evlendiği İman adlı kızdan Ḥavle adında bir kız çocuğu olduğunu ve o da evlenince başka bir ailenin soyadını aldığı için eṭ-Ṭârûf ismini taşıyamayacağını bu sebeple İsa'yı kabul etmek zorunda olduklarını söyleyerek durumu izah etmeye çalışır. Bunları söylediğinde İsa kendini tıpkı bir prens gibi taht varisi olarak hayal eder. Fakat tahtın tek varisi olması krallığın onu tanıyacağı anlamına gelmediğini düşünceleriyle ifade etmekten çekinmez.

Kız kardeşinin baskısı sonucunda İsa, eṭ-Ṭârûfların evine kabul edilir. Bu kabul İsa'nın kimliğinin kesinlikle kimsece bilinmemesi gerektiğini belirten

bazı özel şartlar içerir. Gel zaman git zaman İsa bulunduğu durumdan çok sıkılır. Evet, istediği gibi olmuş ve eṭ-Ṭârûfların evine girebilmiştir. Fakat kalplerinde yer edinememiştir. Hatta üstüne üstlük onunla aynı soyadı taşımaktan rahatsız olan akrabalarının varlığını öğrenmiştir.

eṭ-Ṭârûfların evinde aşçı olarak tanıtılan İsa'yı bir bayram günü yan komşuları olan Ummu Câbir bir grup misafiri olduğundan bahsederek onu yardım etmesi için yaşlı kadından talep eder. Duruma öfkelenen Ğanîma, Ummu Câbir'in baskıcı tutumu sonrasında korktukları şeyin başlarına geleceğinden tedirgindir. İsa'nın Raşid'in oğlu olduğunu ve o evde kaldığını öğrenen İmân, büyükanne Ğanîma ile Ḥavle'nin artık orada kalmasının uygun olmadığını belirten bir görüşme gerçekleştirir. Bunun üzerine İsa fedakârlık ederek evi terk eder. Hiç kimse de ona dur demez. Câbriye bölgesinde göçmenlerin çoğunlukla yaşadığı bir apartmana yerleşen İsa, dostu İbrahim Selâm'ın yardımıyla da bir fast food restoranda kendisine iş bulur. Kuveyt'in eṭ-Ṭârûflardan ibaret olmadığını ve kendisinin burada yer edinebileceğine tam inandığı sırada ailenin korktuğu şey başlarına gelir. İsa Bûrâkây'da dostluklar kurduğu arkadaşlarıyla bir arada olduğu sırada kendisinin İsa Raşid eṭ-Ṭârûf olduğunu ve Hind'in de halası olduğunu söylemesi üzerine olaylar sarpa sarar. Çünkü arkadaşlarından Câbir, aslında yan komşuları Ummu Câbir'in oğludur. Bu olay yayıldıktan sonra halalarının baskıcı tutumu ve işten atılmasına sebep olmaları sonrasında Kuveyt'te daha fazla tutunamayacağını tüm kazancının bittiğini belirten İsa, Filipinlere dönebilmek için dahi uçak bileti parası olmadığından yakınır. İbrahim Selâm'ın küçük dairesinde kaldığı sırada Ḥavle'nin de sürekli olarak hatırlatması ve talep etmesi vesilesiyle başından geçen her şeyi anlattığı bu romanı yazmaya karar verir. Adının dillere göre farklı telaffuzları olduğunu belirterek başlamış olduğu ilk bölümü böylece İbrahim Selâm'ın küçük dairesinde yazmaya başlar. Bunu İbrahim'e teslim edip kırık bir kalp, yıkık hayaller ve acı hatıralar biriktirmiş olduğu Kuveyt'ten geldiği yere yani Filipinlere geri döner.

3.3. ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI

Hikâye (*anlatılan*) ve hikâyeci (*anlatıcı*) anlatıma bağlı edebî türlerin ayrılmaz iki unsurudur. Hikâyeci bahse konu eserin içindeki mekân, zaman, olay, kişi vb. kısaca her şeyi bilen ve bunları arzu ettiği yol ve yöntemler ışığında okuyucuya aktaran kişidir.¹²⁶ Hikâye bir hikâyeciyle, hikâyeci ise bir hikâyeyle var olabilir. İkisi de birbirlerini tamamlayabilecek değerlere sahiptir. Biri olmadan kuşkusuz ötekinden bahsedilemez. Okuyucu hikâyede dikkatini hikâyeciye vererek anlatı kurgusuna dâhil olur.¹²⁷

Birinci tekil (ben) anlatıcı kurgudaki olayları göğüsleyen, anlatı dünyasına “içeriden bakış” imkânı veren, anlatılan ve anlatan arasındaki mesafenin en asgari düzeyde olduğu ve kurguya dâhil olan bir kahramanın insani özelliklerle bilip, duyduğu yahut hissettikleri ölçüde hikâyeyi anlatmasına imkân veren bakış açısıdır. Kahraman anlatıcı “ben” ağızıyla olayları ele alarak tahkiye eder. Bu da okuyucu ile anlatıcı arasında samimi bir bağ kurulmasına fırsat verir.¹²⁸

“Sâku’l-Bâmbû” romanında anlatıcı kahraman bakış açılı birinci tekil (ben) anlatıcıdır. Okuyucu, olaylara başkahraman *İsa*’nın bakış açısından bakar ve onun sunmuş olduğu bilgiler ışığında olaya dâhil olarak bilgi sahibi olur. Bu da es-Sen’ûsî’nin kurgulamadaki başarısına katkı sağlar. Yazar, romanın başkahramanı *José Mendoza* ya da diğer adıyla *İsa et-Ṭârûf* tarafından kaleme alındığını ispatlamak ve olayların gerçek bir hikâyeden aktarıldığına okuyucuyu inandırmak için kahraman bakış açılı birinci tekil anlatıcıyı tercih etmiştir.

“Hiç bir yere ait olmayan bambu bitkisi gibi olsaydım. Kökü olmaksızın onun sapından bir parça koparır, herhangi bir toprağa ekeriz. Çok geçmeden yeni kökleri, yeni bir toprakta, geçmişi ve hatıraları olmadan büyümeye başlar.

¹²⁶ Çetişli, 101-102

¹²⁷ İlknur Emekli, *Çağdaş Suriye Romancılığında Halîm Berekat ve Toplumcu Gerçekçi Romanlarının Çözümlemesi* (Yayınlanmış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2013, 102

¹²⁸ Çetişli, 108

İnsanların ona farklı isimler verdiğini önemsemez. Filipinlerde Kâvâyân, Kuveyt'te Hayizurân ve diğer yerlerde de Bâmbû derler.”(s. 94)

Yazar, her ne kadar başkahramanın olayları tâhkiye etmesine müsaade etmiş olsa da aynı ölçüde İsa karakteri üzerinden fikirlerini, duygu ve düşüncelerini okurlara sunmaya çalışır. Bu vesileyle kalemindeki ustalığı konuşturur. Romanın bazı kısımlarında bu duruma rastlamaktayız:

“Hepimizin kendine has bir dini var. Dinlerden inandığımız inançları alıp, aklımızın idrak etmediğini de görmemezlikten geliyor veya inanıyormuş gibi yapıyoruz. İnanmaya çalıştığımız şeyi kaybetme korkusuyla da anlamadığımız ibadetler yapıyoruz.”(s. 65)

es-Sen'ûsî, romanın inandırıcı ve gerçekçi olabilmesi adına kahraman bakış açısıyla kaleme aldığı bu eserde İsa'yı merkezi noktada tutmaya çalışır. Onun anılarını, kültürel kazanımlarını ve aşklarını kullanır. Diğer taraftan da anlatımı onun iç monologları ve hayalleriyle içeriği zenginleştirme yoluna gider. Her ne kadar diğer karakterler hakkında da bilgiler sunsa bile bu ancak İsa'nın bildikleri ölçüsünde onun bakış açısıyla sınırlı kalmıştır.

Sâku'l-Bâmbû romanında yazarın kullanmış olduğu üslup yeni bir üslup ve anlatım tekniği olması sebebiyle uluslararası düzeyde *Booker* ödülü almayı başarmıştır. Okuyucular tarafından beğeni yağmuruna tutulan bu eser içeriğinde Kuveyt toplumunun içinde olduğu durumu gözler önüne sermektedir. Kuveytlilerin yalnızca zor zamanlarda birlik olduğunu selamete çıktıkları vakit tekrar toplumsal sınıflandırmaya geri döndüklerini kahramanımızın babası Raşid'in tamamlayamadığı kitabında kullanmış olduğu örneklerle açıklamaya çalışır.

Roman içinde diyalogların, tasvirlerin, iç monologların, leitmotivlerin ve montajların sıkça kullanıldığı zengin bir anlatım özelliğine sahiptir. Olay örgüsü dâhilinde okuyucuyu monotonluktan uzaklaştırıp kurguya adapte olmalarını sağlamak ve olayların en iyi şekilde izah edilmesine katkı sunmak için bu yöntemlere başvurulur.

Anlatıma bağlı edebî eserlerde kullanılan en temel anlatım yöntemlerinden biri olan diyaloglar¹²⁹ gerek iki kişi arasında gerekse kişinin kendi kendine konuşması yöntemiyle dilden en üst düzeyde istifade etme olanağı sağlamaktadır. Diyaloglar eserde kurguya hizmet eder bir şekilde sıkça kendine yer edinmiştir.

Roman veya hikâyede bir olayı, bir mekânı, bir eşyayı yahut bir insanı okuyucunun gözünde canlandırmasını sağlamak için kelimelerin yazar tarafından dans ettirilerek yapılan ve kelimelerle resmetme sanatı olarak bilinen *tasvir*¹³⁰, *Sâku'l-Bâmbû* romanında başkahraman İsa'nın aktarımlarıyla can bulur.

“Her birinde yan yana on minder bulunan altı sıra vardı. Minderlerin sırt veya kol desteği yoktu. Yerden yükseklikleri otuz santimi aşmıyordu. Tam ortaya, dördüncü sırada bulunan beşinci minder üstüne oturdum. Işıklandırma loştu. Önümde Buda'nın gerçek boyutlarda altından yapılmış üç heykelinin olduğu üç cam kabin vardı. Ortadaki kabinde Buda koyu kırmızı bir zeminin üzerinde altın işlemlerle sarmalanmış ayakta duruyordu. Diğer iki cam kabinde bağdaş kurmuş oturan Buda heykelleri vardı.”(s. 137)

Kahramanımız İsa'nın bazı olaylar karşısında kendi kendine sessizce konuşması¹³¹, yazarın kullanmış olduğu iç monolog yöntemidir. Bu yöntem okura, kahramanın açığa vuramadığı iç dünyasını tanıma fırsatı verir.

“Ben babası olmayan Mendoza değilim. Ben İsayım. Raşid eṭ-Ṭârûf adında bir babam var.”(s. 225)

“Yaşlı Bâbû mutfağın camundan beni izliyordu. Bakışlarını görmezden geldim. Evdeki iç avluda Râcû elindeki hortum vasıtasıyla zemini suyla yıkıyordu. O da beni izleyen diğer kişiydi. İkinin de gözleri şüpheyle “Bu davetsiz misafir kim?” diyordu. Kendime olan inancım “Ben bu ailenin fertlerinden biriyim” diyordu... Odamda kendimi şaşkınlık içerisinde “Sırada ne var?” diye düşünürken buldum.”(s. 238)

¹²⁹ Çetişli, 125

¹³⁰ Çetişli, 123

¹³¹ Emekli, 104

“Arkamdaki toprak araziye bakıp kendi kendime “Burası benim olsaydı mango, jack fruit (jak meyvesi), ananas, muz ve Mendoza’nın arazisinde yetişen ağaçların tümünden dikerdim” derdim.”(s. 243)

Yazarın amacının muhtevada sürekliliği sağlamak olduğu, eserde bir sözün veya tavrın defalarca kez tekrarlanma eylemi¹³² olan leitmotiv tekniğine, en basit haliyle kahramanımız annesi Cûzefin’in “*Meydana gelen her şeyin bir sebebi ve hikmeti vardır*”(s. 20) sözü vasıtasıyla rastlamaktayız.

Eserde dikkat çeken bir diğer özellik ise montaj tekniğinin sık olarak kullanılmış olmasıdır. Montaj; başkasına ait olan bir sözün yazar tarafından çeşitli sebeplerle direkt olarak eserinde kullanmasıdır.¹³³ Henüz kitabın kapağını açtığımızda meşhur Kuveytli yazar İsmail Fehd İsmail’in “*Nesnelerle olan ilişkin onları anlamana bağlıdır*” sözü karşılar bizleri. Daha sonra her bölüm başlığında Filipinli önder José Rizal’in sözlerine rastlarız. Bu sözler bölüm içeriğini çağrıştıran öncü bir ahenk halindedir.

Aynı zamanda es-Sen’ûsî, bu romanıyla dolaylı yoldan dini, tarihi ve siyasi konulara da değinerek okurlara üslubuyla bazı mesajlar vermeye çalışmaktadır.

“*Burak atının heykeli, haç, Buda heykeli, Anito ve diğer şeyler gibi uydurma mucizeler insanların inancını güçlendiriyor. İnsanlar uzun zaman önce gerçekleşmiş olan, peygamberlerin dinleri yaymak için gösterdiği mucizelerle yetinmiyordu. Dinine bağlı olan herkes var olmayan sözde mucizeler yaratıp ona inanıyorlar.*”(s. 300)

3.4. ZAMAN

Olay örgüsünün kurgulanan bir zaman çizgisi içerisinde akıp gitmesine vaka zamanı denmektedir. Kurgu dâhilinde kullanılan bu zaman çizgisi hikâye dâhilinde kırılmalara uğrayarak geçmişe veya geleceğe kayabilmektedir.¹³⁴ “*Sâku’l-Bâmbû*” romanı İsa’nın hayatının ele alındığı ve kurgu bağlamında

¹³² Çetişli, 134

¹³³ Çetişli, 134

¹³⁴ Çetişli, 96-97

kahraman anlatıcının kaleminde şekillenmiş geçmişe dönük bir zaman içermektedir.

Romanın bölüm başlıkları ele alındığında İsa doğmadan önce başlayan zaman akışının İsa'nın doğması, büyümesi, seyahat etmesi ve geri dönmesiyle son bulduğu kolayca fark edilir. Vaka zamanının başlangıcı kahramanın annesi Cûzefin'in 80'li yıllarda Kuveyt'e gitmesiyle, bitişi ise İsa'nın çevirmene göndermiş olduğu son e-posta tarihini kapsayan 2011 yılının temmuz ayı olduğu söylenebilir. Bunlardan hareketle vaka zamanının yaklaşık olarak otuz bir yıllık bir süreci kapsadığını söyleyebiliriz.

Olay örgüsünün José ya da İsa'nın anılarına dayalı olarak gelişmesi sebebiyle anlatımda daha çok özetleme yönteminin kullanılması kaçınılmaz olmuştur:

“Annem Kuveyt’e seksenli yılların ortasında daha sonra büyükannem olacak kişinin evine çalışmak için gelmiş.”(s. 19)

“Mendoza'nın vefatının beşinci gününde Raşid'in ölüm haberini aldık. Mendoza'yı defnettikten bir hafta sonrada ölüm, İnânğ Çûlîng'in canını alarak bizi terk etti.”(s. 173)

Kahramanların hayatlarını esas alan vaka zamanı genellikle “aktüel, sosyal, tarihi zaman” çerçevesinde yer alır. Yazar bu zaman dilimlerinden birini öne çıkarabilir. Vuku bulan olayların akışı açık bir zaman dilimiyle belirtildiği gibi bir takım ipuçları yoluyla da verilebilir.¹³⁵ “Sâku'l-Bâmbû” romanında yazar, kahramanlarla bağdaştırdığı olayların bir kısmını “aktüel, sosyal, tarihi” zaman dilimleriyle ilişkilendirerek konuya tutarlılık, gerçeklik ve dikkat çekicilik aşılama çalışmış ve dolaylı yoldan okurlarda merak uyandıracak gerçekleşmiş bazı olaylar hakkında bilgi vermiştir.

“Annem seksenli yılların ortasında, Kuveyt emirinin konvoyunun bombalanması sırasında gelmişti. Ben uçak kaçırıldığında doğmuştum. Biz ise yolcuların salıverildiği gün Kuveyt'ten ayrılmıştık.”(s. 189)

¹³⁵ Çetişli, 98

Yazar, kahramanın annesinin seksenli yıllarda Kuveyt emirinin konvoyuna saldırı yapıldığı gün geldiğini bildirmiştir. Emir konvoyuna yapılan saldırıyı incelediğimizde 25 Mayıs 1985¹³⁶ tarihi karşımıza çıkmaktadır. Yani yazar anlatımda akıcılığı sağlamak, okuyucuda merak uyandırmak adına bazı bilgileri doğrudan vermemiş ve kurguladığı olaylar zincirini gerçek olaylarla ilişkilendirerek esere farklı bir boyut kazandırmaya çalışmıştır.

es-Sen‘ûsî *Sâku’l-Bâmbû* romanında zaman mefhumunu kullanırken olayların gerçekleştiği tarihler hakkında kimi yerde net kimi yerde de net olmayan fakat olayın gerçekleştiği zaman dilimini belirten bilgiler vermektedir. Hatta romanın birçok kısmında gün, hafta, ay ya da yıl gibi zaman dilimleri sıkça kullanılarak olay örgüsünün tutarlılığı reel zamanla eşleştirilmiştir.

“Annemin Kuveyt’te bulunmasının ikinci yılı akabinde, 1987 yaz günlerinden biriydi.”(s. 38) “O yıl bir gün gece geç bir saatte uyandım.” (s. 126) “ Uçak 15 Ocak 2006 Pazar günü indiğinde Kuveyt Havaalanı kasvetliydi.” (s. 185) “Ocak ayının sonunda yeni emir yönetimi devraldı. Fotoğrafları gazetelerde, sokaklarda ve arabalarda yayınlanmaya başladı. Şubat ayının son haftası geldiğinde Kuveyt tamamen değişmişti.” (s. 204)

Romanda anlatma süreci esas alındığında ana kahraman İsa’nın aslında yazmaya Kuveyt’e gittikten sonra başladığı daha sonra Filipinlere dönünce yazmaya devam ettiği ve bunları e-posta yoluyla İbrahim Selâm’a gönderdiği süreci kapsamaktadır. Bu süreçte başından geçen her şeyi ta ki doğumundan önce gerçekleşen olaylar dâhil olmak üzere anlatır bizlere. Fakat bölümlere ayırdığı olaylar döngüsünde zamanda ileri veya geriye doğru ket vurmalar muazzam derecede artar:

“...Adriyân birkaç ay önce yürümeye başladı.(s. 84), uzun ve zor bir günün ardından...(s. 118), yıllar önce...(s. 197), aile toplantısından üç gün sonra...(s. 226)” gibi ifadeler sıkça yer almaktadır.

¹³⁶ Muḥammed Nâsir, *el-Enbâ’*, 2015, Erişim (23 Nisan 2019), <https://www.alanba.com.kw/ar/kuwait-news/568566/27-06-2015-tarih-الاعتداءات-الارهابية-والتخريبية-في-الكويت>

Kısaca yazarın kurgusuna göre ana kahramanın biyografik ve hatıralar içeren bir eseri olması ve anlatıcının olaylara hâkim olması hasebiyle anlatılanların pek çoğu onun nazariyeti altındadır. Anlatıcı olaylar arasında hatırlamalar, anılar ve kurgulamalar sunması sebebiyle zamanda sıçrayışlar ve olaylarda özetlemeler yapmakta, bundan dolayı direkt olarak net tarihler sunduğu gibi kesin olmayan tarihler de vermektedir. “*Ertesi gün...*(s. 28), *yaklaşık olarak altı ay sonra...*(s. 178), *aylar geçtikçe...*(s. 42), *o günden beri...*(s. 60), *bir sabah...*(s. 96)”

3.5. MEKÂN

Her romanda olduğu gibi *Sâku'l-Bâmbû* romanında da mekân vazgeçilmez bir unsur olarak yer almış ve romanın hemen hemen birçok kısmında bu mekânların tasviri yapılarak okuyucunun zihninde yer edinmeyi başarmıştır. Bazı yazarlar mekân unsurunu romanda kurgunun güçlendirilmesini sağlayan bir atmosfer oluşturmak için kullanırken, bazısı da temel unsur olarak ele alır. Nitekim insan hayatının bir parçası olan mekân edebî gelişmelere bağlı olarak eserde önem, amaç ve nitelik olarak anlam kazanmıştır. Eserde yapılan mekân tasvirler okuyucuya örtük olarak orada yaşayan kişilerin sosyo-kültürel kimlikleri, karakter yapıları vb. hakkında ipuçları vermektedir.¹³⁷

Nitelik olarak mekân iç, dış, açık, kapalı, geniş veya dar gibi sınıflandırmalara tabi tutulmuştur.¹³⁸ *Sâku'l-Bâmbû* romanında Kuveyt, Filipinler, Borakay adaları, Mânîlâ vb. yerler açık mekân olma özelliği barındırırken, karakterlerin yaşadığı ev, oda, apartman dairesi gibi kısımlar ise kapalı mekân olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca olay örgüsü pek çok mekânda geçtiği için nitelik olarak mekân kavramını ele aldığımızda dar ve geniş kapsamlı mekânların sıkça yer aldığını söylememiz mümkündür.

¹³⁷ Çetişli, 100

¹³⁸ Emekli, 192

Roman, kahramanın annesi Cûzefin'in Filipinli olması, babası Raşid'in Kuveytli olması sebebiyle iki farklı ülkeyi kapsayan bir mekân döngüsü arasında geçmektedir. es-Sen'ûsî'nin Filipinleri seçmesindeki temel sebeplerden bir diğeri ise Kuveyt'te hizmet sektöründe bu bölgeden çok sayıda kişinin çalışması sebebi etkili olmuştur. Yazar iki farklı ülkede geçen bu romanında şehirlerin ayırt edici özelliklerini tasvir etmeyi ihmal etmemiştir. Hatta kentlerin doğal güzelliklerinden, o bölgede yaşayan insanları nasıl etkilediğinden, kalabalık, gürültü, dinginlik vb. içeren sokakları, sahil kenarlarını hatta bölgelere göre yaşayan insan gruplarını anlatırken mekân-konu, mekân-olay örgüsü, mekân zaman ilişkisi dâhilinde bir anlatım tekniği sergilediği görülmektedir.

“Başkent Manila'nın kuzeyindeki Valenzuela şehrinde iki bin metre kareyi geçmeyen bir arazide büyüdüm. Arazide iki küçük ev vardı. Onlardan biri büyük olan diğerlerine kıyasla iki kattan oluşuyordu. O evde annem, ben, teyzem Âydâ, kızı Mîrlâ, dayım Pedro, eşi ve çocukları bir arada yaşıyorduk. Ama diğer ev çok küçüktü. İlk ev ile arasını bir metre genişliğinde bir su kanalı ayırıyordu. Dedem Mendoza orada yaşıyordu. İki evi ayıran su kanalı küçük bir dere ya da bir nehrin kolu değildi. Atıklarımızı taşıyan çöp dolu bir su kanalıydı. Mekânın yaptığı koku, rutubetli günlerde dayanılmazdı.”(s. 55)

“Kuveyt güzel bir ülke. Ğassân alış veriş merkezi ve restoranlarda bana yarenlik edince gördüğüm şey buydu. Sokaklar göz alıcı şekilde temizdi. Öyle de olmak zorunda nitekim o sokaklardan geçen arabalar sıradan arabalar değildi. Binalar ve evler birbirinden farklıydı. Her biri renk ve tasarımıyla ayrıca önlerine park edilen arabalarla cezbediyordu. Ah! Ne kadar da güzeldi.”(s. 203)

“O gün Bîak-Nâ-Bâtû (Biak-na-Bato) ulusal parkındaydık. 2002 yılından bir gündü. Bîak-Nâ-Bâtû uzunluğu semayı delip geçen ağaçlarla, ihtişamıyla yeryüzüne tünemiş kayalık dağlarla tüyler ürperticiydi bir yerdi.”(s. 112)

Mekân tasvirleri ana kahraman İsa'nın bakış açısıyla yapıldığı için çoğunlukla onun içinde bulunduğu ruhsal halle örtüşür niteliktedir. Öyle ki,

Kuveyt'te olduğu vakit yeşile olan sıla hasretini gidermek için bazı rahatsız edici durumlara bile katlanmak zorunda olduğundan bahseder.

“Günbatımıyla birlikte bölgede yürüyüşe çıkardım. Çarşıya varıp etrafını çevreleyen dükkânları dolaşır sonra ana caddeye uzanan yürüyüş yolunda yaklaşık olarak bir saat kadar vakit geçirirdim. Yolun bir tarafında büyük evler sıralanır diğer tarafı ise ana caddeye uzanırdı. Yürüyüş yolunun iki yüz metreyi aşmayan bir yerinin iki tarafında da güzel ağaçlar yükselirdi. Burası benim favori yerimdi. Üzerinde “Şam Caddesi” yazan büyük mavi tabelanın altında oturup yürüyüş yolunda fazlaca yaygın olan su soğutuculardan birine sırtımı yasladım. İnsanlar su soğutucularını yürüyüş yoluna güneşli günlerde yayaların ve işçilerin susuzluğunu gidermek için hibe ederdi. Ana caddeye bakan yere doğru yönelir arkamı ev olmayan toprak alana gelecek şekilde oturdum. Arabalar ana caddeden hızlıca geçerd ve sesleri rahatsız ediciydi fakat ağaçların yanında kalabilmek için arabaların gürültülerine tahammül etmek zorundaydım. Diğer yerlerle mukayese edilince en güzel yer burasıydı.”(s. 243)

Romanda mekân unsuru kişilerin karakter yapılarının oluşmasında, olay örgüsünün içerdiği dönemde roman karakterlerinin kültürel ve etnik yapılarının yansıtılmasında ayrıca yazarın sanata bakış açısı ve sanatsal gücüyle ilgili olarak kurgu dünyasında hayat bulur.¹³⁹ Bu açıdan mekân-insan unsurunu romanda dikkate değer bir diğer nokta olarak incelemek gerekir. “Sâku'l-Bâmbû” romanında annesinin etkisi altında kalan ana kahramanın nazarında Filipinler'in cehennem, Kuveyt'in ise cennet olarak tasvir edilmesine sebep olur. Bu kıyaslamayı yaparken fakirlik olgusu ağır basmaktadır. Filipinlerde yokluk içinde yaşayan İsa ve ailesi için Kuveyt varlık içinde yüzen bir cennet timsalidir. Fakat bu olguyu kırmayı pek uzun sürmez.

“Yeni bir ülkeye alışmam benim için zordu. Orada sevdiğim kişiler uğruna vatanımı kesip atmaya çalıştım fakat onların bir parçası olan vatan beni hayal kırıklığına uğrattı. Babamın ölümü beni yüzüstü bıraktı. Ğassân'ın

¹³⁹ Mehmet Bakır Şengül, “Romanda Mekân Kavramı” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3/11, 2010, 531

ihaneti canımı sıktı. Büyükannemin aciz sevgisi, halam 'Avâtif'in acizliği, Nûriyye'nin reddedişi, Hind'in sessizliği ve kız kardeşimin teslimiyeti beni hayal kırıklığına uğrattı. Birçok yüzü olan bu ülkeye nereden yaklaşabilirim ki... Onlardan birine her yaklaştığımda yüzünü uzağa çeviriyordu.”(s. 304)

“ ...İçinde boğulduğumu hissetmiş olduğum bir daireydi. Bu tip mekânlara alışık değildim. Çânğ'in küçük ve sessiz olan dairesinde Sîng-Ğüan mabedine bakan pencereyi kullanırdım. Ama Ğassân'ın dairesinin pek çok penceresi olmasına rağmen pencereler arasından ilgi çekici bir şeye bakacak bir pencere bulamadım. Bilakis ülke ve insanlara karşı yabancılaşmadan dolayı acı bir histi bulduğum.” (s. 195)

Romanın bir kısmında yaşadıkları mekânlara göre kişilerin sosyal seviyeleri ve buldukları hal ve durumları ele alınmış ve bu durum İsa'nın hayal gücü vasıtasıyla okurlara sunulmuştur. Mekânın en ayırt edici özelliklerinden biri ise *“Olayın geçtiği tarihsel zamanı ve kişilerin sosyal durumunu belirleme işlevi”*¹⁴⁰ taşıdığı gerçeğidir. Anlatıcının hayal gücü mekân-insan ilişkisi, mekân-olay örgüsü hatta mekân-konu dâhilinde bilgiler sunmaktadır. Yazar bunu yaparak sosyal farklılıkların ve statülerin yanı sıra bölgeye bağlı yaşam biçimlerini gözler önüne sermeyi hedeflemiştir.

“Filipinli bir baba ve Filipinli bir anneden doğsaydım aynı yapıda olurum. Ailemle birlikte Manila'da Hristiyan olarak rahat bir halde yaşardım. Her gün kalabalığın içine daldardım. Ciğerlerimi ve tüm cilt gözeneklerimi arabaların egzoz dumanını içine çekmesi için açardım ya da güneyde Mindanao'da fakir bir Müslüman olarak açlıktan ve hükümetin baskılarından korkmadan halkımın arasında huzur içinde yaşardım. Yahut Makati'de ki sosyete semti Fûrbes Bârk (Forbes Park)'ta görkemli bir evde oturan bir kodaman olsaydım. Her gün sabahleyin sadece zenginlerin gücünün yettiği bir okula giderdim. Veyahut Çin kökenli bir Budist olsaydım. Manila'da Çin mahallesinde dükkânların birinde babamla birlikte çalışırdım. Rızık getirdiği için Buda heykelinin önünde her sabah tütsü yakardım...”(s. 64)

¹⁴⁰ Şengül, 531

Mendoza'nın arazisine yapılan iletişim kulesi, İsa'nın en sevdiği bölgeye dikilerek onun ağacın altında oturup derin düşüncelere dalmasından mahrum bırakan bir yapı halini alır. Bu sebeple İsa'nın öfke ve nefret duygularını açığa çıkaran bir özelliği vardır. Aynı durum İsa'nın Kuveyt'te ziyaret ettiği yürüyüş yolunda bulunan arazide de gerçekleşir. Bu durum İsa'ya Mendoza'nın arazisinde mahrum kaldığı aynı hissiyatı tazeletir. Herkesin tasarrufunda olan mekânlar “genel” olarak nitelendirilse de sadece belirli kişiler için bir anlam ifade eden mekânlar ise “özel” statüde bulunan mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁴¹ İsa'nın bireysel hatıralarına bağlı kalarak bu iki mekân arasında bir bağ kurması onun için özel anlam yüklediği bir mekân olma yapısı taşımaktadır. İsa'nın bireysel hatıraları romanda hatırı sayılır düzeyde yer edinmiştir. Bu da okuyuculara mekân aracılığıyla bazı olayları hatırlatma ve olaylar arasında bir bağ kurma fırsatı vermektedir. İsa'nın içinde bulunduğu fiziki ve ruhsal durum onu yalnız kalmaya ittiği gibi bu mekânlara yönelmesini de sağlamıştır. Yaşadığı zihin karmaşasını gidermek adına mekânlara gerçekleştirdiği bu sık ziyaretler iletişim kulelerinin araziye kurulmasıyla son bulur. Yazarın mekânı ifade etmesindeki üslubu olay ile mekân arasındaki ilişkiyi sağlamlaştıracağı gerekçesiyle büyük bir önem arz etmektedir.

Romanda genel, özel, geçici ve daimi olmak üzere pek çok mekân geçmektedir. Bunlardan; İsa'nın doğduğu hastane, seyahat ederken kullandığı havaalanı, vaftiz olmaya gittiği kilise, ezana kulak verip meraklı gözlerle gittiği cami, arkadaşı Çânğ'den etkilenip müdavim olduğu Seng-Guan tapınağı “genel”, Ğassân'ın sevgilim adını verdiği *mitsubishi lancer* marka arabası, İsa'nın Kuveyt'e gitmek için kullandığı uçak, Kuveyt'te bir yerden bir yeri gezmek için sürdüğü bisikleti, Mendoza'nın hayatında binmesinin mümkün olmadığı ama öldükten sonra defnedilmek için götürüldüğü lüks limuzin, İsa'nın Borakay adalarında turistlerin otellere ulaştırılmasının sağlandığı tekne vb. “geçici”, İsa ve ailesinin yokluk içinde yaşadığı Mendoza'nın arazisinde bulunan iki katlı ev, eṭ-Ṭârûfların varlık içinde yaşadığı lüks villa, Ğassân'ın pek çok penceresi olmasına rağmen hüznü dolu dairesi, İbrahim Selam'ın

¹⁴¹ Mehmet Narlı, “Romanda Zaman ve Mekân Kavramları”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/7, 2002, 100

küçük olmasına rağmen İsa ile paylaştığı daire vb. “dâimi” mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca Sâku'l-Bâmbû romanında mekân unsuru; İsa'nın Filipinler ve Kuveyt arasında geçen öyküsüyle “tematik”, Filipinler ve Kuveyt'teki hayatı ele alması bakımından “sosyolojik”, her iki ülkenin etnik yapısının mekânlara yansıtılmasıyla “kültürel” ve bir kısım olayların tarihi mekânlarda vuku bulması sebebiyle “tarihi” bir iz taşıdığı görülmektedir. Bunun yanı sıra mekânların romanda bazen de bir anı, bir hüznün, bir huzur atmosferi oluşturduğu görülmektedir.

Sonuç olarak bakıldığında farklı şekillerde genişleyen mekân unsurunun, romanın akışına büyük katkılar sağladığını söylemek mümkündür.

3.6. KİŞİLER

Sâku'l-Bâmbû romanı oldukça kalabalık bir şahıs kadrosuna sahiptir. Cûzefîn'in Kuveyt seyahatiyle başlayan ve daha sonra olay örgüsünün iki ülkeyi ve farklı kültürleri ele alan yapısı ve vakanın “aidiyet, vatan ve din” olgusuyla kaplandığı gerekçesiyle kalabalık bir şahıs kadrosu içinde barındırması kaçınılmaz olmuştur. Romanın muhtevası gereği İsa'nın arayış içinde olması bu durumun öncü nedenlerinden biri haline gelmektedir.

Anlatıcı kahraman bakış açısıyla ele alınan roman İsa'nın (*asil kahraman*) etrafında şekillenir. Ayrıca romanın biyografik bir yapıda olmasının da bunu zorunlu kıldığı gözden kaçmamalıdır.

İsa eṭ-Ṭârûf/ José Mendoza

Romanın başkahramanıdır. Yazar anlatıcı kahraman rolündedir. Raşid oğluna babasının ismi olan İsa adını vermiştir. Bu vesileyle annesinin oğlunu ve torununu kabul edeceğini düşünmektedir. İsa isminin Filipinler dilinde sayı olarak “bir” anlamına gelmesi sebebiyle annesi Cûzefîn oğluna İspanya işgaline karşı direnen ve bağımsızlık hayali gerçekleşmeden idam edilen ve idamından sonra Filipinlilerin ayaklanmasıyla bağımsızlık kazanmalarına

vesile olan José Rizal'ın adını vermiştir. Bu iki isim kahramanın zihin karmaşası yaşamasına sebep olacak ilk vurgudur.

Daha ilk bölümlerden itibaren kimlik karmaşası yaşayan kahramanımız farklı dillerde adının farklı şekillerde telaffuz edilmesinden rahatsızlığını dile getirmektedir. Ayrıca babasının Kuveytli annesinin Filipinli olması sebebiyle her iki ülkede de toplum tarafından dışlanmaktadır. Öyle ki gayri meşru bir çocuk olarak görüldüğü için Filipinlerde “Arap” Kuveyt'te ise “Filipinli” olarak isimlendirirler onu. Kahramanımız en çokta bu duruma yakınmaktadır.

İsa romanda anlatıcı rolündedir. Genellikle kendini açık bir şekilde tarif eder. Henüz ilk bölümde kendini açıklar. Analizlerinden, utangaçlığından ve bir isme, bir dine, bir kimliğe katılma arzusundan bahseder. Başkalarının ona karşı olan bakış açısını dikkat çekici ve şaşırtıcı bir şekilde kâğıda döker.

Büyükbabası Mendoza'nın onu gayri meşru bir çocuk olarak nitelediğinden büyükannesi Ğanima'nın ise onu lanet olarak gördüğünden bahseder. Tıpkı annesi Cûzefin'i lanet olarak gördüğü gibi oğlu da bir lanettir büyükannesinin gözünde. Mendoza ve Ğanima'nın zihninde aynı yapıda ve aynı sertlikte olduklarını hissettirmeyi ihmal etmez. Filipinlerde Mendoza, Kuveyt'te Ğanîma...

Yaşlı kadın Ğanîma onların varlığıyla bazı olayları ilişkilendirmiş ve uğursuz olduklarını dile getirmiştir. Öyle ki Cûzefin ve oğlu ülkeyi terk ettiği andan itibaren olumlu olaylarla bir bağlantısı olduğunu iddia etmekte ve bu bulguların birbiriyle ilişkili olduğuna inanmaktadır.

José yahut *İsa* kendinin diğer gayri meşru çocuklardan farklı olduğunu öne sürerek sitemkârlığını dile getirmektedir. “*Filipinlerde ki kadınlar kâğıt mendillere dönüşür. Yabancı adamlar bu mendillere sümküür, yere atar ve giderler. Sonra bu mendillerden babası belli olmayan yaratıklar çıkar. Bazılarını görünüşüyle anlayabiliriz ve bazıları da bunu itiraf etmekten utanmazlar. Fakat beni babası belli olmayan mahlûklardan ayıran bir şey var. Babam anneme, doğduğu ve ait olduğu ve benim de ait olduğum ülkeye, onunla aynı uyruğu taşıyan herkes gibi bolluk içinde rahat bir hayat ve ömür boyu*

huzurlu bir şekilde yaşayacağımı iddia ettiği olmam gereken yere yani Kuveyt'e geri götüreceği sözünü vermiştir.”(s. 18)

Büyükbaba Mendoza, İsa'ya başlarda iyi davranmasına rağmen daha sonra babasının Kuveyt'ten gönderdiği paranın kesilmesiyle gerçek yüzünü göstermiş ve kötü muamele etmeye başlamıştır. Annesinin Bahreyn'de çalışmaya gittiği sıralarda Mirlâ'nın evi terk etmesi, Âydâ teyzesinin de tekrar uyuşturucuya başlaması sonrasında İsa ilk defa yalnız olduğunu hisseder. Dedesinin bitmeyen isteklerinden kurtulmak için okulu bırakıp bir iş bulma kararı alır. Artık platonik aşkı Mirlâ'da olmadığına göre onu Mendoza'nın arazisine bağlayan bir sebep yoktur. Annesi okulu bırakıp iş bulma kararına karşı gelse de Pedro dayısı ona destek çıkararak bir miktar borç para ve bir cep telefonu verir, ayrıca ona şehirde çalışabileceği bir muz satıcısıyla buluşma ayarlar.

Muz satarken onunla aynı işi yapan Çâng ile dost olur ve bir müddet sonra onun yanına taşınır. Çinli arkadaşı Çâng'in vesilesiyle bir masaj merkezinde işe girer. Bir müddet burada çalıştıktan sonra Valenzuela'da bulunan evini ziyaret etmeye karar verir. Otobüse bindiği vakit insanların yüzlerini inceleyerek çıkarımlarda bulunur. Fark eder ki çocuklar hariç kimsenin yüzü gülmemektedir. Bu durumu analiz eden İsa, zamanla güleç yüzünü kaybedip tıpkı kalabalık gruplarda gördüğü gibi yüzünün solgun ve bezgin bir hal alacağını fark edencesine şu sözleri dile getirir.

“İki şehrin arasına uzatılmış bir köprünün tam ortasında gibiydim. Huzurlu çocukluk şehri ve hayatla mücadele eden kadın ve erkeklerin şehri. Köprünün ortasındaydım ve mecburen yürümeliydim. On altı yıllık hayatımı taşıyordum. Arkamdaki şehirde çocukların şarkıları ve gülüşleri yükseliyordu. İleriye doğru onların şehrinde uzaklaşarak devam ediyordum. Gülüş sesleri uzaklaşıyordu... Şarkılar zâil oluyordu. Yorularak, öksürerek yürümeye devam ediyordum. Sırtım eğiliyordu. Yaşlanıyordum. Uzaktan gelen başka sesler yükseliyordu. Sonra ağlama, yalvarma, şikâyet, dua, küfürler ve feryat sesleri yaklaşıyordu.”(s. 144)

Aylar sonra masaj merkezi onun işine son vereceğini bildirir. Bunun üzerine masaj yaptığı müşterilerinden birinin vasıtasıyla turizm yeri olan Burâkây (*Borakay*) adasında bir iş bulur ve çalışmaya başlar. Bu adada çalışmaya başladığı vakit ruh halinde büyük değişimler meydana gelmeye başlamıştır. Artık babasının verdiği sözü ne zaman gerçekleştireceğini düşünmeye başlamıştır.

“Annemin ülkesinde ki kapılar yüzüme teker teker kapanmaya başlamıştı. Yarı açık kapılardan gayrisi kalmamıştı. Geçici olarak yaşamımı devam ettirebilmek için yarı açık kapılardan güç bela geçebiliyordum.”(s. 149)

Mendoza'nın arazisinden ve onun bitmek bilmez isteklerinden kurtulmak için seçtiği bu yolda sarsıldığını ve bazı şeylere özlem duyduğunu hisseder.

“Ten rengim değişmişti. Tuzlu su ve güneşin etkisiyle omuzlarımın üstü, burnumun kenarları soyulmuştu. Kısa bir sürede görünüşüm çok değişmişti. Aslında Bûrâkây'da yeşili özledim. Ama benim nazarımda mavi de güzeldi. Amma da güzel bir renk! Bunca yıl mavinin çekiciliği bende neredeydi? Başlangıcı ve bitişi olmayan bir renk... Mîrlâ'nın gözlerinde gördüğüm gökyüzünün ve denizin mavisine âşık olmuştum.”(s. 150)

Otelin bitişiğinde bulunan personele ayrılmış küçük bir odada kalan İsa, sadece uyumak için odayı kullanır. 2005 yılında bir gün *“Willy's Rock”* (*Willy'nin Kayalığı*) olarak adlandırılan kıyıya yakın, üzerinde Meryem Ana heykeli bulunan yere gitmeye karar verir. Üzüntüsünü, kederini onunla paylaştığı sırada Kuveytlilere ait müzik ve şarkı sesleri duyar. Seslere doğru gider. Yaklaşıp annesinin öğrettiği gibi *“Selâmun Aleykum”* dedikten sonra onlara katılıp katılamayacağını sorar. Onlarla oturup içki içer. İçkinin etkisiyle kendisinin de Kuveytli olduğunu ve adının da İsa olduğunu söyler. Bunu kanıtlamak içinde Kuveytlilerin yaptığı gibi alkışlar eşliğinde dans eder. Adamlar gülmekten kırıılır ve içlerinden biri *“Evet. Sen doğru söylüyorsun. Kuveytlisin. Fakat Filipinler yapımı bir Kuveytlisin”* dedi. Fazla gürültü yapmalarından dolayı güvenliğin gelmesiyle gösteri sona erer. Bu tecrübe daha sonra İsa'nın Kuveyt'te edineceği dostluklarının bir başlangıcı aynı zamanda karşılaşılabileceği tepkilerin bir işareti olur. Bir süre sonra annesi telefonda

gözleri yaşlı bir şekilde büyükbaba Mendoza'nın öldüğünü haber verir ve derhal gelmesi gerektiğini söyler. Havaalanı çıkışında taksiye binmek üzereyken adada eğlencelerine katıldığı Kuveytlilerden birisi arkasından “İsa! İsa!” diye bağırır da bu ismi daha önce kullanmadığı için onun için bir anlam ifade etmemektedir. Ancak omuzuna dokunarak onu durdurduktan sonra eline bir deste para vererek kendilerinin bunu harcamaya fırsatları olmadığını Kuveyt’e geri döndüklerini ve parayı onun harcayabileceğini söyler. Ayrıca her biri İsa’ya bazı telkinlerde bulunur.

“-İsa: Ama... Bu çok fazla para efendim.

Sözlerime aldırış etmedi. Yüzüme bakıp:

-Kuveytli olduğun konusunda söylediklerinin doğruluğundan emin değilim ama.

Biraz duraksadı. Babamın Kuveytli olduğuna ve benim orada doğduğuma ve bunu ispat etmek için resmi belgelerim olduğuna yemin etmek istedim ama söylemek istediği şeyi tamamlaması için bundan vazgeçtim.

-Ama her ne olursan ol, bu halinle Kuveyt’e gitmeyi düşünme.

Sirtını bana dönerek arabadaki arkadaşlarının yanına gitti. Elimde para, yüzümde şaşkın bir ifadeyle onlara baktım. Minibüse binmeden önce bana dönüp şöyle dedi:

-Dostum burada kal ve red horse (kırmızı at) içkisi iç.

“Orada içebilirim” dedim şaşkınlıkla. Minibüste sıkışan arkadaşlarının yanına dalmadan önce “Oradaki red horse senin varlığını kabul etmez, seni ayaklarının altında tepeler dostum” dedi. Minibüsün sürgülü kapısını açmak için yönelmeden önce ayağını sigara izmariti ezmiş gibi yere bastırdı. Kalabalığın arasında uzaklaştıkları sırada arabanın yan camında udu olan Kuveytli belirdi. Öyle yüksek bir sesle bağırды ki insanlar dönüp bana baktı.

-Bu sarhoş sana ne söyledi bilmiyorum ama doğru söylüyorsan Kuveyt’e dön. Orada pek çok hakkın olur.

Minibüs kalabalığın arasında gözden kayboldu. Çılgın Kuveytliler beni bir deste para ve kafamdaki büyük tereddütlerle bırakıp gözden kayboldular.”(s. 162)

Mendoza'nın cenazesinden beş gün sonra nihâyet İsa'nın beklediği Kuveyt'e dönüş yapabileceğine dair haber gelir. Bu haber aynı zamanda babasının da öldüğü haberini beraberinde getirir.

“Ğassân bir şairin sesine benzemeyen kaba bir sesle, belki bir asker sesiyle şöyle diyerek devam etti. “On beş yıl evvel Râşid'in istediği buydu.” Babamın adını duyunca annemin nefes alışı hızlandı. Ğassân devam etti. “Başıma kötü bir şey gelirse diye annemi ona emanet ettim karşılığında o da başıma bir iş gelirse İsa'yı üstlenmemi vasiyet etti.” Zar zor duyabildiğim alçak bir sesle annem Ğassân'a “Râşid?!... Musibet?!” dedi. Ğassân “Esaretten kurtulması hususunda büyük bir umudum vardı.” Sesinin incelmesinin akabinde devam etmeden önce tereddüt ederek “Bundan dolayı üzgünüm... Ama...” Asker sesi kaybolmuş devamında şair sesiyle konuşmasını sürdürmüştü. “Bir hafta önce, Irak'ın güneyindeki toplu mezarların birinde bulunan Râşid'in naaşı eṭ-Ṭârûf ailesine teslim edildi.”(s. 172)

Filipinlerdeki yoksulluk ve fakirlik İsa'yı Kuveyt'e gitmeye sevk etmektedir. Tabi bu duruma birazda annesinin sözleri katkı sağlamıştır. Nitekim her ne zaman İsa annesinden alamayacakları bir şey talep etse “*Kuveyt'te.. Orada.. Râşid böylesinden bir tane sana satın alacaktır*” derdi. Pahalı bir arabanın ilanını gördüğü vakit gözleri kamaştığında hemencecik annesi “*Kuveyt'e döndüğün vakit günün birinde böyle bir araba alabilirsin.*” (s. 71) derdi. Tüm bunlardan dolayı İsa'nın kafasında Kuveyt bir harikalar diyarıdır. Bir cennettir. Ğassân'ın Mendoza'nın cenazesinden sonra aramasıyla tüm bu hayallere kavuşmanın sabırsızlığı içinde söze atlayarak Kuveyt'e dönmek istediğini söyler. Ğassân resmi evrak işlemlerini halletmek için bir müddet zaman ister ve arayacağını söyleyerek görüşmeyi sonlandırır.

Nihayet hayali gerçek olmuş Kuveyt'e adımını atmıştır. Fakat hiçbir şey onun hayalini kurduğu gibi olmayacaktır. Hiç ummadığı zorluklar ve sıkıntılar kapısını aralamıştır. Gurbet, yabancılaşma, aile şefkat ve sevgisi. Başta

büyükannesi Ğanîma ve halaları Nûriyye ve Avâtif hiçbir şekilde İsa'yı kabullenmek istemezler. Çünkü onlara göre İsa, Filipinli bir hizmetçiden gayri meşru bir çocuk olarak doğmuştur. eṭ-Ṭârûf ailesi gibi soylu bir ailenin tek erkek evladı olan Râşid'in yapmış olduğu bu iş, bir hata olarak görülmektedir. Çünkü Kuveyt'te sınıf ayrımı hüküm sürmekte ve insanların ne söyleyeceklerine kulak asılmaktadır. Daha Cûzefin'in hamileliğinin ortaya çıktığı andan itibaren bu durum baş göstermiştir. Babaannesi Ğanîma çocuğun Râşit'ten olduğunu öğrendiğinde, o sırada kapının kenarında duran kız kardeşlerini göstererek *"Kız kardeşlerin... Seni bencil! Seni adi herif! Senin bu yaptıklarından sonra kim evlenecek onlarla?"*(s. 44) demiştir.

İsa'nın Kuveyt'i terk etmesi için Avâtif ile birlikte İsa'nın evine giden halası Nûriyye'de daha İsa doğmadan önce annesi Ğanîma'nın söylediğine benzer sözler söyleyerek toplum baskısını gözler önüne serer:

"Kuveyt küçük bir ülke. Laf çabuk yayılır. Eşim Faysal ve ailesi bu çocuğu öğrenirse; onların gözündeki imajim sarsılır. Adil ailesindeki saygınlığımı kaybederim. Faysal'ın kız kardeşlerinin ve erkek kardeşlerinin hanımlarının maskarası olurum. Evlenme çağına gelmiş oğlum ve kızım var. Onların evliliklerine zorluk çıkaracak olan bu Filipinliye müsaade etmeyeceğim."(s. 223)

İsa, büyükannesinin evinde aşçı sıfatıyla, babasının arkadaşları Ğassân ve Velîd ile oturup sohbet ettiği odasında yaşamaktadır. Evin çalışanlarıyla konuşmaması hususunda onu sıkı sıkı tembihlemişlerdir. Fakat İsa evdeki tüm çalışanlarla sohbet etmektedir. Sadece diğer çalışanlarla da arası iyi olmayan şoför Râcû ile muhabbeti yoktur. İsa yemeğini sürekli mutfakta çalışanlarla yemektedir. Onlarla sohbet etmesinden dolayı bir gün Râcû bu durumu yaşlı kadın Ğanîma'ya anlatır. Duruma çok sinirlenen Ğanîma bundan böyle mutfakta değil aile sofrasında oturması gerektiğine karar verir. Râcû'nun ispiyonculuğu ilk kez İsa'nın lehine olmuştur. Bir müddet sonra da evi terk etmesini gerektirecek ispiyonculuğu da Râcû yapacaktır. Râcû'nun eṭ-Ṭârûf'ların evinde olup bitenleri konuşması sonrası bu konu yan komşuları Ummu Câbir'in kulağına gider. Yaşlı kadın Ğanîma'ya sık sık soru sormaya

başlar. Bu dedikodular Havaşle'nin annesi İmân'ın da kulağına gidince artık Havaşle'nin orada kalamayacağını söylemek için uzun bir aradan sonra yaşlı kadının evine ziyarete gelir. Bu durum karşısında İsa, kardeşi Havaşle'nin evi terk etmemesi için kendini feda ederek evden ayrılma kararı alır. Bu karara büyükannesi ve kız kardeşi çok sevinir. Büyükannesi dedikoduların önünü kesebileceği için, kız kardeşi ise sevdiği evde kalmaya devam edebileceği için sevinmektedir. Câbriye semtinde göçmenlerin yaşadığı bir apartmana yerleşir. Kendisine bir iş arayan İsa, lise diploması olmadığı gerekçesiyle Kuveytlilerin yapmadığı sadece göçmenlerin çalıştığı bir alanda iş bulur. *Fast food* restoranının mutfak bölümünde eleman olarak çalışır. Bir gün işe giderken Burâkây adasında çalıştığı sırada birlikte eğlendiği çılgın Kuveytlilerden biri olan Miş'al'e rastlar. Onu gördüğüne çok sevinir. Birbirlerinin numaralarını alıp görüşmeler ayarlarlar. Tıpkı annesinin anlattığı gibi babasının arkadaşları gibi arkadaşları olduğu için mutludur. Babasının yaptığı gibi arkadaşlarıyla dîvân'da (*selamlık odası*) oturup, sohbet edip, oyunlar oynamanın hayali sarmıştır her yanını. İstedığı gibi de olur.

İsa, Kuveyt'te 2008'de yapılacak olan seçimler için gönüllü olarak görev alan "*Bûrâkây Çılgınları*" olarak adlandırdığı arkadaşlarına yardımcı olur. Bir gün broşürlerdeki adayları incelediği vakit adaylardan birinin resminin olmaması dikkatini çeker. Arapça bilmediği için arkadaşına sorarak ondan yardım alan İsa, bu kişinin halası Hind olduğunu öğrenince çok şaşırır. Halası olduğunu arkadaşlarıyla paylaşır. Başta bu duruma çok şaşırırlar ve inanmakta güçlük çekerler.

"Mehdi'den halamın adını duyunca afallamam onun dikkatini çekti ve bana "Ne oldu?" diye sordu. Ona söylemekten çekindim fakat halamın kazanması için hevesli olması ve halam olduğu için gurur duymam beni açıklamaya sevk etti. "Hind et-Ṭârûf benim halam..." dedim. Hepsinin dili tutuldu. Çılgınlar yaptıkları işi bırakıp bana odaklanmadan önce birbirleriyle bakıştılar. Turki "Şaka yapıyorsun" dedi. Kesin bir şekilde başımı sallayarak "Hind İsa et-Ṭârûf... Râşid İsa et-Ṭârûf'un kız kardeşi... Yani babamın" dedim. Câbir oturduğu yerden kalktı. "Yalan söylüyorsun!" dedi. Bir şey söylemedim. Şaşırmaları beni düşüncesizce açıkladığım için pişman etti. Keşke

sussaydım. Aklımı kemiren şüpheyle Hind'in halam olmasında tuhaf olan da ne? diye kendi kendime sordum. Câbir konuşmasına devam etti. “Küçüklüğümden beri eṭ-Ṭârûfların evi benim ikinci evim gibidir. Kendimi tanıdığım gibi tanırım onları fakat seni hiç duymadım!” İhtiyatlı bir şekilde güvenle cevap verdim. “Ġanîma anneyi, ‘Avâtîf’i, Nûriyye’yi ve Ḥavle’yi tanyorsun yani”. İsimleri duyunca gözleri açıldı. Konuşmaya devam ettim: “.. ya da Râcû, Bâbû, Lâkşimî, Lûzvîmindâ’yı tanyorsun benim dışımda. Bu benim İsa Râşid İsa eṭ-Ṭârûf olmadığım anlamına gelmez.”(s. 365-366)

Konuşma böylece devam ettikten sonra Câbir elini İsa’ya uzatarak kendisini Ummu Câbir’in oğlu olarak tanıtır. Bu tanışlık sonrasında İsa başına geleceklerden habersiz bir şekilde Câbir’e konuşulanların aralarında kalmaları hususunda bir şey söylememiştir. Câbir olanları annesine anlattıktan sonra işler iyice karışır. Önce halaları ‘Avâtîf ve Nûriyye İsa’nın evine çat kapı giderek onun ülkeyi terk etmesini isterler. Ardından babasının maaşından payına düşen parayı keserler ve üstelik Nûriyye’nin baskısıyla çalıştığı iş yeri de İsa’nın işine son verir. Meteliksiz kalan İsa, İbrahim Selâm’ın teklifi üzerine onun küçük dairesine yerleşir. Kız kardeşiyle yaptığı görüşmelerde Kuveyt’te yaşadıklarını anlatması üzerine kardeşi Ḥavle, onun tıpkı babaları Râşid gibi yazabileceğini belirterek yaşadığı şeyleri yazmasını ister. İsa Kuveyt’ten Filipinlere dönmeden bir gün önce İbrahim Selâm’ın odasında hikâyesinin ilk bölümünü yazmaya başlar. José Rizal’in anadil ile ilgili söylemiş olduğu bir söz üzerine yazdıklarını Filipince yazmaya karar verir ve İbrahim Selâm’la da bunları Arapçaya çevirmesi üzerine anlaşır.

Mîrlâ

Mîrlâ kahramanımız İsa’nın aşkıdır. Aynı zamanda teyzesi Âydâ’nın kızıdır. Annesi onu doğurarak hayat kadını olmaktan kurtulmak istemiştir. Görünüşü Avrupalılara benzediği için babasının bir Avrupalı olduğunu düşünmektedir. Babasının olmaması ve annesinin yaşam tarzından etkilendiği, fakirlik ve yoksulluk içinde büyüdüğü için ailesine karşı asi ve vurdumduymaz bir tavrı vardır. Babasının olmamasının ve annesinin erkekler hakkındaki

görüşünün baskınlığıyla o da annesi gibi erkeklerden nefret etmektedir. İsa'nın bakış açısıyla bu durum romanda şöyle izah edilmiştir:

“Güzelliği ona nefret ettiği kim olduğu belli olmayan Avrupalı babasını hatırlatıyordu. Bu yüzden görünüşünden ve Avrupa'ya ait olan her şeyden son derece nefret ediyordu.”(s. 108)

Romanda güzelliği, hemen hemen her konuda bilgisi olması, fikirleri ve doğa tutkusuyla İsa'nın dikkatini çekmeyi başarmıştır. Romanın bazı bölümlerinde onun açıkça tasviri yapılmıştır.

“Aileye yeni bir fert katıldığı vakit, aile başka bir ferdini kaybetmiş. Mîrlâ ilk nefesini aldığı anda büyükannem son nefesini vermiş. Eğer Mîrlâ'nın teni pembemsi beyaz, saçları kahverengi, gözleri mavi ve burnu sivri olmasaymış yüz hatlarıyla Filipinlilere benziyormuş”(s. 22)

“İnce ve nispeten uzun boyluydu. Teni pembemsi beyaz, dalgalı kahverengi saçları ve mavi gözleri vardı. Nefret etmesine rağmen tüm bu özellikler onu farklı kılıyordu.”(s. 108)

“Mîrlâ gözümde başka bir şekilde oluşuncaya kadar onun göz alıcı güzelliğine, baskın dişiliğine, vücut kıvrımlarına, tenine, dağınık saçlarına, dolgun dudaklarına dikkat etmemiştim”(s. 109)

Mîrlâ romanda kahramanın çocukluk aşkıdır. Bazı bölümlerde onun ne kadar cüretkâr olduğuna bazı bölümlerde ise onun yaşayış biçimine ve hayat felsefesine yer verilmiştir. Onun evi terk etmesi ve İsa'nın da Kuveyt'e gitmesiyle araya bir soğukluk girmiş, yine de İsa onu hiçbir zaman unutmamış, rüyalarında görmeye devam etmiştir. Mîrlâ hayatında dip noktayı görünceye kadar İsa'nın varlığının farkında bile olmamıştır. İsa'nın Kuveyt'te olduğu sıralarda Mîrlâ'nın marihuana kullanmaktan şekil ve şemalî'nin değiştiğini onunla yapmış olduğu görüntülü görüşmeler aracılığıyla aktarılır.

İsa Kuveyt'teyken kuzeniyle e-posta yoluyla iletişim kurmaya devam eder. Bunu bir fırsat olarak görür ve platonik olan aşkını ilan eder. Aşkını ilan ettikten sonra göndermiş olduğu mesajların hiç birine cevap alamaz. Bu durum karşısında endişe duyan İsa, Mîrlâ'nın daha önce göndermiş olduğu

mesajlardan hareketle ruh halinin intihara yakın olduğunu ve bir çılgınlık yapmış olabileceğinden korkmaktadır. Bir süre sonra onun e-posta adresini ve şifresini kendisinin açtığını hatırlar. Eğer posta kutusuna düşen mesajlar açılmış ve okunmuşsa bunu görebileceğini düşünür. Nitekim öyle de olur. Gönderdiği mesajlar okunmuştur. İsa e-posta adresini kontrol ettikten sonra çok rahatlar ve Mîrlâ'nın mesajları okuduğunu bildiği içinde daha cüretkâr bir şekilde içini dökmeye devam eder.

Babasının ülkesinden hayal kırıklıkları ile eli boş dönen İsa'nın ödülü Mîrlâ ile evlenmesidir. Bu evlilikten Râşid adını verdikleri bir erkek çocukları olur. Nitekim Mîrlâ çocuğun adının *Juan* olmasını istemişede farklı dillerde farklı teleffuz edildiği gerekçesiyle İsa bunu kabul etmemiş, aile geleneğini devam ettirmek adına babasının ismini vermiştir.

Cûzefîn

Romanın ana kahramanı olan İsa'nın annesidir. Filipinlerde fakir bir ailenin kızı olarak büyümüştür. Ailesinde eğitimini tamamlayıp iyi bir meslek sahibi olmak için didinen tek bireydir. Ailenin diğer üyelerinden farklı bir yönü vardır. Kız kardeşi Âydâ yeni eşyalar alma derdindeyken, o kitapçıdan ya da arkadaşlarından ödünç kitaplar alabilme derindedir. Kitap okumayı sevdiğini oğlu İsa'ya anlatırken romanlardaki bazı karakterler yerine kendini koyduğunu hatta kendi hikâyesinin romanlarda olduğu gibi mutlu sonla bitmediğinden yakınıdır.

“Fantastik veya gerçekçi olan pek çok roman okudum. Sindirella (Külkedisi), ve Sefillerin kadın kahramanı Cosette'ye bayıldım hatta onlar gibi hizmetçi oldum. Ancak benim onlarınkinde olduğu gibi mutlu sonla biten bir bahtım olmadı.”(s. 19)

Ablası Âydâ ile aynı kaderini paylaşmamak için henüz yirmi yaşındayken evi terk edip Kuveyt'te çalışmak zorunda kalır. Başına gelen ya da olan hiçbir şey için açıklama bekleyen bir kadın değildir. Çünkü onun bir hayat felsefesi vardır ve bunu sürekli dile getirir: *“Meydana gelen her şeyin bir sebebi ve hikmeti vardır.”*(s. 20) Ablasından üç yaş küçük olan Cûzefîn, Filipinlerde bulunan bir acente vesilesiyle hizmetçi olarak Kuveyt'e gider. Dul

yaşlı bir kadının evinde işe başlar. Evin tek erkek çocuğu olan Râşid'in ona iyi davranması ve evde onunla sohbet eden tek kişi olması vesilesiyle ona âşık olur. Çok duygusal bir yapısı vardır. Daha sonra başından geçenleri oğlu İsa'ya anlatırken sürekli gözleri yaşarmaktadır.

Kuveyt'te üç yıl kalır. Yaşadığı olaylar karşısındaki aciz tutumu nedeniyle kendini kız kardeşi ile kıyaslayarak güçsüz olduğuna değinir.

"...Fakat ben horozların boynunu kıran Âydâ kadar cesaretli olamadım."(s. 59)

Râşid ile gizli ve bir o kadar da tuhaf bir evlilik yapar. Bu evliliğinden hamile kaldığını Râşid'den uzun süre sakladığı için azar işitir. Çünkü bebeği aldirmek için artık çok geçir ve Râşid ne yapacağını şaşırmıştır. Hamile olduğu vücuduna yansıyınca da evin yaşlı hanımının bunu anlaması zor olmamıştır. Yaşlı hanım Ğânîma ona bazı ithamlarda bulunarak evi terk etmesi gerektiğini söyler. Ğânîma bu çocuğun oğlundan olduğunu bilmemektedir.

"Özellikle evin hanımı olan büyükannem Hintli aşçının olduğu sırada mutfakta beklenmedik bir anda o soruyu sormuş: "Kim yaptı?" Hizmetçi olan annemin Hintli aşçının yaptığını itiraf etmesini bekliyormuş. Annem gözyaşlarına boğulmuş. Aşçı dizlerinin üzerine çökmüş Cûzefin'e asla yaklaşmadığını doğrulamak için büyükannemin ellerine sarılmış. Babam büyükannemin mutfakta bağırdığını duymuş. Büyükannemin bağırdığı, annemin ağladığı ve aşçının yalvardığı yere doğru yönelerek çalışma odasını terk etmiş. Babam aşçıya eliyle işaret ederek uzaklaşmasını söylemiş. Büyükanneme dönüp tereddütlü ve küstah bir şekilde "Ben" diye cevap vermiş.

Katlanılması zor bir sessizlik bölgeyi sarmış. Büyükannem babama sorduğu soruyla bu sessizliğe son vermiş. "Sen... evet. Evin erkeği. Bu namussuzla sen ilgileneceksin. Öyle değil mi?"

Büyükannem aşçının yaptığından eminmiş. Babam da ona "Ona bunu ben yaptım... Anne..." diye izah etmiş.

Büyükannem neredeyse yerinden düşen kalbini geri koyar gibi elini göğsüne bastırmış. Akabinde ellerini kulaklarına koymuş ve sonrada yüzünü

elleriyle gizlemek için kulaklarından ellerini kaldırmış. Zar zor duyulan bir sesle "Gitmeli!" demiş"(s. 42-43)

Râşid bu çocuğu yaparak bir hata yaptığını ve onu terk ederek başka bir hata yapmak istemediğini belirterek annesinin karşısında yer alır. Bu durum karşısında yaşlı kadın ikisini de evinden kovar.

Râşid ve Cûzefin küçük bir apartman dairesinde yaşamaya başlarlar. Râşid bir zaman sonra çocuk doğunca da rahmetli babasının ismi olan İsa adını vererek annesinin gönlünü almaya çalışır. Fakat yaşlı kadın Cûzefin ve İsa'nın gitmeleri hususunda ısrarcıdır.

"Velîd'in olayından sonra yaşlı kadın ilk kez babanla iletişime geçmek üzere telefonu açtı.

- Cevaplamaya istekli değildim. Fakat tahminim... Felaketler peşini bırakmayacak, bilmen için cevap verdim. O sevimsiz şeyin doğumundan sonra arkadaşına ne olduğuna bir bak. Aynı annesi gibi o da bir lanet.

- O ikisini dışarı at. Üzerine bolluğun nasıl geleceğini gör. Sonrada evine geri dön. Annenin kalbiyle seni ve büyük hatanı affettiğini göreceksin."(s. 51)

Râşid annesiyle yaptığı görüşmeden sonra Cûzefin'i ve oğlunu Filipinler'e geri gönderir.

Cûzefin, Kuveyt'ten küçük çocuğuyla birlikte dönüp babasını hayal kırıklığına uğratmış olsa bile onunla ilgilenen, yemeğini götürüp odasını temizleyen ona baba olduğunu hissettiren tek çocuktur. Oğlu İsa'ya babası ile ilgili konuları anlatırken erkeklere karşı genel bir yorumda bulunarak bu duruma bir açıklık getirmeye çalışmıştır:

"Biz kadınlar adamların huyunu anlamalı ve yaptıklarına mazeretler bulmalı, hatalarına rağmen katlanmalıyız. Böylece daha önemli bir şeyi sürdürmekten başka bir şey yoktur."(s. 60)

Râşid'in boşanma işlemlerini yapıp onu terk etmesine rağmen onu sevmeye devam etmiş fakat yine de boşandıktan iki yıl sonra Alberto adında biriyle yeni bir evlilik yapmıştır. Yeni evliliğinden Adriyân adını verdikleri bir oğlu olur. Oğlu Adriyân'ın olması ve eski eşi Râşid'den İsa için gönderdiği

paranın kesilmesi sebebiyle Bahreyn'e çalışmaya gider. Bahreyn'den döndüğünde küçük oğlu Adriyân'ın bir ihmal sonrasında zihinsel engelli olduğunu öğrenir ve bir hafta boyunca gözyaşlarına hâkim olamaz.

Cûzefin Kuveyt ve Irak arasında meydana gelen savaşta Râşid'in esir düştüğünü öğrendiğinde ruh hali durağan olur. Artık eskisi kadar güleç biri olamaz. 1897 yılında Makati şehrinde *Forbes Park* bölgesinde zengin bir ailenin yanında hizmetçi olarak işe başlar. Vaktinin çoğunu işte geçirmeye ve geri kalan kısmında ise engelli oğlu Adriyân ile ilgilenmeye devam etmesi, büyük oğlu İsa'nın kafasında annesinin kendisinden uzaklaştığı hissini ortaya çıkarır.

“Annemin benden gitgide uzaklaştığını hissediyordum. Yokluğunda ya işteydi ya da Adriyân'ın özel ihtiyaçlarıyla meşguldü. Ruh hali kötüydü ve sürekli dalgındı. Artık gülümsediğini görmüyordum. Annem çok değişmişti. Ancak ben tüm bunların sebebini anlıyor ve onu kınamıyordum”(s. 102)

Cûzefin, Râşid'in oğlunu bırakmayacağından emin bir şekilde her fırsatta oğlu İsa'yı Kuveyt'e gitmeye hazırlamıştır. *“Annem durmadan babamı, Kuveyt'i ve beni bekleyen hayatı anlatırdı.”*(s. 71) Babasından, onun arkadaşlarından, Kuveyt'ten ve babasının gönderdiği mektup ve fotoğraflardan hep bahsetmiştir. *“Annem bizim cehennemde yaşadığımızı ve Kuveyt'inde hak ettiğim cennet olduğuna ikna etmişti beni.”*(s. 71) Öyle ki oğluna Arapça bazı kelimeler öğretmiş ve günün birinde babası gibi bir Müslüman olacağını düşündüğü içinde dini boyutta onun üzerinde bir etki kurmamıştır. *“Eninde sonunda... Hûzeyh babasının ülkesinde İslam'a dönecek.”*(s. 103) Onun Kuveyt'e döneceğinden o kadar emindir ki kendisini ona bağlamamak için baba evinden ayrılıp yeni eşinin evine yerleşmiştir. İsa'yı baba evinde teyzesi Âydâ ve kızı Mîrlâ ile bırakmıştır.

“Üzgün bir şekilde yüzüme baktı ve “Ben senin için endişeleniyorum. Zamanı geldiğinde hiçbir şeyin babanın ülkesine gitmene engel olmasını istemiyorum.” Dedi. “Anne” diye sözünü kestim. “Hûzeyh!... Uzun zamandır kendimi bunun için hazırlıyorum. Anlıyor musun?” diyerek durdurdu beni. Gözyaşlarıyla boğuştu ve devam etti. “Seni seviyorum Hûzeyh... Seni çok

seviyorum... Ama sen burada yaşamak için yaratılmadın. Sana bağlanmamak için kendimi hazırladım. Sensiz Alberto'nun evine taşındım. Kendimi Adriyân'a adadım seni sevmediğim için değil.” Elinin üst kısmıyla gözyaşlarını sildi ve devam etti. “Aksine sana bağlanmaktan korktum... Seni buradaki evde Âydâ ve Mîrlâ ile bıraktım. Nihayet o vakit geldiğinde gidişinin zorluğu daha hafif olacaktı.”(s. 145)

Râşid eṭ-Ṭârûf

İsa'nın babasıdır. Cûzefin'in Kuveyt'te hizmetçi olarak çalıştığı evin tek oğludur. Nazik ve kibar olması Cûzefin'le iyi geçinmesi sebebiyle Cûzefin platonik olarak Râşid'e âşık olur. Cûzefin'den dört yaş büyüktür. Eğitilmiş ve aynı zamanda genç bir yazar olan Râşid ilk romanını taslak olarak yazmaya başlamış ve bitirmeyi hayal etmiştir. Daha sonra tamamlayamadığı bu romanı kızı Hâvle bitirmeye çalışacaktır. Cûzefin'le sırdaşlık yapıp derdini anlatır, onunla siyaset, edebiyat, sanat gibi konular hakkında konuşurdu. Bir gazetede makaleler yazardı. Fakat eleştirel tutumu ve Kuveyt'te ki sansür yasaları sebebiyle bu makaleler nadiren yayınlanırdı. Cûzefin'le birlikte olabilmek için bir gün yazlık evlerine giderken onunla gizli bir şekilde imam nikâhı ile evlenmiş, amacını elde ettikten sonra yaptığı işten pişman olmuştur. Fakat bu durum açığa çıkınca çocuğu için annesi Ğanîma'nın karşısında dik durmuş ve neticesinde evden kovulmuştur. Annesinin ısrarları, Cûzefin ve oğlu İsa için uğursuz oldukları görüşleri sebebiyle onları Filipinler'e geri göndermiştir.

Cûzefin'i Filipinlere gönderdikten sonra sürekli olarak ona mektuplar atarak oğlunun ihmal edilmemesini rica eder. Vakti zamanı gelince de onu yanına alabileceğini belirtir. Cûzefin'i boşadıktan iki yıl sonra İmân adında bir kızla evlenir ve bu evliliğinden Hâvle adında bir kızı olur. 1990 yılında attığı son mektupta İmân'ın oğlu İsa'yı kabul ettiğini ve Kuveyt'e döndüğü vakit birlikte yaşamalarında sorun olmayacağını belirtir. 1990'da çıkan Kuveyt savaşı sonrasında artık ne bir mektup ne de maddi destek gönderebilmiştir.

Annesi Ğanîma, Râşid'in okulda âşık olduğu kız ile evlenmesine müsaade etmemiştir. Akabinde Cûzefin ile olan ilişki sonrasında bu evliliği

kabul etse bile âşık olduğu kız başka biriyle evlendiği için artık geç olduğunu ve dönüşü olmadığını belirtmiştir.

Velîd ve Ğassân iki yakın arkadaşıdır. Onlarla balığa çıkar, evinde bulunan selamlıkta bir araya gelir ve çeşitli konularda sohbetler ederdi. Seyahat etmeyi seven Râşid güney doğu Asya ülkelerine sıkça gitmiş, Tayland gibi ülkeleri gezmiştir.

Son derece sessiz ve nadiren sesini yükselten bir yapısı olmasına rağmen hiçbir zaman vermiş olduğu kararlardan dönmeyen bir karakter özelliği vardır.

Cûzefin oğlu İsa'ya babasını fotoğraflar aracılığıyla anlatırken onun bol kıyafetler giymiş, beyaz renkli bir şapka takmış, küçük gözleri olan, gür bıyıklı, ince yapılı biri olduğu bilgisi verilir.

Vaktini okuyarak ve yazarak geçiren Râşid, Kuveyt'in İran-Irak savaşında taraf olmasına karşı çıkmış, akabinde meydana gelen olaylarda ölenler için ülkesini sorumlu tutmuştur. Oğlunun doğumundan iki gün sonra Velîd ve Ğassân'ın Tayland'a gitmek için bindiği uçak kaçırılır. Televizyonun karşısında haberleri takip eden Râşid, uçaktan atılan cesetler sonrasında kendini kaybeder. Göğsünü yumruklayarak: *“Onlar öldürmedi... Biz yaptık... Biz yaptık...”*(s. 50) diyerek feryat fiğan hükümeti suçlamaktadır.

Kuweyt savaşında direniş gruplarına katılan Râşid savaşta esir düşer. Uzun bir süre ondan haber alınamaz. Büyükbaba Mendoza'nın cenazesinin beşinci gününde Ğassân telefonda Cûzefin'e onun cesedinin Irak'ta toplu bir mezarda bulunduğunu ve eř-Ŧârûf ailesine teslim edildiğini haber eder. Râşid henüz 29 yaşında ömrünün baharında, oğlu ve eski eşi Cûzefin'e vermiş olduğu sözü yerine getiremeden katledilmiştir. Babasını hiç göremeyen İsa'ya ise ondan geriye sadece fotoğrafları ve annesinin anlattığı anıları kalmıştır. Tabi daha sonra babasının kabrine yaptığı ziyarette onun mezarından bir tutam toprak alacak ve bunu her daim odasında yanında bulunduracaktır.

Âydâ

Âydâ İsa'nın teyzesidir. Babası belli olmayan Mîrlâ adında bir kızı vardır. Kızı ona anne demediği için İsa bu duruma çok içerlenmiş ve ona “*Âydâ Anne*” demeye başlamıştır. Ailesinin zor durumda olması sebebiyle henüz 17 yaşındayken babası tarafından barlarda ve gece kulüplerinde iş bulan bir aracıya teslim edilir. Zamanla para karşılığı bedenini erkeklere satar halde bulur kendini. İsa, teyzesinin bu durumunu anlatırken, insanın bir fiyatının olması gerçeğine değinir. Zamanla yaptığı işten dolayı erkeklerden ve onların paralarından nefret etmeye başlar. Anne ve babası onun ne halde olduğundan ziyade kazandığı parayı hesaba katar. Sadece kız kardeşi Cûzefin onun için endişelenir. Hüzün ve sessizlik içinde bulunduğu duruma alışır. İçki ve marihuana otu kullanma gibi kötü alışkanlıklar edinir. Hayatta hiçbir şeyin onun gözünde bir değeri yoktur. Birkaç defa hamile kalır ancak işine devam edebilsin diye anne babası kürtaja yönlendirir onu.

Yaptığı işten kurtulmanın yolu olarak hamileliği görmeye başlar ve yirmi üç yaşındayken kızı Mîrlâ'ya hamile kalır. Bu durumu kız kardeşi hariç herkesten gizler. Kürtajın mümkün olmadığı bir evrede ailesine söyler ve işten de atılır. Evin geçim kaynağı olan Âydâ para getirmez olunca annesinin sağlık durumu kötüye gider. Mîrlâ'nın doğduğu gün hasta olan annesi vefat eder.

Babasının bitmek bilmeyen hakaretleri, tavırları ve baskılarından yılan Âydâ, kümese girerek elleriyle horozların başlarını koparır. Sonrada babasına dönüp bir sonrakinin onun başı olduğunu söyler. O günden sonra Âydâ babasıyla olan bağına tamamen koparır.

Kız kardeşi Cûzefin'de onunla aynı kaderi paylaşmasın diye daha önce borç alabildikleri bakkala götürür ve onun yönlendirmesiyle Hintli tefecilerden hiç düşünmeden borç para alarak acenteye başvuru yapmasına ve hizmetçi olarak yurtdışına gidebilmesine katkı sağlamıştır. Bu durumda Cûzefin en azından borçlu duruma düşmüştür. Bu onun için ablası gibi aynı kaderi paylaşmaktan daha iyidir.

Âydâ hemen hemen her fırsatta babasına ve erkeklere olan öfkesini dile getirir. “*Babam uzun zaman önce öldü... Biz henüz çocukken... Bugün onun*

cesedini beni on altı yaşındayken attığı çukur gibi karanlık bir çukura atıyorsunuz... Siz gidin... Çocukları da yanınıza alın.”(s. 171) “...Bütün erkekler aşâğılık”(s. 81)

İsa'nın annesi her ne kadar oğlunun günün birinde Müslüman olacağını düşünüp kendi dinleri olan Hristiyanlığı ona öğretmemiş olsa da Âydâ tam aksine İsa'ya bu konuda destek çıkmış ve ona bir haç hediye edip belli aralıklarla kiliseye götürmüştür. İsa'nın yaşantısında bunun etkileri hep var olmuştur.

“2000 yılında on iki yaşına bastım. Dini âdeti yerine getirmek için kiliseyi ziyaret etmek zorunda kaldım. Âydâ annem'in dediği gibi “Cûzefîn! Hûzeyh on iki yaşına girdi.” Âydâ annem devam etti: “Hûzeyh'i kiliseye götürmemiz gerekiyor Cûzefîn.” Adrîyân, Âydâ annemin kilise dediğini işitince kendiliğinden yüzünün önüne haç işareti çıkarttı. Annem:“ Eninde sonunda... Hûzeyh babasının ülkesinde İslam'a dönecek...” ardından şöyle deyerek devam etti: “Bu kadar inancın varsa...” biraz sustu ve “kızın on altı yaşında... Kızının davranışlarını düzelt sonra onu al ve ister kiliseye ister cehenneme götür...” dedi. Âydâ annem tek kelime konuşmadı.(s. 103-104) “Katedralden çıkmadan önce Âydâ annem bana üzerinde haç olan bir kolye hediye etti.”(s. 105)

İsa'nın Hristiyanlığı kendi isteğiyle değil de tamamen teyzesinin arzusu üzerine seçtiği gerçeğidir. Bunu kendisi de açıkça dile getirmektedir:

“Sîng- Ğûan (Seng Guan Temple) tapınağının önünde, taksi durdu. İnmek için niyetlendim. Şoför “Boynunda haç taşıdığını görüyorum... Neden?” diye sordu. Arabanın kapısını açtım ve indim. Gururlu bir şekilde “Bu teyzemin benim için seçtiği bir şey” diye cevap verdim.”(s. 180)

Ğassân

Ğassân, Râşid'in en samimi arkadaşlarından biridir. Orduda görev yapmıştır. Şâirdir. Cûzefîn'le olan telefon görüşmesinde Râşid'e vermiş olduğu sözden bahsederek İsa'nın Kuveyt'e dönmesine yardımcı olur:

“Ğassân bir şâirin sesine benzemeyen kaba bir sesle, belki bir asker sesiyle şöyle diyerek devam etti. “On beş yıl evvel Râşid’in istediği buydu.” Babamın adını duyunca annemin nefes alışı hızlandı. Ğassân devam etti. “Başıma kötü bir şey gelirse diye annemi ona emanet ettim, karşılığında o da başına bir iş gelirse İsa’yı üstlenmemi vasiyet etti” (s. 172)

el-Câbriye (Jabriya) bölgesinde küçük bir evde tek başına yaşamaktadır. Havaalanında İsa’yı karşılamaya gittiğinde üzerinde koyu renkli bir Arap kıyafeti, saçına ve bıyığına ak düşmüş bir vaziyettedir. Başında Kuveytlilerin taktığı siyah banttan yoktur. Bu durum karşısında İsa, onun yaşının tahmin edilmesinin zor olduğunu düşünür. Gözleri o kadar hüznüldür ki, birisi hüznü nasıl bir şey diye soracak olsa İsa’ya “Ğassân’ın yüzü gibi derdim” diye söylenir.

es-Sen‘ûsî, Kuveyt’teki “Bîdûn” meselesini Ğassân aracılığıyla okurlara sunar. İsa ve Ğassân arasında geçen bir konuşmada bu mesele dile getirilir.

Kuweyt’e gelişimden birkaç gün sonra Ğassân’a:

- Efendim. Annemle yaptığınız ilk görüşmenizde ona seyahatinizi engelleyen bir şey olduğunu söylemiştiniz. Garip bir şekilde “İsa! Ğassân söylenmesi zor bir isim değil. Niçin bana efendim diye sesleniyorsun?” Dedi. Biraz sustuktan sonra devam etti.
- Evet, Seyahat edemiyorum. Zira ben Kuveytli değilim...

Annemden Ğassân’la ilgili her şeyi dinlemiş olmama rağmen bir gün bile bana onun Kuveytli olmadığından bahsetmedi. Üstelik insanın Kuveytli olmamasıyla yolculuğa çıkamaması arasında ne gibi bir ilişki olduğunu anlayamadım! Merakla ona sordum:

- Öyleyse sen nerelisin?

Hemen cevap verdi.

- Bîdûn...

Zihnimdeki karışıklıkla ona “Gerçekten mi? Senin Kuveytli olduğunu sanıyordum!” dedim. Şaşkınlığıma rağmen bir cevap vermedi. Devam ettim:

- *Bîdûn... Daha önce bu devleti duymadım.*

Ğassân sessizliğini bozmadı. Her zamanki zevzekliğiyle ona tekrar sordum:

- *Bîdûn körfez ülkelerinden biri mi?*

Öyle bir güldü ki ağlıyormuş gibiydi”(s. 191-192)

Bu diyalogdan sonra Ğassân “Bîdûn” kelimesini “*Milliyeti olmayan, öyle doğan*” olarak tercüme eder. İsa duydukları karşısında bu kelimedenden nefret edercesine anlam veremez bir şekilde kendi kendine çıkarımlarda bulunur.

“Eğer Atlas Okyanusunda doğmuş bir sardalye balığı olsaydı, Atlantik balığı olacaktı. Eğer Amazon ormanlarından birinde kuş olsaydı, Amazon kuşu olacaktı. Hâlbuki Ğassân’ın ataları da kendisi de Kuveyt’te doğmuş. Başka bir toprak tanımamıştı. Askeriyede çalışmış ve ihtilal döneminde vatanını savunmuş olmasına rağmen o bir Bîdûn!”(s. 192-193)

Ğassân, eṭ-Ṭârûf ailesinin en yakın aile dostlarından biridir. Ne var ki onun “*Bîdûn*” olması sebebiyle yaşlı hanım Ğanîma, kızı Hind ile olan gönül ilişkisini öğrenmesine rağmen Ğassân’la evlenmesine müsaade etmemiştir. Çünkü Ğassân gibi en temel haklarından bile mahrum bırakılmış torunlarının olmasını istememektedir. eṭ-Ṭârûf ailesi, İsa’yı Kuveyt’e getirmesinden sonra Ğassân’a karşı cephe almıştır. Onlara göre Ğassân, İsa’yı getirerek onları kaçmak istedikleri bir oyunun içine sürüklemiş ve bu şekilde aileden intikam almaya çalışmıştır.

İsa, Ğassân’ın intikam almak için böyle bir oyun oynadığını kız kardeşi Havle’den işittiğinde onun hakkında yargısız bir infaz gerçekleştirir. Ğassân’dan gelen telefonlara cevap vermez ve bu durumu zihninde kendi kendine sorgulayıp yorumlamaya başlar:

“Düşünmeme engel olan bir sarsıntıyla yatağa oturdum. Üzgün suratlı Ğassân, düşmanca takılmayan yüzüyle alçak bir rol oynamıştı. Yıllarca beklemişti. Filipinlerden dönüşüm için prosedürleri yerine getirmişti. Beni dairesinde ağırlamıştı. Bana iyi muamelede bulunmuştu. Tüm bunlar intikama dair hasta bir arzuyu gerçekleştirmek içindi!”(s. 288)

Havle

Çok bilgili ve Kuveytli olan bu genç kız İsa'nın başka anneden olma kız kardeşidir. Babasının çalışma odasında pek çok kitap okur. Babasının başladığı romanı tamamlamak ve kardeşi İsa'nın aileyle bütünleşmesine yardımcı olmak için aynı safta yer alırken inanç ve umutlarla doludur. Fakat toplumun İsa'ya, Ğassân'a ve diğerlerine karşı göstermiş olduğu insanlık dışı tutumun hükümranlığı altında ezilip kaybolur.

Kuveyt savaşı başladıktan altı ay kadar sonra tam da Kuveyt'in bağımsızlık kazandığı gün dünyaya gelen Havle, babasını hiç görememiştir. İsa'ya göre daha bahtsız bir durumdadır. Çünkü ne adını babası koyabilmiştir ne de öpüp kucığına alabilmiştir. Annesi İmân başka bir adamla evleninceye kadar onunla birlikte yaşlı hanımın evinde kalmıştır. Sonrasında Havle'yi yaşlı hanımın evinde bırakarak yeni eşinin evine taşınmıştır. Ğanîma torununun bir dediğini iki ettirmez, ona kızlarına davrandığından daha iyi davranır. Ona nazar değmesin diye yaşlı hanım her gün elini alınına koyarak dualar eder, sabahları ise okunmuş su içerir.

Havle'ye göre Ğassân hiç görmediği babasının konumundadır. Pek fazla arkadaşı yoktur. En yakın arkadaşı Hind halası, birde sevgili kaplumbağası Azizedir.

İsa onu ilk gördüğünde onun 16 yaşından büyük gösterdiğini, esmer tenli, nispeten İsa'dan uzun, başı türbanlı, sivri ve dikkat çeken bir burnu olduğunu, ince dudaklı, göz alıcı beyaz dişleri olan, alımlı ve gülümseyince çekici gözükken bir kız olarak tasvir eder.

İsa'nın eṭ-Ṭârûfların evine kabul edilmesinde en etkin rolü o üstlenmiştir. Fakat daha sonraki olaylar karşısında bu tutumunu muhafaza edememiştir.

Mendoza

İsa'nın dedesidir. Adı Sîkstû Filîb Mîndûzâ'dır. Hitap edilirken hep soyadı kullanılmıştır. 6 Nisan 1925'te doğmuştur. Borç batağına batmış, açgözlü, kazancını dövüş horozlarına harcayan biridir. Kumar ve bahis oynamak, uyuşturucu kullanmak gibi kötü alışkanlıkları vardır. Huysuz bir

adamdır. Öğlen uykusu uyumayı çok sever. Nadiren de olsa geceleri uyumak dışında kendi evinde olur. Âydâ, Cûzefin ve Pedro adında üç çocuğu vardır. Çocuklarına çok kötü davranır. Öyle ki büyük kızı Âydâ'yı para kazanmak uğruna erkeklere pazarlar. Küçük kızı da aynı kaderi paylaşmamak için Kuveyt'e hizmetçi olarak çalışmaya gider. Karısı onun tüm bu kötü davranışlarının sebebini gençlik yıllarında askerlik yapmış olmasına, zor bir hayat geçirmesine bağlar.

es-Sen'ûsî, İsa'nın ağzından Mendoza'nın ayrıntılı bir şekilde tasvirini gerçekleştirmiştir: *“Kısa boylu esmer bir adamdı. Alnını ve yanaklarını dolduran derin çizgiler vardı. Gözleri neredeyse kalın kaşlarının altında gömülmüştü. Sanki de ciğerleri ağzına geliyormuş gibi devamlı öksürüyordu.”*(s. 107)

“Onun kararmış dudakları ve kahverengi dişlerinin arasındaki boşluklardan sızan tütün kokulu ağzından çıkan ismimden ne kadar da nefret ediyordum.”(s. 106) *“Kırıksık bir ciltle kaplanmış iskelet olmuştu.”*(s. 107)

“Küçük evinde her gün ahşap yatağına uzanıyor, yüzünü kokmuş yastığına daldırıyordu. Vücudunun üstü çıplak olurdu. Ama ben, o zamanlar yaşımın küçük olmasına rağmen profesyonel masaj terapisti gibi çalışarak ve günlük olarak bu rolü yerine getirmekle nitelikli bir deneyim edinmiştim. Mendoza'nın tıpkı yatağı gibi tahta olan kalçasının üzerine otururdum. Elimdeki plastik kutudan sırtının üzerine dökülen sıcak ucuz yağı yayar, sırtının alt kısmına ellerimle bastırır, omurgası boyunca gezdirerek boynuna ulaşınca “Ahh” diye inlerdi dedem. “Bastırmaya devam et” diye emrederdi bana. Cildi yarılacak ve omurgası ortaya çıkacak diye korkuya kapılırdım.” (s. 107)

1966 yılında “Vietnam Savaşı”nda ABD'nin yanında Kuzey Kore'ye karşı olan ittifakta Filipin ordusunda, lojistik ve tıbbi hizmet veren bir birlikte görev yapar. Savaşın sonra ailenin hiç anlamadığı bir şekilde geri döner. Hanımı onun bu hallerini hep savaşa bağlayarak eşini çocuklarına karşı savunur durur. 1973 yılında Amerika'nın bağlamış olduğu küçük bir maaşla ve tahrip olmuş hatıralarla evine döner. Aldığı üç kuruş parayı da dövüş

horozlarına yatırır. Ailenin tek tesellisi ise Mendoza'nın eve her seferinde üç horozla dönmesi olur. Kazanan horoz, kaybeden ve ziyafet olacak horoz ayrıca yeni horoz.

İsa dedesini anlatırken onun birden fazla kişiliği olduğuna vurgu yapar. Öyle ki gerçek kişiliğinin ferementede edilmiş hindistan cevizi sütü "tuba" içtiği akşamlarda ortaya çıktığını söyler. Hatta buna ilaveten diğer kişiliklere bürünme sebebini bu kişiliğini gizlemek istemesine bağlar. İçtiği "tuba"nın etkisini gösterdiği vakit kendi kendine yalnız, zayıf bir adam olduğunu söyler ve ağlar durur.

İsa dedesinin bağımlılıkları yüzünden ailenin sıkıntı çektiğini düşünmektedir. Ayrıca Mendoza'dan nefret etmektedir. Onun Mendoza'dan nefret etmesinin bazı sebepleri vardır.

"Mendoza'nın arazisindeki yeşili sevdiğim kadar Mendoza'dan nefret ediyordum. Arazi bile onun açgözlülüğünden kurtulamadı. Gördüğüm, yapmış olduğu tek güzel şeyi de yerle bir etti. Ama açgözlülüğüne rağmen evvelce bana göre ona bağışlanma dileyen şeyler vardı. Toprağa, ağaçlara, köpeği Vâytî'ye ve horozlara olan ilgisi. Ondaki bu ilgiye saygı duyuyordum. Bu ilgisinin zorluklarına katlanmasa da bu şeylere hepsinin bakımını bana yönelttiği emirlerle ilgisini gösterirdi. Şöyle ki arazideki sevdiğim ağaçların yerini alan o ucube kulenin arazisine dikilmesine onay verdikten sonra tiksindirici alışkanlıkları arasında güzel olarak gördüğüm tek şeyi de yok etmişti."(s. 93)

Mendoza, torunu İsa'dan sürekli bir şeyler istemektedir. Bu bitmeyen istekler bir zaman sonra İsa'nın hayata atılmasına ve Mendoza'nın arazisini terk etmesine sebep olacaktır. Cûzefin'in Adrîyân'ı da alıp kocasının evine taşınmasından sonra İsa'dan başka hiç kimse Mendoza'yı takmamaktadır.

"Hûzeyh... Hûzeyh... Hûzeyh..."

Dedemin ağzında bir günde düzinelerce kez bu isim yankılanırdı. - Gerçek bir ismi arzuladığım halde- ben bana seslenmesin diye sadece dedemin gözünde isimsiz olmayı dilerdim. Ta ki uzun bir süre bana seslenemesin. Seslenişinin arkasında benimle konuşma arzusu yer almıyor. Çünkü

Mendoza'nın adımı tekrarlamasının peşi sıra bir emir gelir. "Horozların kabına su koy... Kümesi temizle... Yemek artıklarını Vâyî'ye götür... Mango ağacına tırman ve mango topla... ya da yağı ısıt ve peşimden gel."(s. 106)

21 Haziran 2005'te 80 yaşında, evinde yalnız başına, kaskatı kesilerek yokluk içinde vefat eder. Hıristiyan geleneklerine göre kilise de bir tören düzenlenir. Geleneklere göre tabutun mevtaya bakan yüzeyine aile bireylerini hatırlatması için mor şeritli isimlikler koyulmuştur. İsa tören bittikten sonra kiliseye geri dönüp kilise kapanmadan önce dua etmek istediğini belirterek görevliden izin almış daha sonra tabutta bulunan isimliklerden kendine ait olanı bulup çıkarmıştır. Tabutu arkasında bırakıp kapıya doğru yaklaştığında ise "*Hûzeyh adında bir torunun olduğunu hatırlayamayacaksın*"(s.168) dedi ve bundan sonra ona "*Hûzeyh... Hûzeyh... Hûzeyh...*" diye seslenemeyeceğini bilmenin vermiş olduğu huzurla orayı terk eder.

Ġanîma

İsa'nın büyükannesidir. Dul bir kadın olan Ġanîma'nın bir oğlu üç kızı vardır. İsa ilk karşılaşmasında onun esmer ve kırışık ciltli, dudakları çok ince öyle ki burnunun altında ince bir çizgi gibi, kalın kaşlı, sivri burunlu, gözleri küçük ve parlak, gözbebeklerinin büyüklüğünden göz akları yok denecek kadar az ve onun keskin bakışları olduğunu söyler. Rüyalarına ve başına gelen her şeyi dikkate alır ve her birinin bir anlamı olduğunu düşünerek yorumlamalar yapar. Yorumlama yapamadığı vakitlerde ise başkalarına yorumlatır. Bir gün kızlarıyla birlikte bir düğüne giderken yolda arabanın lastiği patladığı için düğüne gitmekten vazgeçerek eve geri döner. Sebebi sorulunca da şayet lastik patlamasaydı yol sonunda Azrail'in onların canını alacağını düşündüğüne yorar. Son derece evhamlı olan yaşlı kadın, Cûzefin'in çalışmaya başladığı günde emirinin konvoyunun bombalanması olayını ilişkilendirerek Cûzefin'in uğursuzluk getirdiğine inanmış ve ona kötü muamele etmeye başlamıştır.

Oğlu Râşid'in evin tek erkeği olması sebebiyle onun için çok endişelenmektedir. Hatta bu durumu bir büyüye bağlayarak kötü niyetli bir kadının sihir yapması sebebiyle ailede erkek çocuk kalmadığına inanmaktadır. Oğlunun yaşam tarzını, okuduğu kitapları onaylamaz, delireceğini düşünür.

Râşid'in sevdiği kız aile adlarına uygun olmadığı için evlenmelerine izin vermediği gibi daha sonra Cûzefin'le oynadığı olaylar gün yüzüne çıkınca bu sözünden vazgeçmiştir, fakat bunun artık geri dönüş olmamıştır.

Evde sözü geçen güçlü bir kadın olmasına rağmen aileyi tanıyan insanların ne diyeceğine o kadar çok önem verir ki bu durum yaptığı işleri sınırlandırır. Bu duruma bir türlü anlam veremeyen İsa'ya, arkadaşı Turkî tek cümleyle anlatmaya çalışmıştır:

“Turkî, tıpkı Ğassân gibi gülümseyerek “Kuveyt'te meşhur bir söz vardır: İyi bir ün, servetten daha değerlidir.” Derdi.(s. 368)

Hind

Hind, zengin ve soylu eṭ-Ṭârûf ailesinin Kuveytli kızı ayrıca İsa'nın en küçük halasıdır. Adı, yüz veya iki yüz deve anlamına gelir. Ayrıca zenginliği, ihtişamı, saygınlığı, güzelliği ve sevgiyi işaret eder. Arapların güzelliklerini anımsatan eski köklü bir isimdir. Bu isim romanda aynı anlamı işaret etmektedir. Kardeşi Râşid'in samimi arkadaşı Ğassân ile gönül ilişkisi vardır. Fakat Ğassân'ın bir “Bîdûn” olması sebebiyle evliliğine sıcak bakılmamıştır. Kavuşamadığı aşkı ve ona neden olan “Bîdûn” meselesini gündeme getiren, onlara adil bir şekilde vatandaşlık hakları verilmesini isteyen politik bir aktivist olur. Hind romanda sosyal statünün, geleneklerin ve yasaların kurbanıdır.

Nûriyye

İsa'nın halasıdır. Adı aydınlık, nur, ışıltı gibi anlamlara gelir. Fakat romanda adına zıt bir kişiliği vardır. Nûriyye evlidir. Evlilik çağında iki çocuğu vardır. Giyimine kuşamına çok önem verir. Onun umursadığı tek şey ne pahasına olursa olsun ailesinin itibarını ve çocuklarının geleceğini korumaktır. Bu yüzden tehdit olarak gördüğü İsa'yı karşısına alır ve ülkeyi terk etmesini sağlamak için önce babasına bağlanan maaştan hakkına düşen parayı kestirmiş daha sonrada çalıştığı iş yerinden atılmasını sağlamıştır. Tam umduğu gibide gerçekleşmiştir. Meteliksiz kalan İsa'nın ülkeyi terk etmesi kaçınılmaz olmuştur.

Romanda Nûriyye halasının rolü İsa'yı reddetme ve onu küçüksemeye sınırlı kalmamıştır. Onun aile mirasında hakkı olmadığını ve bir akrabalık bağının söz konusu olamayacağını iddia ederek İsa'nın gayri meşru bir çocuk olduğunu bu yüzden eṭ-Ṭârûf soyadını kullanmasının doğru olmadığını İsa'ya izah eder ve annesinin soyadı olan Mendoza adını kullanması gerektiğini belirtir. Bunları İsa'nın yüzüne teker teker çarptığı sırada, İsa annesinin vermiş olduğu evrak çantasından önce anne ve babasının resmi evlilik belgelerini çıkararak savunma yapar. Halası Avatîf'de ilk başlarda kardeşini desteklese bile daha sonra İsa'nın evrak çantasından çıkarmış olduğu dini nikâh belgesiyle sarsılarak İsa'nın, kardeşleri Raşid'in oğlu olduğunu kabul eder. Nitekim onlara göre Raşid ve Cûzefin resmiyette evli olsalar bile evlenmeden önce zina yoluyla hamile kaldığını düşündükleri için sert bir şekilde reddetmeye devam etmişlerdir. Sonraları Avatîf yaptığına pişman olmuşsa da kardeşi Nûriyye'den çekindiği gerekçesiyle yeğenine destek çıkamamıştır.

Avâtîf

İsa'nın en büyük halasıdır. Onun adı, kişiyi yöneten duygulara ve diğer kişilere bağlı olan duygulara işaret eder. Romandaki karakteri adının anlamıyla uyum içerisindedir. Duygularından çok etkilenen evli bir kadındır. Siyah çarşaf giyer ve makyaj yapmaz. İsa onun Hâvle ve Hind kadar güzel olmasa da hoş bir yüzü olduğunu, sürekli güleç ve cana yakın biri olduğu görüşündedir. Allah'tan çokça korktuğunu dile getiren, dinini yaşamaya çalışan biridir. Kardeşi Nûriyye'nin etkisiyle İsa'ya karşı cephe almıştır. Daha sonra erkek kardeşi Râşid'in Cûzefin'le başta dini nikâhla evlenmiş olduğunu öğrenince yaptıklarına bin pişman olarak İsa'nın yeğeni olduğunu kabul eder. Kocasını ve Nûriyye'den çekindiği için İsa'ya destek çıkmada zayıf bir tutum sergiler.

Çılgınlar (Miş'el, Turkî, Câbir, Mehdî, Abdullah)

İsa'nın Bûrâkây çılgınları diye tanımladığı arkadaş topluluğudur. Hepsisi Kuveytlidir ve Müslümandır. Her yaz turizm ve eğlence için seyahat ederler. Çılgın kelimesi Körfez ülkelerinde çok yaygın kullanılan bir kelimedir. Bûrâkây çılgınları birbirlerinden farklı karakterlere sahiptirler. Abdullah isminden müsemma olduğu gibi ibadet eden bir kişiliğe sahiptir. Sünni

mezhebe tabidir. Dini vecibelerde diğerklerine göre daha hassastır. Giyim kuşanı öteki arkadaşlarına göre daha sadedir. Sıklıkla arkadaşları Mehdî ile tutarlıdır. Câbir, İsa için elinden geleni yapmış olmasına rağmen açığa çıkması istenmeyen sırrı yani İsa'nın yaşlı hanımın torunu olduğu bilgisini öğrenince annesi Ummu Câbir'e yani yaşlı hanımın komşusuna durumu arz ederek İsa'yı zor durumda bırakmıştır. Nitekim İsa'da bu bilgiyi onlarla paylaşınca Câbir'in ağzını tutması hususunda bir talepte bulunmadığı için onu suçlamamaktadır. Miş'el sosyal sınıflandırmayı kabul etmez. Büyük aileler yalnızca zenginlikleriyle ölçülebilir ve onun ailesi sosyal olarak da çok zengindir. Aynı zamanda grupta tek içki için kişidir. Câbir ve Turkî'nin aileleri tıpkı et-Ṭârûf ailesi gibi köklü ve saygın ailelerdir.

Bu grup bir araya geldiğinde Kuveyt'te meşhur olan ve yalnızca altı kişiyle oynanabilen kart oyunu "koutbo sitta" oynar ya da maç izler yahut playstation oynarlardı. İsa bu grupta İngilizcesi iyi olan Miş'el, Câbir ve Abdullah'la daha iyi anlaşabildiğini İngilizceleri kötü olduğu için Mehdi ve Turkî hakkında fazla şey öğrenemediğini değinmiştir. Ayrıca İsa, yazdığı kitabı bu arkadaş grubuna şu sözlerle ithaf etmiştir: *"Başka çılınlara benzemeyen çılınlara... Sadece kendilerine benzeyen çılınlara... Miş'el, Turkî, Câbir, Abdullah ve Mehdi. Yalnızca onlara..."*

İbrahim Selâm

Otuzlu yaşlarında genç bir Filipinli olan İbrahim, uzun süredir Kuveyt'te yaşamaktadır. Dini enstitüde ders almıştır. İslam'a davet faaliyetlerinin yanı sıra Filipinler büyükelçiliğinde tercüman olarak çalışmaktadır. Ayrıca Filipinlerdeki bazı gazeteler için muhabirlik yapmaktadır.

İbrahim'in romandaki en önemli rolü kahramanımız İsa'ya İslam'ı ve Hz. Muhammed (s.a.v)'in hayatını tanıtmasıdır. Fakat İsa ile olan diyalogundan hareketle tevhidi ispat etmek için kullandığı mantıksal bakış açısı İbrahim'in İslam'a davetteki zayıflığını ortaya koymaktadır.

"Kur'an-ı koyduğu çekmecedeki katlanmış bir kâğıt çıkardı ve "Sana bir mucize göstereceğim" dedi. Bu tarz şeylere inanmamama rağmen tüylerim ürperdi. O kadar istekliydi ki bende yeni şeyler görmek adına onu dinledim.

- Yaklaşık iki yıl önce 2004 yılının aralık ayında oldu.

Felaket resminin kafamda canlanmasından sonra onun sözünü keserek “Tsunami dalgaları Doğu Asya’da bulunan birkaç ülkeyi vurdu” dedim. Başını salladı ve “Bu doğru kardeşim” dedi. Katlanmış kâğıdını açarak sözüne devam etti.

- Dalgalar bir adayı vurdu... Bölgenin tamamını yok etti ve geriye...

Söylemek istediği şeyi elindeki kâğıtla tamamlamak için cümlesini yarım bıraktı. Kâğıtta harabelerin arasında dimdik ayakta duran beyaz caminin renkli büyük bir resmi vardı. Üzerimdeki şaşkınlıkla ona “Mucize nerede?” diye sordum. İbrahim cevap verdi:

- Bak!... Caminin etrafındaki evlerden eser yok. Dalgalar her şeyi götürmüş. Dimdik duran camiden başkası kalmamış!

Diken diken olan tüylerimin yerine hayal kırıklığı kapladı.”(s. 297-298)

Pedro

Cûzefin ve Âydâ'nın erkek kardeşi yani ana kahraman İsa'nın dayısıdır. Evli ve üç çocuk babasıdır. Mendoza ailesinin tek erkek çocuğudur. Sürekli iş aradığı, evde olup bitenlerden uzak durduğu sebebiyle babalarının sömüreceği bir evlat olmamıştır. Bu yüzden kız kardeşleri hep çalışmak zorunda kalmıştır. Bir müddet sonra Cûzefin'in de katkısıyla Mendoza'nın arazisinde kendisine bir ev yapıp, ikinci el bir araba satın alır. Bu vesileyle farklı firmalar için taşımacılık işleri yapan günlük yevmiyeli bir kamyon şoförü olur. Pedro aileye yarar sağlamamış olsa da kahramanımız İsa'ya bir faydası dokunmuştur. O, iş arayacağı ve çalışacağı aynı zamanda okulu bırakacağını belirterek annesini karşısına alan İsa'ya destek çıkararak ona bir miktar para ve bir cep telefonu vererek ve bir iş bularak katkı sağlamıştır. İş hayatına atılan İsa'ya şu sözlerle nasihat ettiğini görürüz:

“Dinle Hûzeyh. Ben dahi nasihate ihtiyaç duyduğum için nasihat etmekten hoşlanmam... Ama... İş hayatında zorlukların üstesinden gelmek için patronla ilişkilerini, hayatın zorluklarının üstesinden gelmek için de Rabbinle olan ilişkilerini iyi tut”(s. 132)

Çeng

İsa'nın muz satıcısı olduğu sırada tanıştığı Çin kökenli Budist arkadaşıdır. Yılların ve elementlerin kişiler üzerinde etkisi olduğuna inanan Çeng, Çin takvimine göre 4683 kaplan yılında doğmuştur. İsa ile tanıştığında on sekiz yaşındadır. Henüz on altı yaşında olan İsa'yla odasını paylaşmıştır. Çin astrolojisine olan inancı sebebiyle fazla düşünmeye gerek duymadan sadece ateş, su, tahta, metal gibi elementlere bakıp hızlıca karar veren bir yapısı vardır. Çin mahallesine yakın bir sokakta, eski bir binanın ikinci katında oturuyordu. Odasının penceresi Sîng-Gûan (*Seng Guan Temple*) tapınağına bakmaktadır. İsa'yı evine kabul etmesinin iki sebebi vardır. Bunlardan ilki Çin takvimine göre yaptığı hesapla karakter yapılarının anlaşabileceği kanısı, ikincisi ise evinde kendisinden başka bir ses duyma ihtiyacıdır. Çinlilere ait bir çalgı aleti olan *Guzheng*'i çok iyi çalmaktadır.

Înâng Çûlîng (Çûlîng Ana)

Mendoza'nın arazisinde tek başına yaşayan yaşlı bir kadındır. Saygıdan dolayı Filipin dilinde înâng yani "Ana" denmektedir. Evden dışarı pek çıkmamaktadır. Günlük olarak komşular kapısının önüne yemek bırakır. Evini Cûzefîn ve bazı zamanlarda da Âydâ temizlemektedir. Sırtı kambur, tüy şeklinde bıyıkları, az bir miktar saçının olması ve kafasının yara bere ile kaplı olması sebebiyle civarda ki çocuklar onun cadı olduğu düşünmektedir.

Mendoza'nın ölümünden bir hafta sonra ölür. Onun vefatından sonra İsa bu kişinin dedesi Mendoza'nın annesi olduğunu öğrenir. Yani İsa'nın büyükannesidir. Bir gün kapısına bırakılan yemeklerin hiç ellenmediğini fark eden komşular yaşlı kadının hasta olduğunu düşünürler. Âydâ'nın kontrol etmesi sonucu öldüğü anlaşılır.

Mâriyâ

Mîrlâ'nın en yakın arkadaşıdır. İsa, Mîrlâ'nın kolunda olan MM dövmesinin anlamını Mîrlâ ve Mâriyâ olarak yorumlamıştır. Tuhaf bir yapısı vardır. Ayrıca ev ahalisinin ona karşı olan hisleri olumlu değildir. Mîrlâ annesiyle sürekli olarak bu arkadaşı yüzünden tartışmaktadır. Kızın sürekli

olarak Mîrlâ'nın evine gelip gitmesi hoş karşılanmamaktadır. Kısa saçlı, bol giysiler giyen, garip yürüyüşlü biridir. İsa'nın bu kızdan nefret etmesinin sebebi Mîrlâ'yı eline almış olması ve Mîrlâ'nın artık sürekli olarak onunla vakit geçirmesi gerçeğidir. Öyle ki, Mîrlâ bu arkadaşıyla görüşebilmek için odasına telefon hattı bile çekirmiştir. Motosikleti vardır ve sürekli olarak Mîrlâ ile bir yerlere giderler. Annesi uyuşturucu aldığı gerekçesiyle Mîrlâ'ya hakaretler savurduğu gün o arkadaşı Mâriyâ'dan destek alarak evi terk etmiştir.

Adriyân

İsa'nın üvey olan küçük erkek kardeşidir. Tombul, yanakları dolgun, düz burunlu, küçük gözleri olan şirin bir çocuktur. Anneleri Bahreyn'e çalışmaya gittiği bir zamanda onu Âydâ'ya emanet etmiştir. Bir gün Âydâ henüz beş yaşında olan İsa'nın yanına onu bırakarak bazı işleri halletmeye gider. İsa bir buçuk yaşında olan kardeşine göz kulak olamaz ve küçük Âdriyân, Mendoza'nın arazisinde bulunan su kanalına düşer. Pedro onu oradan çıkarır ve suni solunum ve kalp masajı yapar. Bu olaydan sonra haftalarca hastanede komada kalan Adriyân düzelmesine rağmen nefessiz kaldığı için beyinde hasar oluşmuştur. İsa suçluluk psikolojisiyle bu anıyı hiçbir zaman unutmaz. Çünkü Adriyân ile birlikte büyümekte sürekli onu karşısında görmektedir. Annesinin dediği gibi yaşadığı her şeyin bir sebebi olduğunu söyleyerek kendini avutmaya çalışır. Fakat artık küçük kardeşi zihinsel engelli bir birey olmuştur.

Velîd

Kahramanın babası Raşid'in samimi arkadaşlarından biridir. Cûzefin oğlu İsa'ya onu tanıtmak için gösterdiği fotoğraflardan hareketle çocuksu bir yüzü olduğunu ve Raşid'den genç ve neşeli gözüktüğünü belirtmektedir. Onunla ilgili tüm bilgileri Cûzefin'in hatıraları vasıtasıyla sunulmaktadır. Deli dolu bir kişiliği olduğunu, yarış otomobillerini ve motosikletleri sevdiğini, cesur, pervasız ve tartışmacı bir yönü olduğundan bahsedilir. Uçak korkusu olmasına rağmen seyahat etmeyi seven Velîd, 5 Nisan 1988 günü yani İsa doğduktan iki gün sonra Tayland'a Ğassân'la gitmek üzereyken bindikleri, bir grup tarafından kaçırılan uçakta can verir. Romanda ya uçak korkusu yüzünden

ya da uçaktan aşağı atılan rehinelere biri olarak can vermiş olduğu belirtilmemiştir.

Alberto

Cûzefîn'in Raşid'le boşandıktan iki yıl sonra evlendiği ikinci eşidir. Cûzefîn'den on yaş büyüktür. Bir ticaret gemisinde çalışmaktadır. Sekiz ay boyunca denizlerde. Geri kalan dört ayı ise Mendoza'nın arazisinin yakınında bulunan evinde geçirmektedir. Cûzefîn onunla güzel bir hayat sürmektedir. Oğlu Adrîyân'ın zihinsel engelli olduğunu öğrendiğinde üzüntüsünden dört ay boyunca eve uğramayarak barlarda kendini teselli etmeye çalışır.

Tüm bunlara ek olarak es-Sen'ûsî, romanda anlatıcı rolünü verdiği İsa'nın zengin hayal gücüyle bazı karakterleri, karakter yapılarına göre hayvanlarla ilişkilendirerek anlatıma farklı bir renk katmayı başarmıştır.

"Ğassân onaylarcasına başını sallıyordu. Hind halam gergindi. Bir bacağını öteki bacağının üstüne atmış sallıyordu ve sakince konuşuyordu... Yunus balığı safça gülümsüyordu... Köpek balığı sinirli bir şekilde konuşuyordu... Yaşlı Moğol kartalı başıyla yaptığı bir işaretle herkesi susturdu. O sırada fare yani ben, ismi Havle olan uysal kuşun merhametli bakışları hariç etrafta dönen hiçbir şeyi anlamayarak şaşkın bakışlarla dilsiz kalmıştım."(s. 221)

Diğer Karakterler

Sâku'l-Bâmbû romanında bahsi geçen karakterler dışında olay örgüsüne dâhil olan bazı silik karakterlerde vardır. Bunların romanda detaylı bir rol üstlenmezler. Bazılarının tasviri dahi yapılmış olmasına rağmen sadece kurgu dâhilinde küçük roller üstlenen karakterlerdir. Bunlar: İnânğ Çûlîng (Çûlîng Ana), Mâriyâ, Velîd, Râcû, Bâbû, Lûzvimîndâ, Lahşîmâ, İfugao kabilesi, Havle'nin annesi Raşid'in boşandıktan sonra evlendiği kişi, onu çok seven ayrıca okumayı seven ve onun yazılarını takip eden İmân isimli eşi, gemide çalışan ve Cûzefîn'in ikinci eşi olan Alberto, İsmail Fehd İsmail, vb. Buna ek

olarak Mendoza'nın köpeği Vâytî, Hıvle'nin kaplumbağası Azize, İsa'nın kaplumbağası İnânğ Çûlîng.

Ayrıca Raşid'in amcası Şahin, Cûzefin'e Haliç devletlerine işçi aradıkları haberini getiren komşusu, Kuveyt'e gidebilmek için borç almaya gittiği bakkal, bakkalın aracı olduğu Mûmbâyî (*Hintli tefeciler*), Nûriyye'nin İsa isimli oğlu, kahramanın halalarının kocaları Faysal ve Ahmet, İsa ile İbrahim camide görüşürken muhabbete dâhil olan yaşlı adam, İsa fast food dükkânında çalışırken peşine düşen kır saçlı adam, cadde de dolaştığı sırada arabadan inip kendini polis olarak tanıtip cüzdanını boşaltan adam, kimliğini yanında taşımadığı gerekçesiyle nezarete atıldığı vakit ona telkinde bulunan genç kadın, Kuveyt'e girişi sırasında onu azarlayan ve ona yardımcı olan pasaport memurları vd. kurgu dâhilinde olması gereken silik karakterler olarak ortaya çıkmaktadır.

3.7. ROMANA DAİR DİKKATLER, ELEŞTİRİLER

Saku'l- Bâmbû romanı arzu edilen insan yaşamını konu alır. İsa'ya isim, vatan ve din hususunda aidiyet veren bir yaşamı. Fakat İsa bunlardan yoksun bırakılmıştır. Bu durum karışıklığa, tefrikaya ve yalnızlığa sebep olmaktadır. İsa kafa karışıklığını şu sözleriyle açıklamaya çalışmaktadır:

“Bir ev sineğinin yumurtasından çıksaydım... Evde kargaşa çıkarır, on gün sonra yaşlanır ve en fazla iki hafta sonrada ölüme boyun eğdim. Eğer bir şey olsaydım... Belli herhangi bir şey olabilirdim. Eğer... Eğer... Eğer... Zihnimin içinde bulunduğu bu durum da nedir?”(s. 65)

İsa'nın arzuladığı aidiyet duygusunun romanın sonunda beklendiği gibi sonuçlanmadığı dikkat çekmektedir. İsa onu çevreleyen duyguların herhangi birinden sıyrılamaz. İki kimliğe sahip olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. İsa Kuveyt, Filipinler maçını izlerken her iki takımın milli marşı okunduğu esnada ürpermiş maç sonucunun berabere bitmesinin onu memnun edecek sonuç olduğunu, taraf tutmak istemediğine, böylece tarafsızlığını koruyabileceğine değinmiştir. Bu durum bile onun hala ikilemde kaldığının bir göstergesidir.

Romanın üç esas üzerine kurulu olduğunu söylenebilir. Bunlardan ilki ana kahramanın isim, kimlik ve aidiyet kargaşası, ikincisi vaka boyunca bağ kurma ve bağlanma çabaları, üçüncüsü ise tüm bunları elde etmek için göstermiş olduğu mücadele ruhudur.

İsa Filipinlerdeyken Mendoza'nın zorbalığına, Kuveyt'te de Nûriyye'nin zorbalığına kurban gitmiştir. Bu iki karakter de görüş olarak İsa'nın gayri meşru çocuk olduğunu her fırsatta dile getirmeyi ihmal etmemişlerdir. İsa'nın Filipinlere dönmesinde ki en büyük etkenlerden biri Mîrlâ'ya olan aşkı, bir diğeri ise doğaya olan tutkusudur. Yani halalarının yapmış olduğu baskıdan ziyade kendi seçimini dikkate alarak sevdiği şeylerin fazla olduğu doğup büyüdüğü hem de başkaları tarafından kabul görüp sevildiği bir yerde yaşamayı tercih ettiği için Filipinlere yerleşmiştir denilebilir.

İsa'yı hor görüp kabullenmeyen kişiler halası Nûriyye ile sınırlı değildir. eṭ-Ṭârûf ailesi gibi ailelerin kalıplaşmış bakış açılarının da bunda çok etkisi olmuştur. Bu aileler diğer milletlerden olan özellikle bu ailelere hizmet eden işçi sınıfı kişilere hor davranmakta ve yok saymaktadır. Cûzefîn'in bir hizmetçi olması ailenin statüsünü sarsacağı için kabul etmek istemezler ya da Raşid'in okul arkadaşıyla evlenmek istediği zaman kızın Kuveytli olmasına rağmen aile seviyeleri eşit olmadığı için kabul etmedikleri bir görüş hâkimdir. İsa ve kız kardeşi Ḥavle arasında geçen bir konuşmada bu meseleye şu şekilde parmak basılmıştır:

“Şayet şey olarak isimlendirdiğimiz ailelerden birinin üyesi olsaydık” deyip duraksadı. Belki de alt tabaka diyecekti. “Sıradan aileler” diyerek devam etti. “Halam Hind çoktan Ğassân'ın eşi olmuştu. Kimse aile adımıza zarar vermeye ya da alay konusu etmeye cüret edemezdi. eṭ-Ṭârûfların kızı bir Bidûn ile evleniyor! Bu Bidûn eṭ-Ṭârûf ailesiyle aynı soydan geliyor olsa bile! Eğer başka herhangi bir ailenin ferdi olsaydık... Sıradan bir ailenin... Sende şimdi bizimle yaşıyor olurdun.”(s. 348)

Adını, dinini, ülkesini aramak için çıkmış olduğu bu yolda kahramanımız İsa'ya yardımcı olan bazı karakterler vardır. Bu kişilere ve İsa'ya ne gibi bir katkı sağladıklarına değinmek gerekir. Kahramana yardımcı olan ilk kişi

annesidir. Ona günün birinde babasının ülkesi olan Kuveyt'e dönebileceğinden sürekli bahsederek, bazı Arapça kelimeler öğretmiş, kahramana karşılaşılabileceği şeyler hakkında temel bilgiler vererek onu hem duygusal olarak hem de psikolojik olarak hazırlamıştır. Bunu da genellikle resimler yoluyla desteklemiş, hatıralarını anlatarak da süslemiştir. Bir diğer kişi dayısı Pedro'dur. İsa'nın hayata atılmasında ilk desteği o sağlamıştır. Nitekim annesi oğlunun okumasını tercih etse de, İsa okulu bırakıp bir iş bulma konusunda ciddi olunca, ona iş bulup bir miktar parayla telefon veren kişi dayısı olmuştur. Romanda her şey bir sebep sonuç ilişkisi üzerine kuruludur. İsa'ya bulduğu bu iş yani muz satıcılığı evden ilk çıkış kapısı olma niteliği taşımaktadır. Aynı zamanda bu işte tanışmış olduğu "Çênğ" isimli dostu İsa'ya daha sonra büyükanne Ğanîma ile yakınlaşmasını sağlayacak olan masaj işini bulmasında yardımcı olacaktır. Bunun yanı sıra da İsa'ya din konusunda "Buda" ile ilgili bilgiler vererek, Budizm'i tanımasını sağlamıştır. Bu işe başladıktan sonra edindiği müşterilerden birinin aracılığıyla da Bûrâkây'da ki işini ve daha sonra ömür boyu sürecek samimi dostluklar kuracağı "Çılgın Kuveytliler" ile tanışmasına yardımcı olmuştur. Kız kardeşi Hıvle ise onun eř-Ŧârûfların evine kabul edilmesinde en büyük etken olmuştur.

"...Büyükannem, Hıvle'nin yakarışlarına boyun eğdi. Hıvle ilk görüşmemizde bana "Evimize girmene müsaade etmesi için Ğanîma anneye ısrar etmemin sebebini bilmiyorum... Meraktan mı yoksa aniden hayatımda beliren yeni bir erkek kardeşi tanıma heyecanımla mutluluğu muydu?" deyivermişti"(s. 215)

Ğassân samimi dostu Raşid'e vermiş olduğu sözü yerine getirebilmek için İsa'ya Kuveyt'e dönmesinde ve eř-Ŧârûfların evine girmesinde yardımcı olan bir diğer kişidir. İsa'nın Kuveyt ile ilgili detaylı bilgi edinmesi Ğassân aracılığıyla gerçekleşmiştir. Milli bayramlardan cenaze törenlerine kadar pek çok şey tecrübe edinmesine yardımcı olmuştur.

İsa'ya dolaylı yoldan yardımcı olan bir başka özellik ise sesinin babasınıninkine benzemesidir. Bu özellik büyükanne Ğanîma'nın kalbine girmesinde ayrı bir rol oynamıştır.

Halası Hind, resmi işlemlerde ve İsa'nın ihtiyaç duyduğu bazı durumlarda yardımcı olabilmişse de eṭ-Ṭârûf ailesinin görüşü karşısında çabaları sonuçsuz kalmıştır.

Romanda dikkat çekici bir nokta ise José/İsa'nın davasına benzer üç vakanın daha olay örgüsünde yer almasıdır. Bunlardan ilki José'nin büyükbabası Mendoza, bir diğeri teyzesi Âydâ'nın kızı Mîrlâ öteki ise José'nin başka anneden olma kız kardeşi Hâvle'dir. Hepsinin ortak yanı babalarının olmayışıdır. Bunlardan ikisinin yani Mendoza ve Mîrlâ'nın babaları belli değilken, İsa ve kız kardeşinin babaları belli olmasına rağmen babasız büyüdükleri gerçeğidir. Bir röportajında yazara anlatıcının bunlardan birinin olması hususunda bir soru yöneltildiğinde, José'nin okuyucuya daha yakın ve açık bir anlatıcı olduğundan ve romanın karışık gözüken yerleri dışında başka karakterlere fazlaca yer vermediği ve acısını dile getirebilecek çok alanı olduğundan bahsetmiştir.¹⁴²

Saḳu'l-Bâmbû romanında kahramanımız İsa'nın adını, dinini ve ülkesini ararken bazı kanaat önderleri hakkında bilgiler edindiğini görmekteyiz. Bu kişiler dolaylı yoldan İsa'nın üzerinde etkili olmuştur. es-Sen'ûsî romanda bu kişileri olay örgüsüne dahil ederek konudan uzaklaştırmadan ustaca içeriğe bir zenginlik katmıştır. Bu kişiler; Hz. Muhammed (s.a.v), Hz. İsa (a.s), Buda, Hûseyh Rîzâl, Lapu Lapu'dur. Romanın içeriğinde pek çok farklı kültürel bilgilerin yer almış olması içeriğin çok zengin olduğunun bir işaretidir.

Dini arayışını sürdüren İsa, arkadaşı İbrahim Selâm'dan Hz. Muhammed (s.a.v) hakkında bilgiler edinmek istediğini söyler. Buna karşılıklı kendisinin Hz. İsa ile ilgili bilgiler vereceğini belirtir. Hak dinine ulaşması için İbrahim'in ilgi göstermesi, er-Risâle (Çağrı) filmi, er-Rahîku'l-Mahtûm "The Sealed Nectar (Mühürlü Nektar)" kitabı İsa'nın İslamiyet'i sevmesinin en önemli sebepleri arasındadır.

Romanın bazı ana başlıklarında "İsa Doğmadan Önce, İsa Doğduktan Sonra" gibi terimler kullanılması, kitabı okumak için niyetlenenler tarafından

¹⁴² Ṭâmî es-Semîrî, er-Rîyâd, er-Rivâi's-Sen'ûsî el-Fâ'iz bi'Câizeti'l-Bûker li'Sekâfeti'l-Yevm, 2013, Erişim (26 Mayıs 2019), <http://www.alriyadh.com/860259#>

bu bölümlerin İsa Peygamber ile ilgili olduğu fikrine kapılabilir. es-Sen‘ûsî, İsa peygamber ve kahraman İsa arasında bazı çağrışımlar uyandıracak bilgiler kullanmıştır. İsa Peygamberin kavminde dışlanması ile kahraman İsa'nın ailesi tarafından dışlanması gibi.

es-Sen‘ûsî, Budizm'in kurucusu Buda ile İsa arasında da benzerlikler yaratan bir bağ kurmuştur. Bu benzerlikler doğada meditasyon yapmak, insanlara hoşgörülü davranmak, mutluluk için fedakarlık etmektir. Romanın ana kahramanı İsa doğayla içli dışlı olmayı ve dedesi Mendoza'nın arazisinde bir ağacın altında uzun uzun oturmayı çok sevdiğinden dolayı teyzesi Âydâ'nın onunla “*Buda hazretleri de dönmüş*”(s. 94) diye alay ettiğinden bahseder. Ayrıca İsa, kız kardeşi Havle'yi zor durumda bırakmamak için önce evden sonrada Kuveyt'ten ayrılarak fedakârlık etmiştir. Bunun yanı sıra her ne kadar bazı durumlar karşısında öfkelense de bunu açığa vurmuyarak sakinliğini korumuştur. Tıpkı Mendoza'nın bitmek bilmez istekleri karşısında veya teyzelerinin hakaretlerine maruz kaldığı sırada ortaya çıkan öfkesine rağmen hoş görülü davranmaya devam etmesi bunlara bir örnektir.

Kuşkusuz İsa'nın en çok etkilendiği kişi Filipinli kanaat önderi Hûseyh Rîzâl'dir. Kahraman-anlatıcı rolü verilen kahramanımız ve dahi kitabın İsa ya da José Mendoza tarafından yazıldığı dikkate alındığında bölüm başlıklarının her birinde Rîzâl'in sözlerine yer verildiği aşikârdır. Öyle ki Rîzâl'den alıntı yapılan her bir sözü bölüm içeriği hakkında kısa ve net bilgiler veren türdendir. Romanda özellikle Mîrlâ ve başkahraman İsa sürekli Rîzâl'den alıntılar yaparak olay örgüsü içerisinde bir döngü kurmaktadır.

İslam'la ilgili bilgiler edindiği sırada İsa'nın karşılaştığı bir diğer kişi ise Müslüman Sultan Lapu Lapu'dur. Romanda Lapu Lapu, İsa tarafından bazı gruplarla kıyaslanarak İslamiyet'i sorgulamıştır. es-Sen‘ûsî bu anlatım yöntemiyle İslamiyet'in doğru anlaşılmasına ve insanları bu hususta düşünmeye sevk etmiştir.

“İslam hangisiydi? er-Risâle (çağrı) filminde gördüğüm müydü yoksa film yönetmeninin hayatına son veren şey miydi? Mâketân'ın Sultanı Lapu-

Lapu'nun İslamı mıydı? Yoksa Mindanâu'daki Ebû Sayyâf grubunun İslam'ı mıydı?" (s. 273)

es-Sen'ûsî romanda net tarihlere, gerçek mekanlara ve gerçek kişilere bolca yer vermiştir. Bunlardan biri ise Kuveytli meşhur yazar İsmail Fehd İsmail'dir. Cûzefîn'in Raşid'den haber alabilmek için her kapıyı çaldığı bir sırada karşılaşırız onunla. Romanda sunulan bilgiyle tutarlı olarak İsmail Fehd İsmail, Kuveyt işgal edildikten bir süre sonra Filipinlere yerleştiği ve burada bazı romanlarını yazdığı gerçeğidir. Yazarımız es-Sen'ûsî bu bilgi çerçevesinde Cûzefîn, İsa ve Fehd İsmail'i bir araya getirir. Fehd İsmail ve Cûzefîn arasında Raşid ile ilgili bir diyalog geçer. Bu diyaloglar, kişiler, zaman ve mekân uyumu romanın gerçek bir hikâyeden uyarlandığı görüşüne katkı sağlamıştır. Ayrıca romanın iç kapağında İsmail Fehd İsmail'in bir sözüne yer verilerek açılış yapılmıştır.

Romanın tüm bu geniş şahıs kadrosuna rağmen odak nokta İsa'dır. Anlatma ve yorumlama işlevi rolü ona verilmiştir. Bazı kısımlarda başka karakterlere kişisel bir rol oynama fırsatı verilse de bunlar İsa'nın inandığının dışına ya da yorumlamalarının dışına çıkamaz. Yazar- anlatıcı rolünde olsa bile bazı şeylerin neden yapıldığı hakkında bilgisi olmadığına da değinerek romana bir kısım gerçeklikler katılmıştır. Mesela Havle ile geçen bir konuşmasında onun duraksadığını söylemek istediği şeyin ne olduğunu bilmediğine değinerek ancak yorumlama yapabilmıştır.

"Şayet şey olarak isimlendirdiğimiz ailelerden birinin üyesi olsaydık" deyip duraksadı. Belki de alt tabaka diyecekti. "Sıradan aileler" diyerek devam etti"(s. 348)

es-Sen'ûsî'nin romana adını verdiği "Sâku'l-Bâmbû" İsa'nın içinde bulunduğu durumdan kurtulabileceğini düşündüğü ve ilham alarak olumlu duyulan beslemesini sembolize eden bir bitkidir. Bu bitki dünyanın birçok yerinde ve birçok ortamda yaşama özelliğine sahiptir. Birçok rengi ve çeşidi vardır. Toprak ya da güneş olmadan uzun yıllar yaşayabilir. Hatta cam bir vazoda ev süsü olarak kullanılabilir. Çin kültüründe bereket ve zenginlik getirdiğine inanılır. Romanda sıkça kullanılmıştır. Kimi zaman Mendoza'nın

arazisini çevreleyen bir çit olarak, kimi zaman yaşlı kadın Ğanîma'nın evini süsleyen bir süs olarak, kimi zamanda İsa'nın tıpkı bu bitki gibi kök salabileceği hayallerinin ilham kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Romanda bambu sapının etkin bir rolü vardır. Bu rol bulunduğu ortama uyum sağlaması ve çevre şartlarına adapte olmasıyla ilişkilidir. Yabancılık veya gariplik hissetmez. İnsani duyguları olmasa bile her koşula uyum sağlaması sebebiyle İsa'nın kendisine örnek aldığı bir semboldür.

“Bir yere ait olmayan bambu bitkisi gibi olsaydım. Onun sapından bir parça koparır, kökü olmadan, herhangi bir toprağa ekeriz. Çok geçmeden yeni kökleri, yeni bir toprakta, geçmişi olmadan, hatıraları olmadan büyüyen gövdesi uzamaya başlar. İnsanların ona farklı isimler verdiğini önemsemez. Filipinlerde Kāvâyân, Kuveyt'te Hayizurân ve diğer yerlerde de Bâmbû derler”(s. 94)

İsa Filipinlere kök salmıştır. Pek çok ismi vardır. Filipinlerde José, Kuveyt'te İsa. Ona takılan lakaplarda işi bir başka boyuta taşımıştır. Geçmişi, Mîrlâ ile yaşadığı hatıraları, özürlü olmasına sebebiyet verdiği küçük kardeşi Âdrîan'ın acı anısı ve daha birçoğu onun zihnindedir. Fakat o tüm bunlara rağmen bir bambu bitkisi olmayı dilemiştir. Geçmişin, yokluğun, aidiyetsizliğin izlerini silip yeni yerinde babasının ülkesinde yani Kuveyt'te var olma hayalleri kurmuştur. İsa ne köklerinden ne de kendine verilen isimlerden kurtulmayı başaramamıştır. Aynı soyadı taşıdığı eṭ-Ṭârûf ailesinin de onu hazmedememesine katlanamamış ve yetiştiği topraklara geri dönmek zorunda kalmıştır.

es-Sen'ûsî, İsa karakteriyle uyumlu olarak bir çeşit tarafsızlık belirtmek içinde *bambu* bitkisinin ne Filipinlerde ne de Kuveyt'te geçen adını kullanmamış yaygın olarak bilinen “Bambu” adını tercih etmek suretiyle kitabı isimlendirdiğini görmekteyiz.

es-Sen'ûsî'nin romana işlemiş olduğu anlam yüklü bazı semboller vardır. Bunlara sırasıyla değinmek gerekir. Göze ilk olarak çarpan sembollerden birisi Alice'nin beyaz tavşanıdır. İsa'nın hayal gücüyle kurguladığı bu tavşan bir anda ortaya çıkacak ve onu annesinin yıllardır hazırlamış olduğu harikalar

diyarı Kuveyt'e gitmesi için deliğe düşmesini sağlayacaktır. Okuyucu bu noktada İsa'nın hatıralarından uzaklaşarak onun hayal gücü vasıtasıyla “*Ālis fī bilâdi'l-'Acâib*” (*Alice Harikalar Diyarında*)¹⁴³ hikâyesine, detayda ise tavşanın rolüne odaklanarak romanla bir bağ kurma çabası içine girer. Bu noktada tavşanın temel varlığının altında “*merak etme*” eyleminin bulunduğu görülür. *Sâku'l-Bâmbû* romanında ise ilk bakışta bu tavşanın Ğassân olduğu fikri gün yüzüne çıksa da aslında İsa'nın merakını sembolize etmektedir. Alis'teki tavşan karakteri incelendiğinde ve İsa'nın romanında bulunduğu konum ele alındığında iki hikâyede geçen olaylara sebebiyet veren şeyin merak duygusunu temsil eden tavşanın olduğu gerçeğidir.

Romanın bir bölümünde İsa'nın sürekli Mendoza'nın isteklerini yerine getirme sebebinin altında, onu küçüklükten beri korkutan bir masal yattığını görmekteyiz. Filipin ve Kuveyt kültürünün harmanlanıp yer bulduğu bu romanda, yazar usta kalemiyle, okurda merak uyandıran ve hikâyeden koparmadan çeşitli kültürel bilgilere yer vermiştir. Bunlardan biri de Filipin masalı olan “Pinyâ”nın hikâyesidir ve bu hikâyenin korkuyu sembolize ettiğini söylememiz yanlış olmaz.

“*Ertesi sabah “Bana bir muz getir” diyerek beni çağırdı. Kısa bir süre sonra “Sarı bir muz” diyerek devam etti. Muz doğal olarak sarıdır. Niçin büyükbabam muzun renginde ısrar ediyordu? Ahh! Evimizin etrafındaki muz ağaçlarında yeşil muzlar olduğunu ve koparmak için uygun olmadığını biliyor tabi. Senden nefret ediyorum Mendoza!*”(s. 120)

Daha sonra İsa'nın arayıp tarayıp sarı muz bulamayacağını bildiğinden: “*Peki tamam. Umarım her şeyi açıkça görebilmen için bin tane gözün olur*” (s. 120) diyerek her defasında kahkahalar atarak onunla eğlenir.

Romanda kahramanın vicdanının sesi ve günah işlediğinin belirtisini sembolize eden bir diğer varlık ise arı vızıltısıdır. Bir gün Çûlîng ana'nın kapısının önüne bırakılan nefis bir yemeği çalıp yemeye çalıştığı sırada

¹⁴³ Orjinal adı “*Alice's Adventures in Wonderland*” olan ve Lewis Carroll mahlasıyla yazar Charles Lutwidge Dodgson tarafından 1865 yılında yazılan fantastik roman. Bkz. Lit2Go, (t.y.) Erişim (26 Mart 2019), <https://etc.usf.edu/lit2go/1/alices-adventures-in-wonderland/>

kulağında beliren ve daha sonra o ölünceye kadar her hatırladığında tekrar eden vızıltıdır. Ayrıca cadı olarak nitelendirdiği bu kadının büyükannesi olduğunu öğrenince şok geçiren kahramanımız, belki de kaplumbağasına Çûlîng ana ismini vermesinin sebebi yaptıklarını telafi edercesine vicdanını rahatlatmak istemesidir.

es-Sen‘ûsî romanında pek çok olayı birbiriyle ilişkilendirmiştir. Olay örgüsünde resmen bir tesadüfler zinciri gibi gözükten ince detaylar vardır. Bunlardan biri Ğassân’ın yaşadığı bölgenin ismi olan Câbriye ismidir. Bu isim Ğassân ve Velîd’in seyahat etmek için bindiği ve kaçırılan uçağın da ismidir. İsa’nın Kuveyt’e ayak bastığı gün ölümü için yas tutulan emirin adı Câbir’dir. Diğer iki ismin kökü de Câbir’den gelmektedir. İsa’nın Kuveyt’i tanımaya başladığı bölgedir. Yine de bu isim onda acı duygular çağrıştırır. Hiç tanımadığı babasının yerine koyduğu Ğassân’ın bu yerde oturması, aynı isimli uçakta Velîd’in ölmesi ve Kuveyt emirinin cenaze töreninde hissetmiş olduğu duygulardan dolayı İsa’nın zihninde Câbriye ismi acı hatıralar barındıran bir anlam taşımaktadır.

Kitabın kapağını açtığımız anda karşımıza ilk çıkan şey tercüman ve tercümanın ön sözünün olduğu kısımlardır. Bu kısımda tercüman olarak belirtilen kişi her ne kadar romanda kurgu dâhilindeki kahramanlardan İbrahim Selâm olduğu belirtilse de, bu kısımlar yazarın görüşünü içermektedir ve yazarın kullanmış olduğu bu yöntem ile bulunduğu toplumun daha önce duymadığı ya da bilemeyeceği terimlerin dipnotlar şeklinde sunulması romanda anlaşılmayan kısımların açıklanması hedeflenmiş olabilir. Örneğin; İnânğ kelimesi romanda birkaç yerde geçtiği için bu kelime dipnot verilerek açıklanmıştır: “*Înânğ, sıradan insanlar tarafından yaşlı kadınlara hitap etmek için kullanılan anne ya da ana anlamına gelen takma ad*”(s. 55) Başka bir yerde Mendoza’nın sürekli içtiği *Tubâ* kelimesi “*Hindistan cevizinden sıkılarak elde edilip hazırlanan yerel alkollü içki*”(s. 61) olarak açıklanmıştır. Bunlar Kuveyt kültüründe bilinmeyen bilgilerin açıklanma yöntemi olarak yazar tarafından profosyolence kullanılmış bir taktiktir. Aynı şekilde diğer kültürlerde olmayan ve bilinmesinin mümkün olmadığı şeylerde bu yöntem ile açıklığa kavuşturulmuştur. “*Guzheng, Çin’e has bir tür gitar*”(s. 134),

“Tricycle, Filipinlerde yaygın olarak kullanılan ulaşım araçlarından bir tanesi. Üç tekerlekli motorsiklet, yan tarafında en fazla iki yolcu taşıyabileceği bir bölme taşır.”(s. 149) “Kâlâsâğ, dayanıklı ahşaptan yapılmış dikdörtgen kalkan”(s. 208) Buna ek olarak kurgu dâhilinde nakledilen bazı olaylarda adı geçen gerçek kişiler de bu yöntemle açıklanmıştır. “*Ebî Fâris, Kuveytli şair Fâyîk Abdulcelil, 1948 yılında doğdu. 3 Ocak 1991’de yakalandı. 2006 yılında cesedi Irak Kerbela yakınlarında bir toplu mezarda bulundu. 20 Haziran 2006’da Kuveyt’te defnedildi.*”(s. 200). Bu vb. türde oldukça fazlaca dipnotlara yer verilmiştir. Bu durum aynı şekilde romanın gerçekçi olduğu inancını arttırma girişiminin bir parçasıdır.¹⁴⁴

Romanda dikkat çeken bir diğer husus ise Ğanîma’nın torunu İsa’ya ısındığı fakat onun görünüşünün Kuveytlilere benzememesi, hizmetçinin oğlu olması sebepleri ağır bastığı için geri durmayı tercih etmiş olmasıdır. Mesela İsa doğduğu zaman Raşid kucaklayıp annesinin evine gitmiş bu süreçte Ğanîma torununu kucağına alıp hüngür hüngür ağlamış fakat kızlarını istemeye gelenlerin aynı vakte denk gelmesi sebebiyle bulunduğu ruh halinden aniden çıkmış ve oğlunu evden kovmuştur. Belki o gün kızlarını istemeye gelmeselerdi ya da İsa başka bir gün doğsaydı onu kabul edebilirdi. Aynı şekilde Ğassân, İsa’yı havaalanından getirdiği vakit yaşlı kadınla bir görüşme yapmış, bu görüşmede Ğanîma, Filipinli çocukların neye benzediğini sormuş ve düşünmüştür. Yani şayet İsa Kuveytlilere benzeseydi bu durum kabul edilmesini, aile tarafından onaylanmasını sağlayabilirdi. Ayrıca ev ahalisi yani yaşlı hanımın üç kızı İsa’yı kucaklasaydı ve abilerinin oğlu yani yiğenleri olduğunu kabul eder düşüncede olsalardı, bu fikir gerçekleşebilirdi. Maalesef saymış olduğumuz tüm bu ihtimaller yaşlı hanımın davranışlarının yorumlanmasına dayanmaktadır. Kurgu dâhilinde gerçekleşmemiş olup bu iddia sadece yorumlamaya dayanmaktadır. Bu iddianın kuvvetli ihtimali romanda yazar tarafından Havle ile İsa arasında geçen bir telefon görüşmesinde de benzer şekilde dile getirilmiştir.

¹⁴⁴ Hani Elayyan, “Three Arabic Novels of Expatriation in the Arabian Gulf Region: İbrâhîm Naşrallâh’s Prairies of Fever, İbrâhîm ‘Abdalmagîd’s The Other Place, and Sa‘ûd al-San‘ûsî’s Bamboo Stalk”, *Arapça ve İslami Araştırmalar Dergisi*, 16, 2016, 89

SONUÇ

Kuveyt romanı tarihsel olarak bakıldığında 1948’lerde ortaya çıktığı pek çok araştırmacı tarafından kabul edilse bile içerik ve sanatsal yapı olarak yetersiz olduğu gerçeği, başta Kuveyt toplumunda akabinde Arap ve diğer toplumların, bu alanda araştırma inceleme faaliyetleri yürüten camialar tarafından göz önünde bulundurulmuştur.

Arap romancılığının çıkış koşulları, Arap ülkelerinin her birinde neredeyse aynı olmuştur. Her bölge kendi bölgesel özelliklerini eserlerinde barındırmıştır. Körfez bölgesinde romanın doğuşunun gecikmesi sosyal gelişmelerden kaynaklanmıştır. Kuveyt’te roman, tam anlamıyla 70’li yıllardan sonra hızla gelişmeye ve ilgi duyulmaya başlanılan bir sanat olmuştur.

İsmail Fehd İsmail tarafından kaleme alınan ve bir röportajında da belirttiği üzere 1965’lerde yayın yasağı almış olması ve 70’li yıllarda ancak yayımlayabildiği gerçeği dahi tarihsel olarak ilk romanı yazanın onun olmadığını göstermesine rağmen edebî ve sanatsal yönden anlatımının mükemmelliği ve dönemin ihtiyaçlarını karşılar nitelikler taşıması onun Kuveyt romanının kurucusu olmasına vesile olmuştur. Yani Fehd İsmail 1970’li yıllar ve akabinde eserlerinde kullanmış olduğu üslup, yöntem, teknikler, sanatsal yapı gibi tüm bu dil unsurları yirminci yüzyılın romanlarıyla mukayese edilmiş ve bu da onun Kuveyt tarihinde ki en iyi ve en üretken yazar olarak kabul edilmesini sağlamıştır.

Çalışmamızda Kuveyt romancılığıyla ilgili temel bilgiler verdikten sonra Sa’ûd es-Sen’ûsî’nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleriyle ilgili bazı bilgiler verilmeye çalışılmıştır. 2013 yılında *IPAF* ödülünü kazanan Sa’ûd es-Sen’ûsî Kuveyt’e hatta Körfez bölgesine ve dahi Arap ve uluslararası literatüre büyük bir katkı sağlayan özgün ve yenilikçi bir yazardır. Ayrıca es-Sen’ûsî’nin toplumsal sorunları etraflıca dile getiren toplumcu gerçekçi bir yazar olduğu eserlerinden anlaşılmaktadır. Sâku’l-Bâmbû eseriyle de Kuveyt toplumunda mevcut olan tutarsızlıkları dile getirir. Toplumsal eşitsizliğin kiyısında çalışan yabancı uyruklu insanların, kişileri yanlışla sürükleyen kalıplaşmış düşüncelerin adı altında yapılan haksızlıkları gözler önüne serer. Bunun yanı sıra Sâku’l-

Bâmbû romanı tarihi ve kültürel konuları da dile getirmesi hasebiyle öğretici bir metin olma niteliği taşımaktadır. Bu romanı okuyan herkesin Kuveyt ve Filipinler ile ilgili kültürel bir bilgi birikimi edinmesinin kaçınılmaz olacağı açıktır. Bunun yanı sıra içerdiği tarihi olaylar ve bazı tarihi kişiler hakkında da öğretici bilgiler sunmaktadır. Metne işlenen gerçek olaylar ve kişilerden örnekler verecek olursak, Kuveyt emirinin konvoyunun bombalanma vakası, Kuveyt'teki sansür yasaları, Kuveyt'in İran-Irak savaşına müdavim olması, Kuveyt'in kuruluş tarihi, Filipinlerin ilk kadın başkanı Corasan Aquino ve diktatör başkanı Ferdinand Marcos hakkında bilgi, Kuveyt'te kadınların siyasete dâhil edilmemesi, 1988'de İran karşıtı bir grubun Tayland'a giden uçağı kaçırmaması, 1966 Vietman Savaşı ve Filipinlerden savaşa katılanlara Amerika'nın maaş bağlaması, 1990 Kuveyt savaşı vb. daha pek çok gerçek olayları içeren bir roman olma özelliği taşımaktadır. Yazar, görüldüğü üzere daha çok Kuveyt ile ilgili sosyal, siyasal ve kültürel mesellere dikkat çekmeye çalışmış, bunu yaparkende tasvir, benzetme vb dil unsurlarını ustalıkla kullanmıştır. Aynı zamanda kitabında ele aldığı toplumsal sorunların dünyanın neresinde olursa olsun mültecilerin karşılaşmış olduğu genel bir sorun olduğunu belirtmiştir. Eserlerinde işlemiş olduğu toplumsal sorunlar için ise amacının bu sorunlara çözüm üretmek olmadığını aksine sorunları göstermek, duyurmak olduğunu ve çözümlerin ancak okurların takdirine kalmış bir durum olduğunu röportajlarında dile getirmeyi ihmal etmemiştir.

İncelediğimiz Sâku'l-Bâmbû romanı, okurlara geniş bir mekân sunmaktadır. Bu mekân Filipinlerden Kuveyt'e kadar uzanmaktadır. Yazar, başkahramanın hikâyesiyle ilişkili olan mekân kavramını sadece coğrafi bir şekilde sunmamış olup aksine bölgelere ve muayyen yerlere göre insan gruplarının yaşantılarını, sorunlarını ele alan ve dahi iki grup insan yaşantısına ışık tutarcasına romanına nakşetmiştir. Bu iki gruptan ziyade zenginlik ve fakirlik kavramlarıyla işlenen konu, okura mukayese etme imkânı vermiştir. Bir yandan bir buzdolabının dahi gelmesine sevinen ve karşılama merasimi düzenleyen fakir insanların yaşantıları ve mutluluk olgusu, bir yandanda sofralarında bin bir türlü yemek dahi olsa yüzleri iki karış olan kibirden ve varlıktan gözleri kör olmuş zengin insanların tatsız tuzsuz yaşamları.

Yazar romanında değindiği bir diğer unsur da din olgusudur. Okurlar için bazı dinleri; İslamiyet, Hıristiyanlık, Budizm ve Rizalista vb. bir araya getirip başkahraman İsa'nın çevresinde toplamıştır. Her dinle ilgili temel bilgileri veren yazar başkahramanın eleştirel yaklaşım yöntemiyle okurları bu husus üzerine düşünmeye sevk etmiş ve dinlerin inananlardan daha yüce olduğu mesajını vermiştir.

Sonuç olarak eserleri büyük bir beğeniyle takip edilen Sa'ûd es-Sen'ûsî'nin modern Arap edebiyatında bir ivme kazandığı, merhum Kuveytli yazar İsmail Fehd İsmail'in desteklemesi ve eserleriyle almış olduğu ödüller bu ivmenin bir işareti olduğu ve dahi Arap edebiyatında meşhur olan yazarlar listesine adını yazdırabilecek potansiyele sahip olması sebebiyle bu çalışmayı yaparak onun ülkemizde tanınmasının sağlanması ve Arap edebiyatıyla ilgilenen kişilere bu çalışmanın bir katkı sağlanması hedeflenmiştir.

KAYNAKÇA

- ‘Abdullah, Muhammed Hasan, *el-Ḥareketu’l-Edebiyyetu ve’l-Fikriyyetu fi’l-Kuveyt* [Elektronik Sürüm], Râbiṭatu’l-Edebâ’i’l-Kuveytiyyîn, Kuveyt 2014.
- Anderson, Porter, *The Sheikh Zayed Book Award Program Announces 2019 Shortlists*, 2019, Erişim (19 Mart 2019), <https://publishingperspectives.com/2019/02/sheikh-zayed-book-award-program-announces-three-2019-shortlists/>
- al-Hayat, *er-Rivâyetu’l-Kuveytiyye ta’ahḥarat Vilâdetuhâ li’Esbâb İctimâ’iyye*, Erişim (12 Aralık 2018), <http://www.alhayat.com/article/456247/-الرواية-الكويتية-تأخرت-ولادتها-لأسباب-اجتماعية>
- Ayyıldız, Erol, “Makâme”, *TDVİA*, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 2003, XXVII, 417-419.
- Ayyıldız, M., *Roman*, Akçağ Yayınevi, Ankara 2011.
- Banipal*, (t.y.), Erişim (28 Şubat 2019), <https://www.banipal.co.uk/contributors/528/%20susannah-tarbush/>
- Bercito, Diogo, "Escritor denuncia xenofobia no Kuwait", *Folha De Paulo Gazetesi*, (31 Ağustos 2013), E4.
- Biography*, (t.y.), Erişim (20.03.2019), <http://www.literaturfestival.com/autoren-en/autoren-2013-en/saud-alsanousi>
- Çetişli, İsmail, *Metin Tahlillerine Giriş/2*. Akçağ Yayınevi, Ankara 2014.
- Demirci, Gülyaşar, *Mısır Edebiyatında Kısa Hikâye* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2014.
- Elayyan, Hani, "Three Arabic Novels of Expatriation in the Arabian Gulf Region: İbrâhîm Naşrallâh’s Prairies of Fever, İbrâhîm ‘Abdalmagîd’s The Other Place, and Sa‘ūd al-San‘ūsî’s Bamboo Stalk", *Arapça ve İslami Araştırmalar Dergisi*, 16, 2016.
- el-‘Anzî, Beşâyir Şâlih, *Teḳniyyâtu’s-Serd fi Rivâyeti (Sâḳu’l-Bâmbû) li’l-Kâtibi’l-Kuveytî Sa‘ūd es-Sen‘ûsî*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İskenderiye Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Mısır 2018.

- el-'Arabî, Aḥmed, *Ḳirâa fî Rivâyeti: Secîn el-Merâyâ*, 2018, Erişim (08 Haziran 2019), <https://ayyamsyria.net/archives/214792>
- el-Ehrâm, *er-Rivâ'î'l-Kuveytî Sa'ûd es-Sen'ûsî Yervî Mu'areketehu ma'a Rivâye Sâku'l-Bâmbû*, 2015, Erişim (19 Nisan 2019), <http://www.ahram.org.eg/News/51452/12/359116/>-ملفات-الاهرام/الروائي-الكويتي-سعود-السنعوسي-يروى-معركته-مع-رواية.aspx
- el-Enbâ', "7 'Uḳûd min 'Umri'r-Rivâyeti'l-Kuveytiyye munzu Neş'etihâ bi'l-Erba'iniyyat hattâ 2008", *el-Enbâ'*, (10 Haziran 2010), 26.
- el-İklîl (Yapımcı), *Siyer Şahşiyeye* [Radyo Programı], Ḳanâtu'l-İklîl, Birleşik Arap Emirlikleri, (10 Eylül 2018)
- el-Mirsâl, *er-Rivâ'î'l-Kuveytî 'Sa'ûd es-Sen'ûsî' Mu'ellif Rivâye Sâku'l-Bâmbû*, 2016, Erişim (07 Mart 2019), <https://www.almsal.com/post/321043>
- Emekli, İlknur, *Çağdaş Suriye Romancılığında Ḥalîm Bereḳât ve Toplumcu Gerçekçi Romanlarının Çözümlemesi* (Yayımlanmış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2013.
- Emirates Airline Festival Of Literature, (t.y.), Erişim (12 Mart 2019), <https://2016.litfest-archives.com/authors/saud-alsanousi/>
- Emre, İ., *Roman ve Siyaset -Metin Tahlilleri 1-*. Anı Yayıncılık, Ankara 2010.
- er-Râi Digital. (t.y.), Erişim (18 Ocak 2019), <http://www.alraimedia.com/Home/Details?Id=a46104e6-89b1-4965-9e6808c8665ade4a>
- Er, Rahmi, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, Vadi Yayınları, Ankara 2012.
- , "Roman", *TDVİA*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2008, XXXV, 164.
- es-Sâyes, Haysem, *'Ḥamâmu'd-Dâr'...Uḫciye Felsefiyye fî Ḳâlib Edebî Mumti'*, 2018, Erişim (03 Mart 2019), <http://www.almayadeen.net/books/919799/>-----حمام-الدار-أحجية-فلسفية-في-قالب-أدبي-ممتع
- es-Semîrî, Ṭâmî, er-Rîyâd, *er-Rivâ'î's-Sen'ûsî el-Fâ'iz bi'Câizeti'l-Bûker li'Sekâfeti'l-Yevm*, 2013, Erişim (26 Mayıs 2019), <http://www.alriyadh.com/860259#>
- es-Sen'ûsî, Sa'ûd, *Sâku'l-Bâmbû*, ed-Dâru'l-'Arabiyyetu li'l-'Ulûm Nâşirûn, Beyrut 2016

- , *Rufûf*, 2010, Erişim (18 Şubat 2019), <https://www.blogger.com/profile/06549930531751603306>
- eş-Şammerî, Lâfi, “Sa‘ûd es-Sen‘ûsî Yuşaddiru Ĥamâmu’d-Dâr”, *el-Cerîde Gazetesi*, (01 Kasım 2017), 18.
- Ezrak, Enes, "Sa‘ûd es-Sen‘ûsî..Rivâi min Zamani'l-'Urûbeti", *el-Arabiyyu'l-Cedîd*, (09 Mart 2015), 26.
- Forster, E. M., *Roman Sanatı*. Milenyum Yayınları, İstanbul 2016.
- Ĥamdâvî, C., "Bîbliyoğrâfyâ el-Ecnâs el-Edebiyye bi'l-Kuveyt", Erişim (15 Aralık 2018), http://hamdaoui.ma/files/downloads/kuwaitfinal_90.pdf
- İpaf*, (t.y.), Erişim (23 Aralık 2018), <https://www.arabicfiction.org/en/about-the-prize>
- Kerkûd, Melîke, *Sâku'l-Bâmbû Rivâye İnsâniyye Tehkî RiĤlete'l-BaĤşi 'ani'z-Zât*, 2013, Erişim (15 Nisan 2019), <https://www.france24.com/ar/20130424--جائزة-أبو-ظبي-البروكير-الرواية-ثقافة-الإمارات-العربية>
- Kuveyt'in Siyasi Yapısı*, (t.y.), Erişim (18 Ocak 2019), <http://kuveyt.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/156219>
- Landau, Jacob M., *Modern Arap Edebiyatı Tarihi 20. Yüzyıl*, (1968), (Çev.: Bedrettin Aytaç), Gündoğan Yayınları, Ankara 1994
- Lit2Go, (t.y.) Erişim (26 Mart 2019), <https://etc.usf.edu/lit2go/1/alices-adventures-in-wonderland/>
- MuĤammed Yusuf, Nesrîn, *Ĥirâa NaĤdiyye fi Rivâyeti Ĥamâmu'd-Dâr li's-Sa‘ûd es-Sen‘ûsî*, 2018, Erişim (16 Mayıs 2019), <http://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=586600&r=0>
- Nâşir, MuĤammed, *el-Enbâ'*, 2015, Erişim (23 Nisan 2019), <https://www.alanba.com.kw/ar/kuwait-news/568566/27-06-2015--تاريخ-الاعتداءات-الارهابية-والتخريبية-في-الكويت>
- Narlı, Mehmet, “Romanda Zaman ve Mekân Kavramları”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/7, 2002.
- Nûrî, Şâkir, *Sa‘ûd es-Sen‘ûsî: Ĥâletu't-TaĤammus Ca‘aletnî Erâ Mucteme‘na bi ‘Uyûni'l-ÂĤar*, 2013, Erişim (21 Şubat 2019),

<https://www.arabworldbooks.com/readers-2015/articles/saud-sanousi-bamboo-stalk-review.htm>

Ramađân, Bilâl, *el-Yevmu's-Sâbi'*, 2013, Erişim (06 Ocak 2019), <https://www.youm7.com/story/2013/5/13/-بجائزة-الفانز-السنعوسى-السعود-الكويتى-الروائى-العالمية-للرواية-فى/1062716>

Reşîd, Y. 'Abdulaziz, *Târîhu'l-Kuveyt* [Elektronik Sürüm], Dâru Mektebeti'l-Ĥayât Yay., Beyrut 1978.

Susijn, Laura, *Mama Hissa's Mice*, (t.y.), Erişim (11 Mayıs 2019), <http://www.thesusijnagency.com/SaudAlsanousi.htm>

Stares, M., *Country Information and Guidance Kuwait: Bidoons*, British Embassy Kuwait, Kuveyt 2016, 9.

Tarbush, Susannah, *BQFP wins rights to 2013 IPAF winner The Bamboo Stalk*, 2014, Erişim (24 Ocak 2019), <http://thetanjara.blogspot.com/2014/04/bqfp-wins-rights-to-2013-ipaf-winner.html?m=1>

Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı* (3.Baskı), Ötüken Neşriyat, İstanbul 2003.

Tepebaşılı, F., *Roman İncelemesine Giriş*, Çizgi Kitabevi, Konya 2012.

The Tanjara, *Interview with Kuwaiti writer Saud Alsanousi on publication of The Bamboo Stalk in English*, 2015, Erişim (09 Mart 2019), <http://thetanjara.blogspot.com/2015/04/interview-with-kuwaiti-writer-saud.html>

Usta, İbrahim, *Modern Suriye Şiiri Edebî Akımlar ve Temsilcileri*, Araştırma Yay. Ankara 2018.

Ürün, A. K., *Modern Arap Edebiyatı*, Çizgi Kitabevi, Konya 2015.

-----, "Modern Arap Edebiyatında Öne Çıkan Bazı Temalar" *SEFAD*, 35, 2016

Yalar, Mehmet, *Modern Arap Edebiyatına Giriş*, Emin Yayınları, Bursa 2009.

Yıldız, M. Z., "Bir Savaş ve Göç Coğrafyası Olarak Ortadoğu", Zeki Taştan (Haz.), *Edebiyat Fakültesi Panelleri*, Hiperyayın, İstanbul 2017.

Yûsuf, Ş., Akhbar al-Adab, *İsmâ'îl Fehd İsmâ'îl ve Hemûmu's-Serd fi'l-Kuveyt*, 2018, Erişim (05 Aralık 2018), <https://adab.akhbarelyom.com/newdetails.aspx?id=486378>

Wezi Wezi Ansiklopedi, (t.y.), Erişim (01 Nisan 2019), <https://weziwezi.com/-نبة-عن-حياة-الروائي-سعود-السنعوسي/>

Wikipedia Özgür Ansiklopedi, (t.y.), Erişim (01 Haziran 2019), https://ar.wikipedia.org/wiki/فئران_أمي_حصاة

-----, (t.y.), Erişim (28 Mart 2019), https://ar.wikipedia.org/wiki/سعود_السنعوسي

-----, (t.y.), Erişim (27 Mart 2019), https://ar.wikipedia.org/wiki/سجين_المرايا

Wolmarans, Kate-Lynne, *Saud Alsanousi on His Next Novel and Writing From the Perspective of a Woman*, 2019, Erişim (18 Mayıs 2019), <https://en.vogue.me/culture/saud-alsanousi-on-his-next-novel-and-writing-from-the-perspective-of-a-woman/>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Mehmet BARÇIN
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum / 15.10.1991
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Kırıkkale Üniversitesi- Fen Edebiyat Fakültesi- Doğu Dilleri Bölümü -Arapça Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	Arapça
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Milli Eğitim Bakanlığı
İletişim	
E-Posta Adresi	barcinmehmet@hotmail.com
Tarih	28/11/2019